

Ставмуывса пролетаріјас, օтутч՛ի!

Օրօվմ

8 №

1928

КОМІ ЖУРНАЛ.

Л.П.

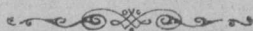
ЈУРИДАЛЫГ.

Листбоекас.

Мијан сиктјасын воқо мунан тујыс	1.
Пуктөј пайнытө коперативө. Парма.	21.
Кызи почө туруныг да быдтас-корјасыг костытөг бур сојан скөтлы вөчны, Агр Жакова.	25.
Мөсјасөс тыргөдөм-јылыг. І.	29.

Комі гижөдчүкөр.

Өлөкан. Ічөт Іван.	31.
Кычвит шайт. Г. А. Стартсов.	39.
Кольс шудтөм олөмыс. Н.	41.
Ылөдіс морттө. Ф. Некрасов.	45.
Пөрјалис. Паш-Кольа.	46.
Вөр-керкаын. Шім.	47.
Сөд-вөрын. Трифонов.	48.
Кар-вылө пукгис сөд-вој. Ілля-Вас.	51.
Мукөд-пөлөс јөзлөн поезја.	—
Шонді-код-жө . Ілля-Вас.	—
Лөмпу зорізалө. Ілля-Вас.	52.
Өні да мөдыг. Ілля-Вас.	—
Ізваын. І. Разманов.	—
Мем өті арга рытө. М. Н. Лебедев.	55.
Өтік. Ілля-Вас.	56.
Тујын. Ілля-Вас.	57.
Медым јортыд вөлі бур. Јаг-зон.	—
Комі гижөјаслөн ужыс. Жугыл.	59.
Колө комі гижөд бурмөдны. Боріс Јарасов.	61.

НЖ Коми
1-1

Став пролетарийае, 6тутч6д!

4-15

О Р Д Ы М

КОМИ Ж6ЗЛ6Н ЖУРНАЛ.

ЛЕЗ6 ВКП (6)-Л6Н ОБКОМ БЫД Т6ЛЫГЫН 6ТЧЫД.

8 (23) №

Август

1928 во.

Мижан 6ктжасл6н воэ6-мунан тујыс.

(Обкомса 3-6д пленум шу6мјас-сертi).

Коммунист-партијал6н Ставсоюзса 15 6јездлыг индал6мјас66 6ктжасын сотсиализм-ногса ол6м л6г6д6м-јылыг ми вермам вескыда да 6дј6жык ол6м6 пыртны, кутам-к6 г6г6рбок т6дны—кущ6м веж-66мјас лоины крестана-костын револютсија-б6рын да кодар6 мун6 6ни ол6мыс 6ктжасын.

6ни6з та-јылыг ми ег-на г6г6рбок м6впыштли6. Партијал6н областувса којм6д (јуңса) пленум-вылын с6мын лоi буржыкас6 сорни6ма. Тани виэ6длам, кущ6м шу6мјас в6ли пленум-вылын, Пленум, мед-војд6р виэ6длис крестаналыг револютсија6з ол6мс6. Важ6н мижан 6ктжасын крестанал6н овм6сыс зев б6р6 в6ли коль6ма мук6д местајасын-сертi. Озыр чук6рыд быд ног6н г6ль ж6зт6 топ6-дисны да эск6дисны. Правителствосаң, сарсаң некущ6м отс6г ез в6влы, вотјас6н штрапјас6н с6мын п6дталисны. В6р6 паск6дчыны вьл мујас6н в6ли оз леэны. Тиль6ны-пес66ны в6ли крестана г6рбердад, мырс6ны кер-дорын сортовка леэиг6н, паск6мс6, к6мс6 оз костывлыны, а долыдлун ез асэывлыны. Њаңыс в6ли муртса тырмышт6 вожын-кежл6. Мук6дс6 в6ли ло6 бостны нажетка-помыг, в6рын промышляйт6мыг да сортовка леэ6мыг. Ферт-нин, ас-наң вузавны вермылисны некымынлаын. Г6ль ол6мгыд вермыласны в6ли вузыштны с6мын выјторт6, кучикјаст6. Бурм6дны, паск6дны овм6с-с6 в6ли верм6ны некымын озыр војтыр: купечјас, п6драдщикјас, гортас казакјас6с виэы6јас, нај6с эск6дыг-нартигы6јас.

Кущ6м веж66мјас лоины револютсија-б6рын.

Лунвывса мук6д губерњајасад-6д важ6н унжык мујасыс в6лины помешщикјас-ордын да кулакјас-кичн. Револютсија-дырјi мујас6, виэјас6 на-ордыг лоi мырфал6ма. Ставыс вужис крестана-ки6. Сени г6ль крестанаыд та-б6рын регыджык вермисны паск6дчыны да

овмөдчыны. Роч өктјасад крестана воисны, позө шуны, өтi-выжө, унжыкыс лоины шөркоффема олыг крестанаон. Мiжан Комi муын помешщiкјасыд пöштi ез вöвлыны. Манастырса мујас зев-жө еща вöлины. Револутсiја-дырјi, ферт, мiжан пычкiсны-жө озырлунсö купеч-јаслыг, мырфiсны налыг төварјассö, пуктавлiсны гырыг налогјас, петкөдлiсны озырјаслыг һаңсö да мукөд-торјас. Озыр чукөрөс, позө шуны, лоi јона пыркөдöма.

дас во сулалө Сöвет-власт. Воыг-воö Сöвет-власт кокһөдö крестаналыг олөмсö, сетö налы быд во отсөг ужјөза-сөмөн, нажетка-јасөн, агрономјас-пыр да сiз вожд. Абу-һын важ-коф гөльгө öни комi крестанаыд. На-костын содöны шөркоффема олыг крестана. Гөль крестана чiнöны. 1920 воын став крестана-пөвсыг вөлöма 26 прочент вөвтөм крестанiн, 1926 воын сöмын-һын 20 прөчент, öни вөвтöмыд һөшта-һын еща. Сiјö каднас-жө кык-вөла олыөјас содöмаөг һоль-пөв (2 прөчентгаң 9 прөчентöз). Мөстөм олыөјас сiз-жө чiнöмаөг. Квајт во-сајын вөлöмаөг кык-мөска олыөјас став крестана-пөвссыс сöмын 28 прөч. 1926 воö лоöма-һын 40 прөч. Кујим мөскајасыс содöмаөг 4 прөчентгаң 14 прөчентöз.

Содöны öтувја-овмөсјас, коператiвјас. Быд 100 крестана-овмөс-пыг пырöмаөг-һын потребiтельскеј коператсiјаö 68 морт, сельско-көч. коператiвјасö 52 морт. ферт лунвывса мукөд губерһајас-сертi мiжанын гөль јöзыс унжык-на.

Важлаң кысканторјас.

Крестаналы овмөссö кыпөдны, лептыны вылөжык докодсö, урожајсö, да вужны выль-нога культура-сертi ужалөмö зев јона тор-калöны со-мыјас: 1) ви́зму вөфiтöмас абу бур пöрадокыс, важөн-һын јукгөмјасыс ез вөв-да; сөгга-өд ви́змујас торјөдлöма вывти-уна да посһи пельö; 2) вöрыд егкө гөгөр вывти-уна, сöмын ви́змујас-улö мiжан ректöма зев-на еща. Јöзыд пыр öтарö содö, а ви́змуыд век-на важ-мындаыс, омöла паскалö. Мукөд өктјасас, шуам, От вö-лөгтын, либö Јемва-куға, крестана олöны ыжыд нуждаын, һаңјасыд да туруныд оз тырмы-да; 3) ас-вынөн, öтувтчытөг, iчөтiк, гөль олөмтö крестаналы кыпөдны сөкыд. Ез-кө егкө ков нажетка-вылө петавлыны, горт-гөгөр ужалiгөн, крестанаыд, ферт, вермiсны пас-көдчыны мујаснад. Сöмын он-тај вевјав, щыг-өд семјатö он ви́з; 4) һөжјö сөгга кыптö крестаналөн овмөсыс тујјас абутөм-вөсна, ыжыд рынокјас абуөг матын-да.

Ковмас јонжыка скөт-бердö кутчiсны.

Комi муыд вель паскыд. Олöны комi јөз Ежва-куға, Сыктыв-вож-куға, Јемва-куға, Iзва да Печера-дорын, Мезең да Вашка-вы-лын, Луза-куға. Слөмыс абу быдлаын öткоф. Војвывлаһыс—Iзваса крестаналөн һаһыс быдмө омöла, најö мед-јонасö олöны скөт вi-

қом-помыс, көрјасөс сөгга вөдитөны, да чері јона кыјоны. Сыктыв-вожын крестана віқму-бердынжык ужалөны, Удөраын да Печераын олөны вөрын прөмышляјтөмөн, Ежва-куза крестана ужалөны віқму-бердын да јона леқоны сортовка. Област-пагта абу өткоф быдлаын мугінмыс (почваыс), кліматыс. Сөгга-өд асзыным Коми мутө мі огө-на бура төдө, абу-на сижө гөгөрбок төдмалөма. Тақинад, ферт, крестанаыд озжык төдны—кытчөжык колө кутчіғны: өтлаын шуөны—көлө-пө кутчіғны скөт-бердөжык, мөдлаын—му вөдитөмө, һаһ, су көқөмө. Велөдчөма војтыр, агрономјас буржыка төдөны крестаналыс овмөс кыпөдан тужсө. Најө шуөны: кујім лун-выв уездас-пө (Комі областын) колө јонжыка паскөдны скөт вөдитөм. Сы-пыр-пө регыджык крестаналы поңө бурмөдны овмөссө. Скөт паскөдөм-вылад, ферт, өні оз-на тырмы турунны. Ковмас мујас-вылад су-местаө көқавны мөс-горкні, клевер, тимопејевка да мукөд сешөм турунјас, скөт вердан торјас.

Парөјалөн областувса 2-д да 3-д тавога пленумјасыс сижө шуісны, колө-пө мјан өіктса овмөстө бергөдны, скөт віқөм-вылө, пуктыны воқө-кежлө унжык өөм да вын аслыныс крестаналы, да і областувса бјуджетлы бур скөтөс паскөдөм-вылө, көқны турунјас скөт-вердан-пуктасјас, да вузалөм-вылө шабді вөдитөм. Кујім перемена-пыфди ковмас ужавны уна-переменаөн.

Віқму јуклөм-лөсөдлөм.

Пленум-вылын сорөітісны щөщ віқму јуклөм-лөсөдлөм (землеустројство)-јылыс. Віқмутө јуклытөг зев сөкыд вужны выль-ногөн да уна переменаөн ужалөм-вылад. Кымын-кө вөлөгтын землеустројствосө пондісны-һін нуөдны. Сөмын лишней јөзсө выль-інјасө петкөдтөг ыжыд пөльзаыс абу-на лөма. Кушөм вөлөстјасын-пө револүтсіјасаһ ез-на вөвлыны, лібө көні крестанаыс көсјыгөны ужавны выль-ногөн, агрономјас індалөм-серті, локтан војасө ковмас нуөдны прөстеј віқму јуклөмјас (переделјас). Віқму јуклөмјассө, ферт, ковмас нуөдны спетсіалістјаскөд, земотделјасаһ бура дөфөрітөмөн. Ковмас віқмусө гырөөдны, өтлаавлыны, матөдны ужалысјас-дінас (бырөдны узкополосица, чересполосица, дальноеземелье). Воқө-кежлө землеустројствосө выль-местаө лишней јөзсө петкөдтөг да коллективјас вөчтөг абу щөктөма нуөдавны. Мјан-өд ас-областын, медгасө Печераын да Луза-вожын, емөг бур местајас. Сетчө поңө выль-вылө овмөдчыны. Казнасаһ сетасны отсөг. Віқмујасыд сөгга мјан јона посһалөны семја-пыщса јукөөм-понда. Му-көдыслы ескө һінөм-һін јукнысө, а бара-на торјөдчөны, Торјөдчөмјассыд јөзыд јешшө-на гөльмөны. Та-куза пленум щөктіс воқө-кежлө лөсөдны правіла, мед-ескө зақон-серті ез поң вывті посһа торјөддыны крестаналыс овмөсјассө, віқмујассө.

Сөгга өіктјасад јона паdmөдөны, торкөны выль-олөм лөсөдөм-сө озыр јөзыд, кулакјасыд.

Озыр чукөр ез-на быр.

Гиктјасад озыр чукөрд, ферт, ез-на помозъ быр. Ҷескөдөмд голь жөзтө ем-на. Кулакјас медөн уждөдөны ви́зму-бердын, прөмыс-јасын голь војтырөс-батракјасөс, бөгтөны көртымөн голь жөзлыг ви́-јас да мујас, сөтавлөны ужжөзөн голь жөзлы өөм, көјдыс, турун, ужалан көлуј да бөртинас сы-пыфди корөны кык-мында. Сөсөа-өд емөс-на вузасыөјасыд, пушһинатө һөбыөјас. Тази озырмөны өһија кулакјас.

Кулакјаскөд мијан, ферт, абу, өти тујыс. Накөд ми вермагам. Медгасө сы-вөсна—најө-өд Ҷескөдөны голь да шөркөфдема олыг крөстанаөс, пощөны налы овмөс бурмөдан тујсө. Кулакјасыд, ферт сулалисны дај өһи сулалөны паныд Сөвет-властлы, Сөвет-власт ад-Ҷө кулакјаслыг кыптөмсө, төдө—најө һөмөвөјја врагјас. Сөмын ми накөд ог вермагө важ-моз. Кутам-кө-өд 1918 вога-моз мырфавны налыг озырлунсө, лөгөдавны голь-жөз-костса комитөтјас (комитет бедноты) да бергөдчыны бөр војеннеј коммунизм пөраө, секи вермас торкөыны овмөс кыпөдөм ужыс. Секи ескө ковмас шыбытны Лө-һинөн индөма овмөс кыпөдан выль-нога политикатө (НЭП-тө).

Өһи ми вермам вермагны озыр чукөрдкөд мөд-ногөн. Ми на-лы пукталам гырыг налогјас. Богтам, со, ви́зму вөттө. Сузчытөм, голь жөзыд һөти сижөс оз мынтыны. Став крөстана-пигы 35 прөчен-тыс Ҷикөз мөздыгөө вөтыс. Унжык вөтыс пуктыгөө кулакјас-вылө, озыр жөз-вылө. Сиз-жө топөдам мукөд-торјасөн. Сөветјасө, копера-тивјасө бөрјыван права налы абу сөтөма законөн. Коперативјасө тујсө налы өптөма.

Отсөг голь крөстаналы.

Озыр жөзыд ас-костаныс олоһычукөрөн, сөсөа төждыөдөны кыскыны ас-берданыс шөркөфдема олыг крөстанаөс, мед ескө бөгтны властсө ас-кијаныс, да вужны важ-праваө. Өти-мөдлаын удајтчис-һин налы лептыны вылөжык јүрсө, да бөгтны ас-киподулө мукөд пемыд крө-станаөс. Һөкымын вөлөгтын вөсиг сөветса ужалыгјасыс падмылө-маөс. Колан воын налогјас пукталигөн колө вөли мөздыны налог-гыс да сетны лгөтајас сөмын көјмөд јүкөн крөстанаыслы—голь жөз-лы. 33 вөлөгтын вөчөмаөс мөд-ногөн, лгөтајассө јүклөмаөс пөшһи став крөстана-пөвсас. Ферт, тазнад голь жөзлы оз бура төдчы Сө-вет-властлөн отсөгыс. Сөсөа со богтам уждыган төварішщөство-јаслыг уждө. Налы ескө колө вөли ужжөзнас сөтавны медгасө гө-ла олыөјаслы. Вөлөм-кө, унжык сөмыс мунөма озыржык олыөјас-лы. Кулөмдинса ујөзд-улын вога ужжөзөн сөтөмыс голь крөстанин-вылө вөд сөмын 46 шайт-гөгөр, шөркөфдема олыөјаслы—64 шайт, озырјаслы—85 шайт-кымын-һин. Со кушдөм һөлүчкиторјас вөчавлө-маөс. Тыдалө, сөветас да уждыган төварішщөствоас пукалыөјасыс абу пыфди пуктылөмаөс коммунист-партијалыг да правитөльствөлыг индөјассө.

Гашкө мукөдыс сулалө озыр-дор, да оз көсҗы најөс өбөдтны.

Озыр чукөрыдлы оз во сөлөм-вылас гөл јөз-дор Совет-властлөн сулалөмыс, да најө пөрјөдлөны крестанатө, леҗалөны сещөм горнјас: Совет-властыд-пө вердө, мездө налогјасыс, сетө лготајас сөмын лодырјаслы. Кулакјасыд пөштө став гөл крестанасө пунктөны лодыр, дышөдчыс тужө. Таҗи пөрјөдлөмнад налы кокнөжык кысыны ас-бердас шөркөдҗема олыс крестанатө.

Ми төдам—мыҗла миҗан уна крестана гөлөс, мыҗла унаөн суҗчытөма олоны. Најө важөнсө вөли пікө воөмаөс, оз вермыны кавјасны вывлаң оз дышөдчөм-вөсна. Гөл крестанөныд, шөркөдҗема олыс-моз-жө, немсө тилсө, мыргө, бертө ассыс вынсө, долыдлун омөла адҗывлө. Сіҗөс лічкө увлаң сөкыда оломыс. Сөгга-өд гөл крестанөныд зев-на пемыд, кутчөгө важлаңжык, тырөма ыҗыд семҗаөн, нажеткајасыс ічөтөг-на.

Совет-власт да коммунист-партија төҗдысөны, мед ескө өдјөжык петкөдны крестанаөс выл туж-вылө. Онја гөл, пемыд, шыҗнөгө-пөт олом местаө ми лөсөдам пөтөса, тырмана, кокнөжык, југыджык олом. Школајас, лыҗысан-керкајас восталөмөн, агрономјасгаң отсөгөн, гаҗетјас-пыр, коператсіја кыпөдөмөн, сөм уҗдөмөн, налогјасыс мездөмөн да мукөд лготајасөн ми петкөдам гөл комі крестанаөс бур оломлаң.

Медга ыҗыд наҗеҗаыс выл-ногөн овмөдчөгөн, абу государство-вылө, а асланыс крестана-вылас. Кутасны-кө уҗалыс крестанаыд агныс советјаслы отсаны, кутчөгасны чорыда партија-бердө, кысыны југыдлаң, сөгга кутасны бөрјавны советјасад буржык војтырөс, секі миҗан өіктјасын регыджык лоас выл-нога-олөмыс.

Суҗчытөм, гөл крестаналы, җерт, сөкыджык кутчөгны советса да обшествоса уҗад. Најө тырөмаөс гортса уҗнас, јонжыка төҗдысөны кынөмнысө вердөм-вөсна, мукөдыс гортас оз слөҗмывны воывлынысө. Гөл јөзыд омөла өібалөны советјасад, сетчө шоча воывлөны, сөгга на-костын унаөн-на җикөҗ велөдчытөмөг. Сы-вөсна советјасад бөрјавлөны ковтөм војтырөс: озырјас-пөвсыс, либө на-дор мунысјасөс.

Гөл јөзлөн чукөртчылөмјас.

Коммунист-партија оз вермы еновтны гөл крестанаөс. Партијалөн да Совет-властлөн өіктјасын пыкөдыс (опораныс) револутсіјалыс вынсө кутысыс, гөл крестана да батракјас. Партија отсалө гөл јөзлы вермасны кулакјаскөд, чорыда кутны ас-кын Совет-власт. Рөҗ, торјөдчөмөн олигад гөл јөзыд, җерт, оз вермыны воҗсаны озыр чукөркөд, пөлзујтчыны ас-праванас. Сы-вөсна партија щөктө гөл јөзлы ас-костаныс щөкыджыка чукөртчывлыны, вөчавны гөл јөзлы аслыныслыс собрәнөҗас. Медга-нын колө тащөм чукөртчылөмјасыс советјасө, коперативјасө бөрјысөм-воҗын, виҗму јуклөм-

јас-воџын, налогјас да ас-костса вотјас пукталөмјас-воџын. Чукөртчылытөгүд гөль јөзлы сөкыд вермагны кулакјаскөд. Богтам виџму јуклөмјастө. Важөнсө озырјасыд богтлысны аслыныс буржык виџмујастө. Өнi налы жал бөр сөтавынысө. Озыр-дорыд сулавыны вермагны щөщ шөркөдҕема олыг крестана. Чукөрөн-кө, өтув гөль јөзыд кутчигасны, шөркөдҕема олыг крестанатө кокныжык лоө асбердө сибөдны, да i аслыныс шедөдны колана мујастө. Мијан облазтын 1926 воын-на партјачејкајаслы вөли щөктөма чукөртавлыны тащөм собраңҕејассө. Өнi облазтувса којмөд пленум-вылын лоi видлалөма, кущөма нуөдiсны колан онас тајө ужсө. Чукөртчылөмјасыд гөль јөзлөн егкө вөлөма пөштi быд вөлөстын, медгасө бөрјыгөмјас-воџын. Гөль крестана гөгөрвоiсны-нын, мыјла партiја өтувтө гөль јөзтө. Кутiс содны гөль крестаналөн вежөрыс, обшествоса ужө кутчигөмыс. Гөль крестана јонжыка сибөдчiсны коммунистјачејкајас-бердө, отсалөны бурмөдны сөветјас да коператiвјас. Сөмын тајө ужыс оз-на мун быдлаын. Уна јачејка-на оз пукты пыдҕи гөль-јөз костса ужсө, еновтө сiјөс, либө чукөртлывлө јөзсө зев шоча. Сөгга гөль јөзлыг шуөмјассө оз пуктыны пыдҕи мукөд сөветјасас, коператiвјасас, нiнөм налы буртор оз вөчны. Емөг егкө бөрјөма гөль јөзыд i сөветјасад, i коператiвјасад, сөмын најө оз-на ужавны өтув, чукөрөн. Щөктөма вөли сенi вөчавны ас-костаныс чукөрјас (группы бедноты). Группајассө пөштi һекөн-на абу лөбөдавлөмаө. Сы-вөсна, ҕерт, гөль јөзлыг шуөмјассө ез пуктывлыны пыдҕи.

Партiјалөн областувса 3 пленумыд бара щөктiс быдлаын вөчавны тајө группајассө. Сөтчө пырөны быд гөля олыг сөветса, мөда-мөдлы отсаган комiтетса, коператiвса бөрјөма шленјасыс. Ужсө группаыслыг туддөдө партiјаса јачејка. Группајаслы ковмас чорыда дорјыны гөль војтырөс.

Пленумыд сөгга щөктiс өiктса јачејкајаслы да сөветјаслы јона дорјыны батракјасөс (казачитыөјасөс). Најөс-өд уналаын кулакјас ҕескөдөны, пөштi дон мынтытөг ужөдөны. Ковмас өнi кулакјаскөд јонжыка вермагны. Мед најө оз ужөдны договорјастөг. Һезакон-гертi вөчөм договорјассө колө орөдавны, а кулакјассө судөсетны. Сөгга став батракјассө богтны лыд-вылө, отсавны налы ставыслы пырны профсојузө да партiјаө. 700-кымын батрак өнi-кежлө егкө богтөма-нын лыд-вылө да на-костыг профсојузас пырөма сөмын 170 морт, партiјаас һекымын морт-на. Колө батракјассө сибөдны сөвет ужас, мед на-пiыг лөбны өдјөжык јуралыөјас сөветјасас.

Кредит да налогјас-јылыг.

Сөвет-властлы даc во тырiг-кежлө манифест-гертi таво колө став крестана-пiыг 35 прөцент крестанынсө (гөльжыкјассө) ҕикөз мездыны налогыг, Лготајас налогыг оз ков сетны ставыслы, а ко-

лө гетавны закон-герті. Озыр јөзыд ескө пыр долёны: мед-пө ставыслы налогоыс лоас өткоф. Тағи оз поғ керны. Сегга уждыған төварішществојаслы ковмас јона бурмөдны ужсө. Воғө-кежлө ужјөзнас колө мед војдөр гетавны өтутвчөмөн ужалысјаслы (коллеktiv-јаслы), сегга гөль крестаналы, сы-бөрын вөлігті шөркофдема олыс крестаналы. Озыр чукөрлы, кулакјаслы кредит мед ез вөв геталөма. Коди оз кадын мынты ужјөзсө, сещөмыскөд, ферт, ковмас чорыда вермагны. Кредитнеј дістсіпліна ковмас бура кутны. Сытөғ нінөм оз артмы. Мед ескө гөль јөзыс вермісны кокніжыка шедөдны кредитсө, щөктөма вөчавны төварішществојасын беднота фондјас. Сегга сроксө кредитыслы ковмас лөсөдавны куғажыка.

Шөркофдема олыс крестанаөс енө өтдортө.

Мі воғынжыксө шулім-нын: өіктјасын мед-ыжыд пыкөдсө (опорасө) гетөны Совет-властлы гөль крестана. Налөн олөмыс, поғө шуны, робочејјас-коф-жө, налөн став нафејаныс Совет-власт-вылө. Сөмын гөль крестанаыд ас-кежаныс оз вермыны кутны чорыда Совет-власттө да вермагны кулакјаскөд. Партия да Совет-власт первогааныс шулісны: колө-пө ас-бердө өібөдны щөщ шөркофдема олыс крестанаөс, мунны накөд өтув. Лениныд ез щөктыв мјанлы өтдортны шөркофдема олыс крестанатө, колө-пө богтны најөс сојузнікө. Партия сіғ-і вөчө. Дас во-нын мунам воғө өтув шөркофдема олыс крестанакөд. Вермагім щөщ жежыдјаскөд, жүгөдім најөс, өні өтув кыпөдам өвмөс. Јитөдыс шөркофдема олыс крестанакөд лоі топыджык, крепыджык. Ферт, оз-на став шөркофдема олыс крестанаыс гөгөрвоны: кығи на-вылө виғөдө Совет-власт да партия. Сы-вөсна шөркофдема олыс крестанаыс мукөдлаын өтдортчөны гөль јөзыс, буқышөн виғөдөны Совет-власт-вылө. Быд паныда кыв налыс мі, ферт, пыфди ог пунктө. Гөль крестаналы і воғө-кежлө колө топыда јитчіны шөркофдема олыс крестанакөд. Лоө-кө тащөм өтутвчөмыс воғө, секи кулакјасыдлы оз удајтчы лептыны јурнысө. Најө-өд вынаөс сөмын кор на-дор мунөны шөркофдема олыс крестана.

Кодјасөс лыддыны гөльөн, шөркофдема олысөн да кулакөн?

Та-јылыс Ленин-јорт гіжліс-на 1903 воын. Сені сіјө шуө: гөль крестанін щөкыда өвлө вөвтөғ. Көзө сіјө өті-мөд фегатіна, (а мјан областын сыыс еща). Гөль мортлы быд во лоө бокыс богтыштны наһсө да турунсө. Сылы лоө век бокыс корены нажеткајас, овны мукөд-дырји јөз-ордын, ужавны медагөмөн. Сылөн щөкыда оз тырмывлы виғму-ужалан көлујыс. Мукөд-дырји бырлө, сојсывлө көјдысыс да лоө кевмыны озырјаслы, мед-ескө ужөн коңерлы гөтыштасны. Кулакјасыд, ферт, најөс нартітөны, қескөдөны.

Кулакөн Лёнин арталё, кодјас ас-ордас пыр ви́ёны казакјасёс, лёбё пёфеңшинаён ужёдёны, кодјас ас-овмёссё јонжыкасё нуёдёны, лептёны медатём јёзён. Јёзсё ужёдём да ҳескёдёмён кулакыд бостё ыжыд докод, чукёртё ёём, да сјён бара мукёд ужалыз крестанаыслыг јуё вјрсё. Кутас тёргутны, лёбё сетавны ужён. Сетас еща, а мынтысны сылы ёёрсё ковмас уна. Кулакён уна скёт, уна ви́му-ужалан кёлуј. Мјјан областад тащём јёзыд ем пёштё быд ёіктын. Важ-код гырыг купечјасыд ескё і еща да-ёд медён ужёдысјасыд, спекулантјасыд, пушнына, кучік нёбысјасыд езна бырны.

Шёркоффема олыг крестанін сулалё кулак да гёль крестанінкостын (овмёс-сертыс). Сылён, гёль-мортлён-моз-жё, ви́муыс, ужалан кёлуыс абу уна. Сылы ковмывлё-жё петавлыны корсны нажеткајас, сёмын шочжыка-жё-а; мукёд-дырјі, кор семја-пыщкас ужалыс-кыс оз тырмы (шуам, пісё армјјаё бостісны), медео стрададырјі, сылы недыр-кежлё лоё-жё медавлыны ужалысјасёс. Нёаныс сылён тырмымён, гашкё колыштлывлё і вузыштны. Олё, кыпёдё овмёссё ас-ужён, јёз сылі-вылын оз пукав.

Лёнин шуём-серты і коммунист-партия нуёдё ёні став ужсё крестана-костын. Партия оз лыфды быд бура, тырмёмён олыг крестанінёс кулакён. Мјјан ёіктјасын, ферт, јона-на сорсылёны. Артавлёны кулакён быд озыржыка, суғанажык олыёёс, кодлён, шуам, ем куім мёс, лёбё керкаыс буржык да нёаныс тырмё. Оз ви́ёдны сы-вылё, мыј-помыг крестаніныс сувтёдіс кок-вылас овмёссё, ас-ужалёмён да мырёмён-ё, јёзёс ҳескёдёмён-ё. Мукёд шёркоффема крестаніныс ас-пемыд, гёгөрвотём-вёснаыс, лёбё кулакјаслыг кывзас-да, кутас омёлтны Сёвет-властёс. Тащёмсё сј-жё оз ков пырыс-пыр нымтыны кулакён. Сјёс колё бергёдны аслаң, тёдмёдны мјјан полытикаён, Сёвет-ужён, ётувтны гёль крестанакёд. Паныд шуёмјасыд секі лоё ещажык. Ёні со налогјас мукёд шёркоффема олыг крестаналы ічётка соді-да, мукёдыс норагё. Колё вјставлыны, содёмыс-пё лоі овмёс кыптём-серты, буржыка став докодјас-сё крестанінлыг арталём-серты, а ез сод Сёвет-власт жмітём-вёсна.

Паскёдёј, вынёдёј ётувја овмёсјас.

Гёль крестанінлы, да і шёркоффемаыслы, ас-вынён, ётувтчытёг лёёдны бур олём зев ёёкыд. Ви́мутё ётнад паскёдны он вермы. машинајастё бостны абу ёёмыд, да і гырыг машинаыд ассё оз вешты ічёт му-вылад. Сёвет-властыд ескё сетё ыжыд отсёг кредитнад, налогыд лготајас, да-ёд гёль олёмад і кредитыд ыжыд пёльзасы мукёд-дырјі оз лолы. Бостан ужјёзён мёс-нёбём-вылё, а сесга оојас нёён. Тақі немтё лоё пегыны. Коммунист-партия індё крестаналы вескыд, бур туж: лёёдавны коллективјас, ужавны

өтүвјөн. Тајө туј-куъаыс мөдөдчисны-нын уна крестана. Комі му-паста өні-кежлө вөчалөма-нын доза уна с.-хоз. коперативјас: машиннеј, мелиоративнеј төварішществојас да өтүвјөн виқму ужалан артельјас. Ставыс лыффысө кујим лунвывса уездјасас 268 с.-х. коператив. Сетыс Гельпромкредитсојузө да Комі Гелькозбанкө пырөмаөг-нын шленө 112 коператив. Сөмын сен абу-на став ужыс өтүвтөма. Овмөсыс, көлујјасыс сің-жө пөшті быдлаын-на ас-орданыс. Сегга өтүвсө ужав-нысө абу-на велалөмаөг, коллективса пөрадоксө оз-на кужны кутны. Гөмыс коперативјасас бара-жө вывті еща. Мукөд крестаніныслы өтүв-ја олөмыс оз-на гөлөм-вылас во.

Емөс, ферт, кымынкө і бур коллективјас, көні ставыс өтүв гө-лөмгаң ужалөны. Неважөн вөлі конкурс буржык колхоз-вылө. Се-ні төдмалисны да өтүвја бур ошкісны овмөсјассө. Најө-бөрга колө вөтчны, тувтчыны став крестанаыслы. Сөмын өтүвтчөмөн мі ре-гыджык бырөдам важ кујим переменаөн ужалөмтө, вужам уна пе-ременаөн ужалөм-вылө, вермам агрономјас індалөм-герті культур-неј вөфитны виқмујастө, богтны дона машинајас, пагкөдчыны мујасөн пемыд вөр-пөвсө.

Пленум шуис: мед-пө крестаналыс том јөзөс велөдан школа-јасын (школа крестьянской молодежи) кутасны воқө-кежлө велөд-ны јонжыка өтүвја овмөс лөгөдөм-јылыс, да леңавны сетыс куль-турнеја коператорјасөс. Сещөм төдыс да велөдчөма војтырыс өні өіктјасын зев јона колөны.

Боқысаң отсавтөг, өтүвја овмөсјасыд, ферт, нөжјө артмаласны. Агныс крестанаыд оз төдны—кущөм коперативјасжык вөчавны. Агрономјаслы да партјачејкајаслы ковмас виставлыны, мыј-бердө да кыңи лөгөдавны өтүвја ужсө. Ужјөзнад өөмтө (кредиттө) быд ко-перативлы виқөдлытөг, төдмавтөг оз ков сөтавны. Кредитсө, мед-војдөр, ковмас сөтавны сещөм с.-хоз. коперативјаслы, кодјас вер-місны-нын бура кыпөдчыны, пуктыны, лөгыда асөыныс өтүвја уж-нысө.

Мед ескө с. коз. коператсіја вөлі сіктса овмөсјасөс кыпөдан тујөн, да верміс бергөдны крестаналыс овмөссө сотсіалистическеј овмөсө, партјачејкајаслы, комсомольчјаслы да воқмөстчыс крестан-алы ковмас пуктыны уна вын. Гашкө пырыс-пыр мі огө вермө крестанатө став овмөснас өтүвтны, ковмас панны ужсө ічөтгаң-жык, лөгөдавны өтүвјөн виқму-бердын өтүвјөн ужалан артельјас, нур-когтан, машинајас суқөдны да выј-вөчан төварішществојас да сіңи воқө. Земотфелса план-герті ковмас локтан војасын лөгөд-ны выль 133 өтүвја овмөс. **Таво өтүвја овмөсјаслы өөтчө ужјөзөн 85 суре шайт, унжыкыс ыңыд строк-кежлө.** Воқө-кежлө бара сөтас-ны. Таңи нөжјөнікөн мі вежам чужөмсө комі өіктлыс, котыртамы сылыс олөмсө, овмөссө, сотсіализман.

Сіктса оласногсö бергöдам вьл туј-вьлö.

Вьл петасјасьд сиктјасад оз-на быдлаын тötчыны. Вевтö сi-јös, пöдтö важ, немөвејја оласногыс. Гудыр, шог, дащыг-нigö-пöт важ олöмыс колöма-на комi јöз-пöвсад. Озыр чукöрыд, попјасьд кыскöны бөрја, важ праваö, чорыда кутчigöны јен-кокö. Ез-на быр сиктјасад вiна јуöмыд, маткöм, тышкасöмјасьд, дурка, һајтын олöмыд, быдсама абутом антусјаслы, јереһникјаслы, щыкöдчысјаслы, ёскöмыд да наыг полöмыд. Уна-на колöма велöдчытöм јöз, медгасö пöрысјас.

Тащöм важ оласног-пöвсас воыг-воö јонжыка содö, мытчыöны вьл-петасјас. Öтава-моз кыптö, паскалö сиктјасын вьл оласногö кутчigöмыс. Мöд-нога чужöмсö, нырвомбансö кыпöдöны Сöвет-дор сулалыг јöз—гöла-шöркoдҫема олыг крестана, медгасö налөн воэмöстчысјасыс—комсомольчјас, партијетсјас, избачјас, ущительјас. Артмалис-нын пöштi быд вöлöгтын Сöвет-нога олангамыс. Комi сиктјасын важөн газетјастö пöштi һöти крестананьд ез лыдҫывлыны. Таво Јемдiн ујезд-улö сузöдöны-нын газетјас да журналјас—1969 екҫемпл., Сыктыв ујезд-улö—1204, Кулöмдiн ујездö—920 екҫемплар. Мiјан сиктјасын тырыс-нын ем јöз-пöвсын ужалысјас, культура кыпöдыг органiзатсијажас, партијнеј да комсомольскеј јачејкајас. Партијаын 1200-гöгөр шлен, комсомолын—3647, профсојузын—14.174 шлен. Областын мiјан öни 688 ущитель, 58 врач, 93 лыдҫысан-керка, 150 гöрд-пелöс, ныв-бабајаслөн 106 делегатскеј собрaһнејас, таво востöма челад виҫан-iнјас 220 сиктö. Сегга кутисны паскавны, содны радио да кино. Област-паста öни ем-нын 19 кино-установка, да радио радејтысјаслөн 49 јачејка.

Комi јöзлы восгыс туј гырыг школаö. Велöдчыны тсентрын 300-морт-гöгөр-нын. Ставыс најö ужалöны важ-ногса олöмсö вьлногса олöмö бергöдöмлаһ. Пемыдлунсö јона-нын бырöдiм. Сöмын сувтны та-выјö оз поҫ. Мiјан мог вöчны сиктјасын культурнеј револутсија. Мед-воҫа мог—став јöзсö грамотаö велöдны. Öни-öд мiјан грамотнејыс сöмын-на 40%. Сегга ковмас паскöдны јешщöна јонжыка кино да радио, бурмöдны ужсö школајасын да лыдҫысан-керкајасын. Радио да кино-вылад öмсö ковмас чукöртны крестаналы ас-костаныс, областувса бјуджетлы ковмас-жö та-вьлö гетыштны. Сиктјасын јонжыка колö паскöдны комi нiгајас да газетјас. Ас-кыв-вылад-öд кокнижыка велалан. Öниöҫ комi газетјастö омöла-на сузöдавлисны сиктјасад.

Спектакјастö егкö пуктывлöны сиктјасад, да унжыксö рочөн. Ковмас комi гiжöд, комi лiтература паскöдны, пјесасјас унжык леҫны, мед быдлаö тырмаласны. Сыктывдiн карад колö регыджык вöчны комi театр. Кад-нын чорыда кок-јылö сувтöдны комi культуратö. Ставсö тајöс бара щöктис-вöчны партијалөн 3 областувса пленум.

Сибӧдчӧј сӧветјас-бердӧ.

Абу-на быдлаын гиктса сӧветјасыслӧн ужсӧ бура пунктӧма. Уналаын-на мунӧ кабадӧн нокгӧм да гудрагӧм, ловја, крестаналы колана ужыс оз тӧдчы. Гиктса волісполкомјасад ем-жӧ бјурократизмыд, ужтӧ нужӧдлӧмыд да мукӧд нельучкі-торјас. Коди-нӧ медвојдӧр вермас ловчӧдны, шылӧдны налыс ужалӧмсӧ? Серт-жӧ, азыс гӧль да шӧркофдема олыс крестанаыс. Сӧветјас-бердӧ отсасыпыдӧни ӧнӧ лӧзӧдалӧны гектсјајас. Став воӧмӧстчыс крестанаыслы колӧ сетчӧ сибӧдчыны да пырны. Тајинад, доӧрӧтӧмыс, отсалӧмыс сӧвет-ужлы содас. Секи сӧветјасыд, коперативјасыд кутасныжык крестана шуӧмјас-сертӧ ужавны, буржыка тӧдны гиктса могјассӧ, воӧ мунан туйсӧ. Гектсјајас-пырыд ми вермам регыджык быдтыны воӧмӧстчыс војтыртӧ, выль олӧм течыојастӧ, јуралыојастӧ, сесга вежлавны бӧрјысгад ковтӧм, јуыс јӧзсӧ.

Со кушӧм бур индӧдјас сетис областувса којмӧд пленумыд. Мед ескӧ тајӧ шуӧмјасыс ез лоны весшӧрӧ, колӧ паскыджыка виставлыны та-јылыс став крестаналы, бура сорнитны накӧд да ӧтувјӧн корӧны долыд да кокни олӧм.

Мӧнӧн.

Партіјнеј јачејкајаслыс бјурожассӧ бӧрјиг-кежлӧ могјас.

Партіјалӧн ужыс мијан воыг-воӧ бурмӧ. Быд квајт тӧлыс-мысӧтӧ јачејкајас вӧдлалӧны асыныс ужнысӧ. Јачејкаын бјуројас, гекретарјас (кӧни абу бјуроыс), сетӧны отчот кызі мунӧма ужыс, кушӧм бур вӧчӧма да мыј вӧлӧма омӧлыс, лок-торјасыс.

Серт, овлӧны да сурасны уна нельучкі торјас-на мијан ужын. Сіјӧјасӧс оз ков тупкавын, гусӧн колны. Ӑни, бјуројас бӧрјигӧн, сіјӧ мунӧ ӧнӧ тӧлыс—август 20 лунгаӧ сентябр 20 лунӧз. Ковмас быд бокгаӧ, гӧгӧр вӧзӧдлыны ас уж-вылӧ јачејкајаслы да став партіјнеј војтырнас индыны туйјас воӧ-вылӧ, бостыны чорыда бырӧдны лок-торјассӧ быд-лунја ужсӧ нуӧдигӧн.

Кызі мунӧс колан бӧрјысӧм ужыс.

Ӑниӧз тајӧ ужыс вӧлӧ кызӧ дырӧн, тӧлыс кык гӧгӧр, а мукӧдлаас нӧшта-на вӧлӧ нужавлӧ. Дыр нужӧдчӧмыд вермӧ торкны, мешајтны мукӧд ужлы.

Колян бөржыгигөн өтщөщ лоі нуөдны уна мукөд-сикас уж: са-мообложење, гөран-көзән да көйдыс-запас лөгөдан уж, вот (на-лог) да страковка пержөм, сортовөй вөр кылөдөм, крегтана овмөс кыпөдөм-вылө зажом разөдөм да мукөд-торјас. Тајө ужјасыс јачеј-кајаслыг бөстисны бура уна кад. Та-понда уналаын-на ез вермы-ны паскыда пуктыны воґысањ ужсө видлалөм. Коміссіјас тавоег-кө вөлі 22-нын (воґа бөржыгигас сөмын нөль), сөмын сіјө зев-на еща. Та боксањ медса омөль фелө вөлі Јемдін ујездын. Тајө со і ем өтї нелучкыс. Сегга, мөд-кө, Кулөмдінса Уком ас-уж-јывгыс вөлі бөржыгигас сетөма отчет 32 јачејка-пыщкыс сөмын квајт јачеј-каын. Тајө зев еща.

Јачејкаса секретарјас докладнысө, отчетсө виставлісны мукөд дырјыс зев-на кокныда, кыґ шуасны, формальнеја. Мукөдлаас (Іґваын) докладјассө весіг ез видлавлыны воґывв бјурөса шленјаскөд. Тајө бара-жө абу лучкі.

Колян бөржыгигөн јачејкаса бјурөө составыс вөлі сурөма лок-жык (чінөма робочей—0,4%, крегтана—15,8%). Сегга көн-сурө Сыктывдінын бөржылөмаөгө партіјнеј взыскање-улө унаыс сурлыг-јасөс. Тащөм омөль-торјассө јачејкајаслы өнїја ужсө видлалігөн ков-мас бырөдны.

Емөгө і бурторјас.

Сек-жө, (колян кампањеас) Укомјас отчетсө сетөмаөгө воґа-гертї унжыклаын: Јемдінын—95% јачејкаын, Сыктыв у.—85,8%, Іґваын—93% да Обком—12% јачејкаын. Унжык коммунистјас волөмаөгө собрањејас-вылас; став коммунист-пыщкыс волөмаөгө то-рја ујездјасын: Јемдінын—71,5%, Сыктылын—77,8%, Іґваын—71%, Сыктывдін карын—67%.

Паскыджыка мунөма горнї вопросјас-куґа. Некущөм топөдөм, вом тупкөм нелучкі-торјас виставлөмыс ез вөв. Собрањејас-вылас воыс партіјнеј јөз-пыщгыс горнїтөмаөгө 54,2%. Медса ыжыд прө-чентыс (62,1) Сыктыв ујездын, медса улын (45%) Сыктывдін ка-рын. Вөлі петкөдөма быд лок-торјассө, мед ескө воґө ез вөвны. Медса јона горнїјас мунісны кыґї мыј ескө сувтөдны өіктјасын јурнуөдан уж буржыка, мед регыджыкөн кыпөдны овмөс да кул-тура.

Мыј колө өнїја бөржыгигөн.

Өтї-кө, бырөдны воґа лок-торјассө. Мөд-кө, тајө ужсө нуөд-ны да помавны індөм стрөкө. Јонжыка воґывв лөгөдчыны тајө ужас Укомјаслы да јачејкајаслы. Мед Укомјаслөн кадын вөлі ыс-төма інструкторјасөс вөлөстјасө. Паскыджыка нуөдны отчет өіктса партіјнеј војтыр-воґын.

Колө лөгөдавны (көні ыжыджык јачејка) коміссіјас бјуролыг ужјассө відлавны (комиссии по самопроверке). Тајө коміссіјас јачејкаса секретарлы да інструкторјаслы колө велөдны, бура індыны, кызі бостыны да нуөдны уж відлалөмсө. Бур-еөкө вөлі, вермісны-кө сујны коміссіјас өті шленөн бјуроосы.

Кызі ужавны коміссіјаслы.

Колө ужсө відлавны не куш гижөдјас-кузаыс, а візөдлыны і олөм-вылас, кызі сіјө мунө вөлөгтын. Ферт, медга-војдөр колө төдмавны, мыјјас вөлі бјуролыщөктөмавөчны обшеј собрање да ставсө-ө вөчөма. Сегга кущөмжык туддөдјас, щөктөм-торјас, мөгјас вөлі воөма јачејкаө вылысан. Та-серті і відлавны, мыј вөчөма, мы-абу. Мыј абу вөчөма, колө төдмавны, віставны мыј-понда. Гашкө кущөмкө уж нуөдігөн јачејка адзіс выль ужалан-ног. Сіјөс, ферт, колө щөщ пасјыны. Овлө-на мукөд-дырјі сізі, вөлөстулын мунө ыжыд уж, шуам, мельнча вөчөны, паскыд нурјас костөны, машина-јас сузөдөны да мукөд-торјас, а јачејка сіјө мөгјас-вылас абу-і візөдлөма. Та-дорган колө сіз-жө візөдлы коміссіјаслы бјуро уж нуөдөм-вылө.

Торјөн ковмас візөдлыны, кызі јачејка нуөдөма уж кандідат-јасөс велөдөм, суемөдөм-куза, кадө-ө сувтөдлывлө сорні кандідат-јасөс шленө пыртөм-куза. Тајө ужыс өнөз мјан омөла-на муніс.

Мыј віставны бјуројаслы отчотын.

Бјуро-докладын колө уж-јывыс віставны паскыджыка, төдмөдны јачејкаөн нуөдөм став гырыгжык ужјаснас. Јонжыка, торјөн колө віставны, кущөм бурјас, омөлјас емөс сіктса візму-бердса овмөс пунктөмын, кущөма мунө отувја овмөсјас, артельјас, төварішществојас, лөгөдан-паскөдан уж, уна-ө отувтөма сетчө гөль-јөз-өс, мыј тани зүгө; кызі петкөдлөны тајө ужас крестана-возын агнысө бур прімерјасөн коммуністјас, комсомолецјас.

Колө візөдлыны і сы-вылө, кызі мунө сіктјасын сөм уждылөм (С.-К. кредит візөм), оз-ө гөль јөз колны бөкө.

Доклад вөчө щөщ і коміссіја. Сіјө вісталө, кущөм бурторјас да локінјас адзіс. Бурсө, ферт, колө пасјыны, лөксө бырөдны.

Колө візөдлыны, мыј-понда лөкыс, нелучкі-торјасыс вөлөмаөб. Коммуністјаслөн собрањејас-вылө волөм мед оз чін, колө унжыкөс лезны сорнітны собрање-вылас.

Колө лөөдны сізі, мед вөлі партіјалыө быдлунја ужсө да асланыс јачејкајаслыө щөктөм торјас-куза вөчөм ужјас, бөөтөма прөвератны пыр, ужјассө нуөдіг костас-жө.

Лөк-торјас-пыщкыө нөшта колө казтыштны і гөль јөзөс отувтан ужө бөөтөм-ылыө. Ісполкомјас-бердө, коператівјас-бердө да

мукöд организатсияяс-бердö, гөл жöзöс öтүвтöм уж (группы бедноты лөгöдöм) мијан чотö кыкнан кок-вылас-на. Тажö ыжыд мог. Тажö уж-бердö колö кыкнан киöн ödjөнжык богтгыны өиктса став ячејкајасыслы. Укомјаслы јонжыка-жö колö виқöдлыны та-вылö.

Лок-торјас колö бырöдны.

Колö став недостаткасö петкöдны вöла-вылö, оз ков повны. Виқöдлыны коммунистјаслыг олöмсö, вöлöстүлын мукöд ужалыгјаслыг—исполкомын, коперативын да мукöдлаын, мыј на-пыщкын ем ыелучки-торјас (јуөм, картигöм, кулыганитöм, јöз-вылö вылыганъ виқöдöм, общественней сöм лотажтöм, нывбабајаскöд вывтигöм), ставсö таыг колö фивитны, тајöс бырöдны.

Сегга көн-сурö коперативјасын да мукöдлаын емöг-на важ попјас, кулак да купеч-пијан, на-пыщкыг лoка ужалыгјассö ков-мас воқö-вылö вештыны общественней уж-бердгыс.

Лөгöдны да кыскыны уж-бердö актiв.

Колö горнитны да индыны тујјас, кызи лoка ужалыгјас-пыфди сујны буржык јöзöс робочейјас-пöвсыг, гөл да шөркөфдема олыг крестана-пöвсыг. Колö воқвыв лөгöдны јöзөн рафејтана кандидатјасöс, кодi јöз-воқас петкöдлис-нын асгыс суглунсö общественней уж-јас-бердын.

Колö сујны буржык партијетсјасöс да нывбабајасöс, бара-жö јöз-воқас агнысö бур бокгаъ петкöдлыгјасöс.

Јачејкајасын бјуројасö бöрјыны буржык коммунистјасöс.

І. Леканов.

Јөзөс велөдөм локтан воө.

Коммунист партијалөн XV-өд сјезд (вөлі 1927 вога декабр төлыгын) гетис лозунг—вөчны культурнеј ревољутсија. Сіјө шуис: вьль-ногса олөм кыпөдигөн-пө өні олөмыс ачыс сувтөдіс міжан-воғө, мед-воғза план-вьлө культура кыпөдан уж. Овмөс-кыпөдан ужыс-пө, овмөссө вьль-текніка бан-вьлө сувтөдөмыс воғө оз вермы мунны, огө-кө кутө щөщ сещөм-жө чорыда ужавны культура кыпөдан уж-бердын. Вьль-ногса олөм лөгөдөм вермас шылыда, бура мунны сөмын кор кутчөвасны сы-бердө уна мільон ужалыс-јөз, кор најө лооны велөдчөмаөсжык, кығ шуасны, культурнејөсжык. Культуратө колө сіңі кыпөдны, медым ас-пемыдлунным, кужтөмлунным ез торкав сотсиализм-ногса овмөс лөгөдны, мед ез нөжмы воғө мунөмыс сотсиализм стрөјба панөмыс, сотсиализм бан-вьлө олөм бергөдөмыс.

Культура кыпөдөмөн, велөдчөм-пагкөдөмөн мі велөдчам бура, вьль-ногөн ужавны. Вьль олөм лөгөдны вермас сөмын вьль морт,—сіјөс і колө мед-јона велөдны; став јөзөс велөдан ужсө колө сіңі сувтөдны, медым сіјө јонжыка, өдјөнжык гетис отсөг сотсиализм-ногса олөмнымөс лөгөдны.

Міжан комі крөстјаналөн культурнеј ревољутсијаын мед-оғза шу-пөдыс—грамота перјөм, јөз-костыс пемыдлун бырөдөм. 1926 воө став јөзсө гіжаліг лыд-вьлө бөгтгөн (демографическая перепись-дырји), Комі областын гіжны-лыддыны кужыс вөлөма став олыс-пыс 40%. Ферт, уна вын-на ковмас пуктыны, медым став јөзсө грамотнејөз пыртны. Грамотаө јөзөс велөдан выныс оз-жө весшө-рө вош: куш прөстеј грамотаыс отсалас, дај нөшта јона отсалас кыпөдны овмөс, кокнөдас мортлыс ужсө. Велөдчөма јөз арталөмаөс: грамотнејжык јөза государствовын докодыс душ-вьлө воө велөдчөтөмжык јөза государствовын-герти унжык; грамотнеј морт-лөн пабрјк-заводын ужыс мунө өдјөнжык дај буржыка.

Локтан вогаң колө чорыджыка бөгтөүны јөзөс велөдны. Јөзөс велөдан уж сизі пуктыны, **медым велөдчөмө збылыө вермісны кутчіоны гөль јөз**, мед школајасын велөдөма-быдтөма вөлі, кодјасөс ескө поңо сувтөдны сотсіализм-нога олөм лөбөдан уж-бердө вег-көдлыөјас-пыдфдыс.

Нөшта сулалө ыжыд мог – кыпөдны бурлунсө (качествосө) вој-тырөс велөдан учреждөңнеса ужлыг. Обісполкомлөн тавога IV-d пленум јөзөс велөдан уж-јылыг шул: сјјөс мі јона-һын бура вер-мім паскөдны, сөмын-тај бурлуныс (качествоыс) сылөн век-на бөр-выв колө. Сы-вөсна Обісполкомлөн пленум щөктіс **локтан велөдчан воө чорыда бурмөдны ужсө јөзөс велөдан-ужнүөдыө став учреждөң-нејасас.**

Уна дај зев гырыг могјас сулалөны јөзөс велөдан ужын. Уна өөм ковмас пуктыны сы-вылө. **Колан вога-серті локтан (1928-29 воө јөзөс велөдөм нүөдөм-вылө областувса бјуджетыө леңөм өөмыс содө 1.377.000 шайтоаң 1.680.000 шайтөң (21,9%).** Јөзөс велөдөм-вылө локтан воө областувса бјуджетыө пырө 34,18% (којмөд ју-көңгыс һеуна унжык), а колан во јөзөс велөдан уж-вылө муніс областувса бјуджетыө 32,14%. Поңо шуны: уна-код өөм мјан об-ласт сетө јөзөс велөдөм-вылө, сөмын век-на-жө оз тырмы, колөм-сертіыс сјјө зев-на еща, оз тырмы вегіг мед-ыжыд нуждајассө бы-рөдны. Локтан велөдчан воө јөзөс велөдан учреждөңне лыдыс оз-јона сод, а колан вога-серті содөм өөмыс мунас ужсө бурмөдөм-вылө, вепөдыөјаслы жалөваңһесө содтөм-вылө (ічөт школајасын велөдыөјаслөн содө 52 шайтоаң 58 шайтөң) да велөдчыөјаслы јон-жыка отсалөм-вылө.

Школајаслөн ужыс.

1928-29 велөдчан воө, мјан арталөм-серті, областулын лөө 16.000-кымын 8-11 арөса чельаф, најөс кутасны велөдны 537 ком-плектын (велөдыг). План-серті выл во-вылө содө 13 комплект. Лыдфдыны-кө быд велөдыглы 35 мортөн, локтан воө **мі вермам школа-пыр леңны (17.800 мортөс)**—ічөт школаө-ветлан-арлыда став **чельафсө** дај өті группаын мөд-во пукалыг чельафс.

Сөмын збыль-вылассө төкөтө мөд-ногөңжык лөө: оз ло быд школаын велөдчыгыс тыр (мыјда колө), оз быд чельаф кут ветлы-ны школаад. Гөль крөстәһинлөн чельафыс щөкыда оз ветлыны шко-лаад көмкот-паскөм абутөм-вөсна, ештытөм-понда. Уна өіктыө че-льаф оз вермыны ветлыны школаас ылын-вөсна (көңыд-понда, зер-вөсна, школаыг ју-сајын олөм-понда), дај школаад пырыөјас-пыщ-гыс унжыкөныс помавтөңыс оз велөдчыны, оз һөльһан восө шко-лаад ветлыны. Комі школьһик һөль во-пыдфді өні ветлө школаө уна пырыг-һын, кујім воыз төкөтө унжык, а һывкајас сыыг-на регыд бөр чөвтчөны велөдчөмыг. Төдчымөн ещаөң помалөны һөльөд груп-

патө гөл крестаналон челафьс. Төдөмыг, тащом нелучкijasыг ми-
жанлы колө жона мынтөдчыны. Гөла олыг челафлы колө сетны от-
сөг көмкот-паскөмөн, школасаң ылын олыг челафлы лөгөдны шко-
лаын уэлан-инјас, өтлаын олан-инјас, сені челафөс щөщ вердны
(общежитте). Гөл челафлы отсалөм-вылө да налы уэлан-инјас вө-
чөм-вылө областувса бјуджетыг колян во сетлөма вөлі 2.000 шайт,
локтан воө та-вылө артасө леэны 5.000 шайт. Ферт, тајө гөмөн
он-на вермы отсавны быд гөла олыг велөдчыг челафлы, сөмын
асныс-кө крестанаыс, коперативјас, мөда-мөдлы отсаван комитетјас
да јөз-костын уэ-нуөдыг мукөд организатсияјас чукөртасны гөм
тајө мог-вылө нөшта кык-сымында, секи-нын поэө сетны зев төд-
чана отсөг.

Матыгмө кад.—челафлы нөл во велөдчөм лоө обязателнеј.
Колан воө-нын кымын-кө вөлөстын вөлі панөма обязателнеј став
челафөс велөдны (первој онас 8 арөсајаслы). Сөмын колан воө
ез ло велөдөма став 8 арөса челафсө. Сіјө лоі сы-вөсна, воліспол-
комјас да школајас ез прамеја воэвыв лөгөдчыны тајө ыжыдујас
кутчигигөн-да. Комі крестана өні төдөны-нын велөдчөмлыг донсө,
быдөн-нын көсјөны асланыс челафьслы сетны грамота. Крестана
зев пыфди пунктөны челафөс обязателнеј велөдөм. Уна вөлөстө
локтан арсаң корөны обязателнеја став челафөс велөдөм. Кор
петө Обісполкомлөн щөктөм челафлы обязателнеја велөдөм-јылыг,
волісполкомјаслы да школајаслы колө богтгыны буржыка лөгөд-
чыны ар-кежлө. Мед-војдөр лоө, ферт, артавны, вөлөстулын уна-ө ем
8 арөса челаф, медем өтөтөг ставыс вегкалөны школаө. Колө тор-
јөн віөдлыны, абу-ө вөлөстын батөм-мамтөм челаф, оз-ө најө
көнкө овны кага віэысын, казакын. Колө артавны, кымын мортлы
ковмас сетны школаө пыртөчыс-на отсөгсө, да налы отсөгсө
корны.

Быд школалы областулас быд воө өнісаң-жө колө артавны,
кымын челаф колө локтан воө велөдны, кымын морт волө шко-
лаө, кымын колө школаыг ортсө. Быд 100 челаф-пыыг-кө кутас
колны зікөэ велөдчытөг, шуам, 3-4 морт,—мијан оз артмы став
челафөс велөдөмным, сөмын горныс лоө сы-јылыг.

Өнісаң-жө колө төждысны, медем школа-керкајас, пызан-
улөсјас велөдчиг-кежлө вөліны дөнталөмаөс, төвнас мед оз щыгөм
ло пес-вөсна, мед вөлі тырмымөн велөдчан көлуј.

Воыг-воө пыр унжыкөн помалөны ічөт школатө, сесга жона
содө II-өд ступеңа школаө пырыг челаф. Быдөнлы сені местаыс
оз тырмы. Крестана корөны востыны выльгырыгжык школајас.
Обоноса планјас-серті, локтан војасө шөр школалөн лыд оз сод,
оз вермы соднысө сы-вөсна, мед-војдөр колө сетны грамота став
челафьслы-да. Сы-вылө сесга і мунө унжык гөмыс, а II-д ступеңа
школаыд абу-нын мијан сещөм еща. Закон-серті колө, медем ічөт
школаын быд 100 велөдчыг вылө вөлігырыгжык школајасын еща

вылө-нын 12—13 велөдчыг. Колан велөдчан воö гырыгжык шко- ласа группажасын (65 группаын) велөдчисны 2215 морт. Сің-кө, ічөт школаын быд 100 велөдчыг-вылө воö 13 мортыг унжык шөр шко- лаын велөдчыг. Колө татчө сөмын содтыны: Обоно локтан арзан көсжө тупкавны 8-өд да 9-өд группажасө уездудса 2 ступеңа шко- лажасыг, а сы-пыфди лооны вогтөмаөг выль семілеткајас (кык-лі, өтік). Таңнас шөр-школаса өзөсыс том-јөзлы лоө јонжыка вог- төма.

Ічөт школаын, сің-жө і гырыгжык школајасын велөдөм воыг- воö бурмө: школајасө помалөны ыжыджык грамотаөн, төдыгөг- жык-і. Велөдчан көлуј-вылө локтан воö школајаслы лоө сетөма гөм быд велөдчыг-вылө: ічөт школаын—3 шайтөн, а шөр-школаын —5 шайтөн. Вых школајасө велөдчан көлујсө лөгөдөм-вылө пунктө- ма 300 шайтөн быд комплект (велөдыг)-вылө. Локтан вогаң лоө бөгтөма выльөдны велөдчан көлуј өніја ужалыг школајасыг. Сы- вылө 1928-29 велөдчан во-кежлө арталөма 160 шайтөн, 42 комп- лектлы. Бура уна гөм лоө пунктөма велөдчан-көлуј-вылө да мукөд- тор лөгөдөм-вылө шөр-школајасө.

Быд во-на јөзөс велөдан ужын вөлі со кушөм омөль тор: гөль вермытөм јөзлөн челафыс ез вермывлыны помавны шөр-школа: пы- равлісны, во-мөд ветлывлісны школаө да бөр дугөдлісны велөдчөм- ғыс, на-пых шоч помавліс школатө, а гөльжасыс меф щөкыдасө ез-і матөтчывыны шөр-школа-бердөд. Сөгга, дерт, мјан шөр - школаја- сын велөдчыгјас-пых емөг-на поп-факлөн, важ урафныкјаслөн да купечјаслөн, буржыка олыг крестаналөн челафыс. Уна челаф ве- лөдчө служашщөј баф-мамлөн. Гөль јөз-пых петөма велөдчыгјас- вылө колө зөв ічөтік-јукөн. Локтан вогаң пунктөма мөг сетны бур- жык өтсөг гөль велөдчыгјаслы, мефым шөр школаса өзөс вөлі збы- лыг вога гөль јөзлы. Отсөг арталөма семілеткаса да II ступеңа школаса нөльөд јукөн велөдчыгјасыслы, а крестана-том-јөз-школа- јасын (ШКМ) өтсөг лоө сетөма жын велөдчыгјасыслы. Öтi морт- вылө төлыгга стіпендіја лоө 6 шайтөгаң 8 шайтөз.

Школајас-воғын сулалө нөшта со кушөм мөг: чорыджыка да буржыка нуөдны велөдчыгјас-пөвсын воспитательнеј уж. Колан во- јасө школа зөлыда кутчегліс кыпөдны велөдчыглыг грамотасө, тө- дөм-кужөмсө, а воспитательнеј ужыс колыс өртсө. Öнi мi сөгга кы- лам: школаын велөдчыгјас-пө оз кужны бур-ногөн аснысө нуөдны јөз-костын, щөкыда кулыганітөны, сің-жө школьныкјас-пөвсын лов- чө јенлы ескөм, ветлөны вичкөб, вичко прафныкјасө оз кайлыны школаө велөдчыны, школьныкјас мукөдлаын оз кутчегны обшөст- веннеј ужө, а гырыгжыкјасыс оз бөрыңтчыны вiна румкаыг. Шко- лајаслы колө бура нуөдны велөдчыгјас-пөвсөс воспитательнеј уж, мефым бырісны, қікөз вушгiсны тащөм омөль-торјасыс.

Крестана-том-јөз школајаслөн (ШКМ) мөг дорны збылыг вiз- му-бердса выль, культурнеј ужалыгјасөс, нырщiкјасөс-коператорјас-

өс: ШКМ-жасын ужнысө колө сизі пуктыны, медем најө петкөд-
лисны, кужисны кызі вужөдны өнија посни торја-крегтана овмөсжас-
сө гырыс, өтувја овмөсжасө, медем бура кутисны төдны велөдчыс-
жасыс, кызі сени ужавны өтувжөн.

Көни грамотаыс-кынжі велөдөны кушөмкө мағтерствоө, сешөм
школа сетө ыжыд пөльза крегтаналы. Öнисан-жө колө кутчисны
лөсөдавны школажасын сешөм мағтерскейжас, мед велөдчысжас ве-
лалөны кушөмкө ремеслөө. Öд крегтаналы мағтерствоыд жона ко-
лантор.

Лыффысан керкажаслөн, библіотекажаслөн уж.

Колян воө лыффысан-керкажаслөн, гөрд-пелесжаслөн уж төд-
чымөн бурмис. Лыффысан-керкаын велөдөны крегтанаөс лөгөдны
выл-нога феревна, индалөны, кызі торја крегтана овмөсжастө ву-
жөдны өтувја овмөсжасө. Сижө ужыс вермас бара мунны сөмын кор
кутасны өтувжөн ужавны избач, агроном, коператор да культура-
бердын мукөд ужалысжас.

Локтан воө выль-вылө воггас кујим лыффысан-керка, 4 библіо-
тека да 2 курсжас (робочей дај крегтанскеј). Ферт, версетө жөз-ко-
стын уж нуөдыс учреждөнеңежасө колө жона-на мјан областын сод
тавны, да сөм тырмытөмыд, со, оз лөз жонасө паскөдчыны.

Лыффысан-керкажас воггөны Кулөмдин уездын, көни паскалө
сектанство („бурсылысжас“), а библіотекажас—рајонса тсентржасө.

Лыффысан-керкажас колян воө жона ужалисны крегтана-пөв-
сын: нуөдисны гөран-көжан кампанье төдмөдалисны крегтанаөс,
кызі мјан-вылө каттисөны, мјан-возын зыртчөны-пессөны, көсжө-
ны ускөдчыны мјан-вылө капиталист-государствожас, төдмөдисны
крегтанаөс государства уждысөмжасөн (зајомжасөн) да кушөм пөль-
за сижөс нөбөмыс да сизі воө. Лыффысан-керка-пырыд вөлөстын
мунис став культурней ужыс. Бура жона лыффысан-керкажас-бердын
паскалис кружокжаслөн уж. Кружокжаслөн содө лыдыс дај бурмө
сени ужыс. Мед-жона паскалөны војенней кружокжас да гелкоржас-
лөн өтувтчөмжас.

Ферт уна кружокжас лыффысөны сөмын кабала-вылын, нинөм оз
ужавны: сешөм кружокжасас, либө некодлы ужнас туддөдны, либө
абу пырөмаөс, сетчө крегтана, а гижөмаөс сөмын служашеңежас.
Колө локтан воө крепыджыка пуктыны ужсө кружокжасын, кыс-
кыны сетчө унжык крегтанаөс. Колө ловзөдны да бурмөдны јен-
төдтөм кружокжаслыс ужсө да сизі воө. Колян во первой-на бур
уж панөмаөс керлеңысжас да керкылөдысжас-пөвсын. Ковмас тајө
уж зев жона паскөдны, мјан-өд унжык крегтанаыд төвбыд дај ту-
лыс-быд кер-бердад ужалөны.

Омөлыка кода-на-мунө мјан областын библіотечней уж. Ниг-
гатө крегтанын-динө ми егө-на вермө матөдны. Библіотека лыдыс
абу-на уна, нигаыс еща-на-жө. Нөшта-нын комі нигајас еща. Зев

нөжжө ыгажасыс библотекажасад содөны. Локтан воө ыгажас нө-
бөм-вылө өмыс содыштө; позө нафетчыны,—крегтанө-бердөз во-
ас унжык ыга. Мукөд лыффыган-керкажасад ескө ыгажасыд емөз
да абу лөгөддөма сикты-өиктө ыгасө ысталөм, да ыгажасыс шкап-
жасас і куллөны. Колө ыгатө матөдны лыффыгылы. Ог-на жона,
тыдалө мi ужалө ыга-газет паскөдөм, сузөдөм-кузайд. Выл воө
унжык вын тајө уж-вылө лоө лөзөма. Зев нөжжө кутіс быдмыны
комі література—еща петөны выл пјесајас, а крегтаніныд рафет-
тө бур комі спектактө візөдны. Тајө ужсө воан воө колө вын-
сөдны, лөгөдны отсөг комі том гыжысјаслы, медым стсена-вылын
вөліны выл пјесајас.

Некымын кыв вергтө јөзөс грамотаө велөддөм-жылыс.

Уна комі крегтана оз кужны лыффыгны-гыжны, а пемыдлун
бырөдан ужыс мунө зев сөкыда, зев-на дона сувтө ыжыд мортөс
велөддөмыд. Унжык велөдчытөмыс коліс нывбајас-пөвсыс. Најө
оз вермыны, оз ештыны лікпунктад кајлывылынытө-da. Бура уна
велөдчытөм ем том-јөз-пйын. Обісполком шуөм-серті, локтан воө
лоө обязательнеја велөддөм грамотаө велөдчытөм том војтырөс,
допрізывныкјасөс-da кушөм рајонјасын паскалө сектанство („бур-
ылысјас“, скрытныкјас), став јөзсө 35 арөсөз. Öніз лікпунктјасын
неграмотнејјасөс велөдісны кујім төлыс. Сы-бөрын, коді ыгаө ез
кутчіслы, грамотаыд недыр-мысті бөр вунліс—3 төлыснад ез вер-
мы чорыда шедны грамотаыд. Обісполком öні шуіс, колө-пө вуж-
ны лікпунктјасын 6 төлысга велөддөм: дөльза лоө унжык, сізнас
неграмотнејјасыд озжык кутны содны. Ез вермыв тајө уж бур-но-
га мунны нөшта і сы-вөсна, ез вөв сөлөмган кутчысөмыс пемыд-
лун бырөдан ужас волісполкомјасган да јөз-костын уж-нуөдыс ор-
ганізатсіјажасган-da. Најө ез візөдны бырөдны пемыдлунсө, а ві-
зөдісны бырөдны пемыдлун бырөдан ужсө. Сещөм ужлы колө пук-
тыны пом.

Ж—В.

Пуктөј пайнытö коперативö.

Мыј-понда корöны пай содтыны?

Коперативјасö пай пуктöм-жылыг јона пондисны сорнитны. Быд шленлыг корöны содтыны пайсö даc шайт гөгөрöз.

Мыјла-нö корöны пайсö.

Коперативлы төвар бергöдны колö гөм. Коперативлөн-кө абу ас-гöмыс, ужјөзөн төвартö еща сетöны дај дона сувтö төварыс. Мед-бур, коперативлөн-кө сöмыс аслас уна ем, капиталыс-кө ыжыд. Кытыг сјјös корöны? серт, воыг-воö вочасөн содис прибыл, содис основней капиталыс. Тавојасö прибылыс воис еща. Коперативјасыд öни быд-ногөн төвартö донтöммöдöны, сы-понда сегга вайöм төвар-вылö донсö уна оз содтыны. Во кык-кујим-сајын вöли быд шайт-вылö содтöны (вöчöны натсенка 15%), öни сöмын-нын 9 либö 10 прöцентөн. Прибылыс коперативјаслы зев еща воö. Сіқкө, гөмтö колö мөд-ногөн чукөртны, аслас шленјас-пыщыс корöны. Сы-понда-öд-і öни чорыда быдлаын пай содтöм-жывгыд сорныд мунö.

Төвар вузалöм воыг-воö содö. Во кык-сајын-кө коперативјаслөн оборотыс вöли кујим мильон шайт-дон, таво лоö-нын квајт мильон шайт-сајас. Обороттö вöчны öни колö-нын унжык сөм. Уждыны гөмтö казна öни оз-на вермы. Мыј понда? Став лишней гөмсö öни бергöдöма выл пабрик-заводјас вöчалöм-вылö, төвар-машина вöчöм-вылö, кық-шуасны, индустриализатсја-вылö. Индустриализатсја-уж нуöдöмыс зев ыжыд, öни мед колана уж. Сы-вылö колö пуктыны зев уна гом да вын. Војдөр-кө госуларство вермö вöли уждыны коперативјаслы гөмтö, öни шуö: корг-пö ас-шленјас-костгыд.

Коперативјас öни пуктöмаөг аслыныс мог — содтыны ас-капиталнысö, мед некодлыг оз ковмы уждыны, медым став төварсö вермасны нöбавны асланыс гөм-вылö, роч-ногөн-кө шуны: за наличный расчет. Со мыј-понда öни јона корöны пайтö коперативјасö.

дыр-ö пондасны корны пайтö содтавыны.

Кытчöз коператив оз кут вермыны бостасны куш гөм-вылö ужјөзтөг да кытчöз асгыс ужјөзсö оз бырөд, сетчöз ковмас шленјаслы пайсö содтыны асланыс коперативјасö. Сытöг-öд коперативјасыд оз кутны вермыны бергöдчынысö.

Уна-ө колө лөгөдны пайсө устав-сертиис?

Өнi короны дас шайт быд шленлыг, мукөдлаас сөмын-на гi-жим шайтөн. Быд шлен-кө сы-мында пайсө пуктас, коператив кок-жылас зурыджыка-нын сувтас, сөмын тырмымөн гөмыд оз-на-жө ло. Товар бергөдчөм воыг-воө содө, сы-понда колө пыр-өтарө i гөмсө содтыны. Колө вескыда шуны: кытчөз шлен оз пукты уставөн шуөм-серти пай сполна, век лоө сылыг корны. Пайтө мед ещасө колө лөгөдны дас шайт. Мед быд шлен во-гөгөрөн асгыс пайсө сетчөз лептас.

Өнi шуөма коперативжасын пай лөгөдны выль-ногөн. Войдөр вөли быд шленлыг пайсө өтмында короны, а өнi лөгөдөны пайсө ыжда-сертиис кујим-пөлөсөс, пайшщик овмөс вын-сертиис. Гөла олыг онас богтагө ещажык,—сылы пайсө шуөма пуктыны дас шайт, озыржыка, верманажык жөзлы—кыч шайт. Гемжаын-кө ем-нын тыр пажа шлен, сiјө гемжа-пийн олыг шленлы, нывбабалы пайсө пуктыны колө жын-мында. Тақинад пай пуктөм коперативжасө лоө олөм-серти. Тавогаң-жө ковмас коперативжасын тақi ладсө пуктыны. Мiјан-ногөн, выль-ногөн пай течөм лөгөдөм гөль жөзлы буржык лоө.

Колө собраңнејас-вылын коперативса уставсө тақi i урчитны: пай ботны шленлыг олөм-сертиис (по социальному положению), шуам, гөльлыг—дас шайт, а мукөдлыг—унжык.

Сегга жөзлы витавны: пай содтыны кутасны корны кытчөз устав-сертиис оз тырт.

Кушөма муно мiјан пай чукөртөмыс?

Пай чукөртөмыс колан војасө коперативжасын вывти омөла му-лис. Богтам көт лубеј коперативөс—пайжасыс содлисны сөмын ко-перативжаслыг барышсө шлен јур-вылө воыг-воө пайө сујөны-да. Сы-понда шлен-вылө пайыс зев-на еща воө. Виқөдлам со тајө лыдпасјас-вывгыс.

1926	воын	октабр	1	луно	вөлөма	3	шайт	да	60	ур.
1927	вога	"	"	"	"	4	"		18	"
1928	"	јанвар	"	"	"	4	"		31	"
1928	"	апрель	"	"	"	4	"		53	"
1928	"	јуль	"	"	"	5	"		29	"

Колан во во-гөгөрөн пайыс чукөрмөма (содөма) шлен-вылө сөмын 58 урөн, таво өкмыс төлыгөн 1 шайт да 11 урөн. Быд шлен-вылө воө пайыс сөмын вит шайт да 29 ур, а колө дас шайт. Өнi пайжасөн коперативжасын гөмыс чукөрмөма сөмын-на 156 гурс шайт, колө чукөртны 350 гурс шайт. Сiқкө, коперативжаслы јона-на лоө пай чукөртөм-куғаыд ужтө нуны.

Виçодлам торја рајонјаслыг, көні кыçи пай чукөртөмыс мунө. Быд шлен-вылө воө вөлі пайыс 1928 вога 1 јул-кежлө:

Кушөм рајонын.	Уна-ө вөлі воө пайыс өти шлен-вылө.		Уна-ө вөлі чукөртөмаө 9 төлыгөн.	
	шајт	ур	шајт	ур
Сыктывдін кар-бердса коператив-јасын	5 шајт	46 ур	1 шајт	38 ур
Кулөмдін рајонса коперативјасын .	5 „	50 „	1 „	18 „
Мылдин рајонса „	6 „	55 „	— „	93 „
Шојнаты рајонса „	5 „	40 „	— „	57 „
Сыктыв вожса „	5 „	93 „	1 „	39 „
Луза вожса „	4 „	57 „	— „	93 „
Удораса „	6 „	71 „	— „	95 „
Јемдін рајонса „	4 „	52 „	1 „	22 „

Кушөма пайсө пукталөны торја коперативјасын?

Ми вермам виставны, кушөм коперативјас пай чукөртөм ужсө омөла нуоны. Мы; накөд керны? Наперво, колө збылыг бостгыны шленјасыслы пайнысө содтыны, коперативлы пайјассө быд-ногөн чукөртны. Колө јандыгны мукөд воҗынжык сулалыг коперативјасыг. Көні пайсө јона-на еща чукөртөмаөс, сецөм коперативјассө ми лыдфам мед-өмөлдөн, јөз-вылө, кодкө-вылө наҗеја кутыҗасөн. Богтам Чукулөмса, Уҗвачергаса, Ыжыдвигса, Висерса, Важкурјаса, Ручса, Отса, Ајкінаса, Арабачса, Гамса, Җөвгөртса, Ғереваннејса, Читајовса коперативјасөс—сені пайыс ноль шајтөн шлен-вылө-на вегіг абу воөма.

Емөс ңеуна воэмөстчөмжык коперативјас. Кор-тај челаҗас оз-на ветлыны ас-кокөн да жождө кыскаөны, сиз-жө-на і најө зев сөкыда кысөны, воө мунөмыс оз сод. Тацөм коперативјассо ми лыдфам бөрө колөмөн-жө. Најөс колө арҗельөн лептыны. Татчө пырөны Ыбса, Гогкаса (Сыктыв вожын), Җелеҗечса, Пезмөгса, Слудаса, Ипәдорса, Часса, Визинса, Јөртөмса, Важгортса, Чупровса, Керөсса, Аныбса, Оҗежјөса, Сереговса, Јемдинса, Межөгса, Палса, Лебажнөјса, Керчөмјаса, Вочса, Кужса, Покчаса, дутовса, Ләткаса, Ношульса, Чорнышса, Абјачојса, Занульеса, Порубса, Спаспорубса, Кебраса, Лојмаса. Тани сөмын-на-жө 5 шајтөн шлен-вылө пайыс воө.

Сегга тајојасыг-кынңи ем ҳон „куд“ дыша-код легыг копе ративјас. Паж чукөртөмыс, сылөн содөмыс омөла төдчө, муртса квајт шайтөн шлен-вылө-на і воө. Чорыда-на колө богтөвыны пажнысө чукөртны: Гарјаса, Пажгаса, Лөзымса, Вылгортса, доҕса, Көрткерөсса, Позтыса, Чукаыбса, Кажымса, Гриваса, Пустөшса, Волгаса, Кучмоҕерјөса, Читајовса, Разгортса, Вылбса, Сельбса, Межадорса, Герныбса, Тіпосіктса, Вомынса, Вегланаса, Отлыса, Раковітсаса, Кңажпогостса, Вездінса, донса, Ногімса, Мысса, Немдінса, Пожөгса, Помөсдінса, Кулөмдінса Скөрөдумса, Мывдінса, Лузјывса коперативјаслы.

Тајојасыг ңеуна вылынжык мунөны со кущөм коперативјас (налөн шлен-вылө 7 шайт воө): Сыктывдінпомса (кар-бердса), Оҗолса, Мајаса, Мордінса, Гоборса, Палаҕса, Макарыбса, Бутканса, Островса, Пучкомса, Шожнатыса, Пөдфелнөјса, Коңиса, Турјаса, Гогкаса, Кыркөщса, Аквадса, Канаваса, Волдінса коперативјас.

Ғиғим шайтыг вылө воө пажыс со кущөм коперативјасын: Слөбөдаса (7-06), Лопидінса (7-34), Ыбпонса (7-35), Појолса (7-13), Нюбдінса (7-17), Ізвајывса (7-86), Щугырса (7-61), Нукчимса (9-50), Кожгортса (8-05), Косланса (9-29), Гуҕаыбса (8-86), Јакушевскса (10-34), Парчөгса (8-28), Подчерјөса (8-30), Савајагса (8-46). Сени, со, воҕынжык мунөны шленјасыс, рафејтөныжык аггыныс коперативјасысө.

Со кущөма мунө пажсө чукөртөмыс мијан коперативјасын.

Колө веккыда шуны—ми бөрө колам. Роч местајасын коперативјасө пажсө унжык-нын чукөртөмаөс. Бөрө мијанлы колтчыны оз поҕ, өд мијан коперативјасыд зев-на гөлөс, уна гөм-на налы колө.

Паж чукөртөм коперативлөн өні мед-ыжыд, мед-колана уж. Таво дај локтан во век ковмас тајө ужсө нуны. Öнiөҕ-кө зев-на дыша-пырыг легім, омөла вiставлiм шленјаслы пажсө пуктөм-жылыг, тавогаң лоө богтөвыны содтыны пажтө. Гөллы пажсө содтыны, (тыртны) колө сетны куҕжык срок, вермана олыглыг корны став пажсө устав, шуөм-герті, регыджык.

Кыңи колө пажсө чукөртны коперативјаслы?

Колө лучкi вiставны jöзлы—мыј понда колө пажсө чукөртны. Мед быд шлен төдө, кытчө мунас да кущөм пөлза сетас паж содтөмыс. Сегга колө лөсөдны, уна-ө пуктыны пажсө. Ми-тај со щөктам пажсө уставөн лөгөдны шленјас олөм-гертіыс—гөллы ещажык, буржыка олыглы—унжык. Пуктыны быд шленлы срок, кор-кежлө сылы сполна мынтыны. Сегга пажсө богтавыны Правлеңејаслөн колө лөсөдны бур лад, мед быд лавкаын прикадщикыс богталө, мед быд гiктын вөлі коперативсаң пажсө өктыны пуктөма морт,

мед лавкајасын. посні сдачајассө паж содтөм-вылө һөбагыҗасыс колёны. Колө пөвесткаөн корны ічөт паж шленҗасөс контораө, мед сетас кыв пажсө содтыны. Гольјаслы фондыс (фонд бедчоты) сетны гөмсө ужөн пажсө содтыны.

Оз-кө көсҗыны содтыны пажсө вермана јөз, најөс колө вөтлыны шленыс коперативыс. Нинөм наыс, коператив на-понда оз уг, а јөнжык лоө.

Коперативлы тыр-паја шленсө колө јөнжыка радејтны, мед сјө адзө пөльза пажсө пунктөмыс. Шуам, коперативө төвар воөма, а абу ставыслы тырмымөн. Еща, тырмытөм төвартө колө сетны сөмын тыр-пајаслы. Уна-кө јөз лавкаын, мед бара-жө тыр пајас верміс богтағны өчередтөг. Он-кө тајі ужтө пункты, ферт, озжык кутны вајны пажтө. Шуны кутасны: мыј-нө коперативө пырөмгыс дај паж пунктөмыс, сјз-тај төвартө мыј ем сетөны.

Колө паж чукөртөм ужсө нуны быд лун да мед тајө ужас кутчөгөмаөг вөлі ез сөмын коперативын ужалыҗас, а вөлөгтын став служитыҗасыс да јачејкајас.

Быд шажт пажө пунктөм—коперативөс јонмөдөм. Коперативөс јонмөдөм—олөмтө кокһөдөм, сотсиализмө возө тувтчөм.

Збылыс колө богтгыны пажнытө содтыны.

Парма.

Кызі позө туруныс да быдтас- корјасыс костытөг бур сојан скөтлы вөчны.

Јона бура мукөдлаын скөтнысө виҙөны, оз мијан-моз куш өтык кос турунөн вердны. Куш кос турунөн вердөмөн мөслөн рушкыыс ыждө, а вөраыс оз сод, век кулак-ыжда. Јөвсө сетө зев еща. Мукөдлаын (вегі мијан Сојузын-і) лыстөны бура вердөныс-понда дас пөв унжык мијан (татчөс) мөсјас-серғи. Кос турунөн-кынзјі вердөны свеклөөн, мөс-горкһиөн, жмыкөн, өтрубөн да шоммөдөма турун-быдтас-корјасөн (гілосујтөма көрымөн). Ме тани көсја виставны кызі позө јона бур сојан вөчны скөтлы костытөм туруныс, пуктас-корјасыс да мукөд-торјыс. Быд крестанін да крестанка төдө: мыјөн скөт кутас ветлыны лудын, сојны веж турун, јөв јона содө. Јона бур вердны скөтөс веж турунөн і төлын. Америкаын важөн-

нын лөгөдалысны җилосҗас. Сы-вылө шогмөны турун, быдтас-корҗас, картопель, соркни да поҗө виҗны җилоссо во-гөгөр свежејөн. Мијанлы та-јылыс колө јона төдны да тащөм көрымсө лөгөдны со мыј-понда: өд турунтө шоч воө-нын вермывлан бура когыны зера поводҗа-понда. Сетчө сүјөны җилосүтны гојансө кујим сурс пудјөз.

Җилосүтмөн быдгама туруныс, весег јог-туруныс пешөр, јөныс, яртупель-корјыс, соркни-корјыс, баҗ-корјыс, кыҗ-корјыс да мукөд-торјыс артмө бур көрым. Җилосын көрым во-гөгөр свежеј. Җилосө течигөн пөтөсыс гојаныслөн зев еща вошө. А когигөн турунлөн жын корјыс гылалө, зера поводҗа-дырји туруныс җикөз сивмывлө. Јона бур җилосүтны викатө либө аңкыщтө зөр сорнас. Сөмын медем җилосүтан-торјыс ез вөв јона ул, ез вөв җајтөс, мүөс, сив. Сивкө, җилосө пуктавтөз колө бура весавны.

Җилосө пуктавны колө пырыс-пыр-жө ыщкөм-бөрјасын, мед ез уфит когмыны җилосүтан-торјыс. Быдтас-корҗасөс весалөм-бөрын бөр чукөрө течавны, мед оз когмы. Став җилосүтан-торсө җилосө сүјигөн буржык шырны саңтиметр ноль ыждаөн-кымын (соркни, галан, картопель чөланҗасөн. Җилөсын шырөма көрымыс пукҗасжык, скөтлы буржык, җебыджык лоас сөјнысө. Картопель-кө җилосүтангырыс чөланҗасө (чөлөсҗасө) колө гу-пыдөсас течны, вылиас посныжыксө, медем бара-жө буржыка пукҗис-шоналис.

Кыҗи да мыјла җилосын артмө бур көрым.

Җилоса көрым артмө сив-жө, кыҗи і сола капустаыд, огурчыыд. Шоммөдөны сивөс зев ичөтик, сивмөн адзытөм гаҗҗас (бактерияҗас). Капуостаөс шоммөдөны ватөг, солалөмөн, а өгурчю пуктөны ва дај сов, скөтлы гојантор җилосүтөны ватөг дај унжыкысө совтөг. Муын, ваын, сынөдын емөс уна поснөдик гаҗҗас (бактерияҗас). Мукөд пөлөс гаҗҗасыс вивмөдөны быдгама-сикас вивөмҗаснас, а мукөд гаҗҗасыс јона ыжыд пөльза сетөны. Јөв-тај со шоныд местаын регыд шоммө, а шома-јөвтө сөјны здорвнө. Јөвсө шоммөдөны гаҗҗас-жө, шувөны рочөн „молочно-кислая бактерия“-өн. Најө молочней сакарыс вөчөны молочней кислота. Мукөд-сикас бактерияҗасыс молочней сакарыс вөчөны маҗланей кислота, најө шувөны „маслено-кислая бактерия“-өн. Маҗланей кислота зев абу бур җонвиҗалунлы дај вывти чөскыдтөм. Молочно-кислей бактерияҗыс олө сынөдтөг, маҗланей-кислейс сынөдөн. Мијанлы колө вөчны җилосней гујҗасө сив, мед сені вермисны чужны да ужавны молочно-кислей бактерияҗасыс. Кор-нын җилосас молочней кислотаыс лөө уна, сөки көрымыс лөө чөскыд дај оз щык.

Кыҗи буржыка вөчны җилосней гујҗас.

Уна-ногөн вөчөны җилосней гујҗастө. Америкаын зев јона пондөмаөс вөчавны җилосней башҗаҗас. Мијанлы өни лөө мөвпыштлыны, сөщөм җилос вөчны, мед егкө ез дөна сувт да лөгыд вөли. Вөч-

ны сілослы гусё му-пыщкё (сәјәд местаджык), кытчө оз вермы воны му-пыщса (грунтовеј) ваыс. Гусё колө коджны гөгрөсөс, ули вылі өтпагта. (Ноль пелөса гу он вермы сещөм топыда сілос течны дај сынөдыс пелөсјасөдыс кутас ветлыны). Стенсө гуыслыг колө вөчны јона мольда, мед сынөдыс һекытчө ез вермы колыны. Стен-пырыс мед һекыщөма ез ветлы ва. Мед-бур, стенсө-кө тсементујтөма, вөчөма кірпічыг, һибө топыда төсјасыг. Лөка бурөс поңө вөчны гутө, оз-кө тырмы гөмыд тсементнеј стен, кірпіч стен-һибө төс-стен вөчны, стентөг, сөмын соја местаө колө гаржны гусө-і.

Жуждаыс да пастаыс гулөн.

Кымын жужда да вөчан гутө, сымын буржык көрым сені артмас, дај озжык щык. Мед гуыслөн жуждаыс вөлі кык һибө кык да жын-пөв ыжыджык паста-доргыс. Јона пыдын гуыд көрымсө гөкыд сујөднысө. Көрым-герті колө вөчны гуыслыг ыждасө (быд комын тув-вылө ковмас өті куб. пут места).

Буржык вөчны гусө жынвыјө му-пыщкө (полунадһемнејөс).

Оз ков вунөдны—зік сој стеныд ваңө, кутас, гашкө, весіг кырны, көрымыд сені һајтчас. Вөчны поңас гутө лөгыджыка со кызі: метр кујім му-пыщкө кодјөмөн, стенсө вөчны кірпічыг, дорала-ногыс течөмөн да му-вылас кык да жын метр судта-кымын кірпічыг-жө пагтала-ногыс стен вөчны. Поңө сещөм (жынвыјө мупыщса) гуыслыг пагтасө вөчны кык метр да жын-кымын. Му-вывгыс кірпіч стенсө бокјасһаныс тыртны гуыс перјөм мунас. Ферт, таң жө поңө стенсө вөчны і төскыс. Жынвыјө му-пыщса гуыс лөсыджык лөө сілоссө лептавыны.

Кызі колө течны көрым сілосө?

Ме висталі-һын—буржык көрымтө сілосујтны посһөдлөмөн. Мед став сынөдыс петіс сілоснеј гуыг, колө первој вег-кымын судта көрымтө течны, јона бура талавыны. Сы-бөрын бара вегт-судта течны, бара талавыны да сізі воңө. Талавынсө колө јонжык, гөкыджык мортлы, сіјө јонжыка топөдас. Сілосыд-өд гуас олігөн кутас пөһавны, летчыны-топавны. Сіңкө, топалөм-пудсө колө гу-вывтыыс поводнеја-на течны. Јона ва көрым абу бур сілосујтны. Секі быд-вег судта көрым сујөм-бөрын вылас пуктыны кыд, жуг, һибө кос шырөм іңас да турун. Кымын топыда да лөгыда сілос течам, сымын јона візыла ужаласны молочнеј бактеріјас. Оз-кө топыда сілосыс пукгы, сіјө баксалас, кутас петны чөскыдтөм дук. Мед лөгыджыка пукгас да буржыка сілосујтчас, өні кутісны-һын течны сілоссө кујім пөрјө-кымын. Первој топыда течөны гуас којмөд јукөн судтаыс-кымын. Кор сіјө пөһалас 40°—50° градусөң (Тсельјасгерті), секі вылас течөны бара мөд којмөд јукөн судтасө. Бара відчысөны 40—50 градусөң шоналөм да сы-бөрын течөны выліөзыс-һын. Абу-кө градусныкыс, колө бөгтны көрт бед (прут).

Кызі буржыка вевттыны сілосней гу?

Уна-ногөн тупкёны сілосней гутё. Сілос-вылад первој пуктёны шырём ізас, сы-бёрын пу-вевт, сегга бара шырём ізас, ізас-вылас метр-кымын пёкатён муён вевтёны. Мусё јона колё талавны, топёдны. Кымынкё лун-мыгті муыс потлагас да бара колё јона тыр-тавны да талавны. Мед лымјыс да зерыс ез тырт, колё вёчны вевт јукмёс-вывјасё-моз. Мед зер-ваыс ез пыр вылыгаһыс, колё ваыслы вёзывтны кодјыны канава. Поэё нёшта вевтёгтё сізі вёчны: сіз-жё первој пуктыны сілос-вылё ізас, сы-бёрын пуктыны пу вевт, медем вёлі пу-вевтас выліас крепітёма јашщік, кытчё пуктёны му лёбё гој, груз-пыфдї лычкыны да шоныд-пыфдї. Сещём јашщік вевтсё ётік сілос-вылас буржык вёчны кујімёс лёбё һольёс, сізһас кёрымсё сузёдігас оз ков пасталаыс вогтыны. Јашщік-костјас-сас кутас колны щель, сіјёс колё замафитны, лёбё мавтны гојён, мед һекущёма ез вермы тёв ветлыны. Сілос перјігён ковмас бог-лыны сёмын ётік јашщік. Пуктігас јашщік костсё бёр ковмас го-јавны. Кор мї вёчам шёр-выјё му-пыщса сілос, секі ковмас вевтсё вёчны скатён-жё, тыртны муён, вёчны вылё лептана ёзёс һеыжы-дёс, бокјасгаһыс кірпіч лёбё пу-бердсё лёгыда тупјыны муён. Се-щём жынвыјё му-пыщса (полунадземней) сілосас бокгаһыс вёчёны ёзёс, кор му-вылысса сілосыс бырё, ёзёсгаһыс лёгыд му-пыщса сілоссё сузёдны. Мед һёті тёлыс ез ветлы, ёзёссё вёчны кык-пёв-сён, сёмын медем куріч (кёзак)-бердас топыда пукгё. Сілосёс бур-жык перјавны тёлын.

Арнад-ёд вермас вегкавны зер да сілос вермас щыкны, бак-гавны. Сілос овлывлё гётёв кык тёлыг-мыгті-кымын течёмгаһыс.

Кызі сілосёс бовтавны да кодёс, кызі сіјён вердны.

Сілос јона топыда пукгё, сы-понда сіјёс перјавны лёб лёгёд-ны лечыд зыр, лёбё ыжыд лечыд пурт. Перјыны колё сёмын ёті лун-кежлё, мед оз щык. Мыјён лептан пыр-жё сетны скётлы. Лептём-бёрын оз ков қынтыны. Кын сілосыс скётёс кынём вёгём богтё. Јона бур вердны сілосён выль кукја мёскёс. Сілосён верді-гён мёслён выјыс лёб чёскыд, вёж-рёма, свежеј турун-вылын, луд-ын вёзігён код-жё. Поэё мїјан мёсјасёс сілосён вердны 16 кіло-грамм лун-кежлё, кујимыс сетёмён.

Тёлыгён-жынјён војдёр кукаһагтёзыс мёскёс сілосён вердё-мыс колё дугдыны. Јалавічлы арёс-бёрын поэё сетны сілос 4-5 кі-лограмм, арёс тыртёз сілосён оз вердны. Ыжлы сетёны лун-кежлё кілограммгаһ кык кілограммёз. Вёвјаслы колё сетны ічётіка да јона бура артмём сілос. Оз ков вунёдны—сілосён вердігён кос-ту-рунтё лёб-жё сетыштны мёслы 2-4 кілограмм-кымын-кётсуткі-кеж-лё. Сілос бур кёрым, мёс сіјён јонмё, гёһыс лёб југыд, шылыд. Скётёс колё сілосё велёдны һёжжёнїкён, первој заводитны 1-2 кі-

лограмман, бөр-вылас сесга пыр содтавны. Оз ков вердны щыкөм, һајт өілөсөн. Вердны өілөсөн колө мөскөс лытөм-бөртыс, ме јө-лыс ез ло өілөс дука.

Кызі дөзөртіны өілөсөј гу өілөс бырөм-бөрын?

Мыјөн өілөса көрымыс гуыс бырас, колө гусө мичаа весавны. Пу, каменнеј, цементованнеј стөнјассө зыравны слаб карболовеј растворөн, позө-і ізвестка растворөн, мед став щакыс, бактеріја-јасыс куліны, сесга кокніфіка пөдлавны, мед һајт, јог, һі зер сетчө ез вегкав.

Емөс һөшта мукөд-пөлөс өілөсјас, сөмын һа-јылыс мөдыс гіжам.

Агр. Жакова.

Мөсјасөс тырсөдөм-јылыс.

Порозјасыд-кө (козтөм өшјасыд) ветлөны мөсјаскөд щөщ вө-ла-вылын, мөсјас јонжыка кукаһасөны тулысын. Буржык мөсјасыд-кө кукаһасөны арын. Арын кукаһасөма мөскыд јөвсө унжык се-тө, дај төвбыд јөлажык лөө. А тулыснас, вөла-вылө лезөм-бөрын, арга кукаһасөм мөс јөвсө вәјө кукаһасөм-бөрас-кода-жө.

Сіз-кө, арын кукаһасыс мөс јөвсө вәјө унжык, дыржык лы-гтө, ыжыджык пөльза крөстәһнлы сетө.

Сыыг-кыһзі, арга кукаһасөм бур сіјөн, арһас тулысын да тө-лын-серті кокніжыка кукаһасө-да, озжык торкыс кукаһасігас-да.

Арын кукаһасыс мөс тыра-дырјыс бура сојө (а секі-өд соја-һыд сурө вөла-вывгыс) унжык ветлө вөла-вылын оз кыһмав, оз ов дурк да дука гідын. А сы-вөсна мам-рушкуас кукаһыс бура быдмө, јон лөө.

Арын чужөма кукаһыд, төвнас јөлөн сіјөс јукталан-вердан-да, тулыс-кежлас уфитас прәмеја-һнн јонмыны. Тулыснас сіјөс позө-һнн леҙны мөсјаскөд вөла-вылө ветлыны. Вужөдны мөсјасөс арын кукаһасөм-вылө кокні. Мөс-кө кукаһасө феһраль төлыгын, сіјө мөс-сө колө тырсөдны мартын, секі мөс кукаһасас феһабр төлыгын. Феһабрса кукаһасөм-бөрын сіјөс ковмас тырсөдны јанварын. **Сіз-һас мөс мөдас кукаһасны октабр төлыгын-һнн.** Тазікөн кык во-чө-жөн позө став мөсјастө вужөдны арга кукаһасөм-вылө.

Мөсјаслөн нөйтчөм.

Кукаңасөм-бөрас мөсјас заводитөны нөйтчыны којмөд вежон помагас либө һольөд вежон заводитчигас. Ез-кө мыјкө-понда тыргав первој нөйтчигас, вежон кујимө-һоль-бөрын вылыг (мөд-пөв) заводитө нөйтчыны. Кукаң мөсјас (кодјас абу-на кукаңаслөмаөг) заводитөны нөйтчыны арөсөаң-кымын. Сөмын сјјө каднас, том-пондаыс оз ков-на тыргөдны, колө тыргөдны кык арөс тыргөныс-кымын, медем кукаңасгас кык арөс да жын тырөм-бөрас-һин, кор-келө бура-һин вермас јонмыны,

Нөйтчө мөс суткiөн-жынјөн-кымын, порозөс сiбөдө ас-динас суткi 3-4.

Мөс тыргалөм-јылыг.

Каңалан-кө—мөс нөйтчө, корө порозөс, оз ков һужөдчыны, регнджык i колө вайөдны порозтө, либө мөстө нуны пороз-динас. Тыргөдөмсө (случкасө) колө нуөдны сөстөм сарајын либө вөла-вылын, шылыд, лөгыд местаын.

Самеј тыргалөмыс (кор порозыс мөс-вылас четчыштас) мунө зев регыд, сөмын 2-3 секунд. Сы-бөрын порозыс ачыс бөр летчө мөс-вывгыс. Оз-кө летчы мыјкө-понда, колө сјјөс мөс-вывгыс кыскыны. Тајөн i помагө мөстө тыргөдөмыд. Арөсөн-жынјөнга томжык порозјасөн оз ков тыргөдны, а кукаңјасөс тыргөдны колө 1 $\frac{1}{4}$ —2 арөсөаң. Бур порозјасөс вөла-вылын виқтөг мөсјасөс тыргөдалөм-понда поңө виқны ар 7-8-өң.

Мөсјас вермөны тыргавны 12-14 арөсөң. Сөмын пөрыг мөсјасыд вайөны-һин омөлик, жебыник кукаңјасөс, сөкыджыка кукаңасөһы-дај, сөгга озжык-һин том мөсјас-коға тыргавны.

Кызі төдны, тыра абу мөс.

Нөйтчигөн өш-динө нулөм-бөрын-кө вежон 3-4-мыгтi мөс оз кут бара нөйтчыны, поңө чajtны—мөс тыра. Оз-кө нөшта сјјө кад-бөрас нөйтчы, вескыда поңө шуны: мөс тыргалөма.

Тыра мөс зев рам, јөвсө луныг-луно пыр-өтарө чинтө. Тыргалөмөаң һольөд-витөд төлыгјасөаң төдчымөн-һин ыжыд рушкуыс, а квајтөд төлыг-бөрын поңө-һин кiөн малалөм-видлалөмөн каңавны кукаңсө рушкуыс.

Мөс новлөдлө рушкуас кукаңсө 9 төлыг да жын-гөгөр (40 вежон да жын-кымын).

Өлөкан.

I.

Өлөкан скөр. Зумыштчөма да і кыв весіг оз шу, некодкөд прамеја оз горніт. Зулсјалө толькө ветлө. Кожмөд лун-нын јуө. Кожмөд лун-нын оз палөдчы. Төдө ескөн, став гөмсө-нын јуис, оз нин-і ков јуныс да мырдөн јуө. Пычкыгөмөн і јуө. Нинөм весіг оз сојлы да сігі-і ветлө.

Кың ескөн со сөгга он скөрав?! Ед нөлөд ныв-нын бабаыс вайіс. Став јөзыс-нын сералөны, петнытө оз поч. Став мужікјас сералөны. Став тошка і тоштөмјас гілскөны, вомсө жерјөдлөны.

— Мыј-нө, Өлөканыс, бара-нын потөм пі мастерітөма?..

— Өлөкан-друг, нинөм-нын те-помыг, тыдалө, оз ло...

— Өлөкан, вайлы-жө медавлы менө. сонсө-өд ог і ыжыдсө кор. Мерінтө-кө сетан і шаң. Ұик ескөн сөкөл-код пі мастерита.

Өлөканөс забеднөыс бөгтлас і быдөн. Ед кың ескөн оз старайтчы. Нарогнө-нын вічкоө ветліс, ыжыд сіг пешліс. Век нинөм. Бараныв кага чужөма. Өні сөгга бабасө-нын сівітө.

— Те, баба, нароснө-нын тыдалө менө бестегітан. Нарогнө ныв-вылө ныв вајан. Пөдтыны алі мыј көсјан?.. Јешцө-кө нывтө меным вајан, ловтө і бөгта. Кыкнантө ловјөн гуала.

Коңөрөј бабаөј. Мыј-нө ескөн шуан. Лаңтөма да чөв-нын і олыштө. Первојја кык ныв вайөм-бөрас јешцө-на горнітис-код. Час пө ед удітам-на і пі вайны. Рөд-вылас-пө і нылыс щөщ колө. А өні нөлөд нывтө вайіс да віноват быттө. І кывтө шуны весіг оз лыгт. думгыс ескөн куцөма старайтчас, куцөма пі көсјас вайны, — оз артмы. Ныв чужас дај сымда і ем. Өлөканлөн баба і јенлы-нын кевмылас і быдөн-да, век нинөм. Немга некущөм јен оз отсав.

Өлөкөн, ескөн, ачыс абу і лок, абу і скөр. Воэти вөлі бабаыс-көд век мургөны, сорһитөны. Пукгасны өшиң-дорө да дыр ізігасны¹⁾. Прөст пөранад век ворсөдчөны. Өні, уна нывтө пондїс ваһны-да, весіг і сорһыс бырны пондїс. Ачыс ескөн оз-і лөгав, да јөз гералөм-пондаыс ҳугласө. Јөзјасыс сїјөс муһитөны. Өні сесга весіг і јөзјасыскөд оз премеја сорһит. Зумыштчөма да өтнас і пошкө.

А делө чөлатө овныд. Варов мортыдлы ыжыд мат. Вом бытө гаркан, дум јур тыр, а лоө чөв овны, мырдөн сорһи кутны. Таыг делөыс да шогыс һиңем-жө-һиң абу! Өлөкәнлөн јурыс быттө чугун. Думјасыс көсјөны петны, окота вїставны јөзлы, а лоө кутны. Ставсө лоө јурын новлөдлыны.

Кыһнө ескөн со сїзітө верман овны?!.. Нөм сорһиттөгьд-һө кыз ескөн варов мортыд олан?!. Өлөкән ылө вөрө мунас да өтна-сөн і сорһитө. Нөжјөн сорһитөмөн гөлөм оз бурмы-да өдјөн і сорһитө, ыжыд гөлөсөн.

— Аттө, чөрт, баба!.. Опонас-Мїтрејлөн ед соескөн кык ныв-һиң аслас вөлі, өні бабаыс пі вајис да мыј сесга керан. Первојсө кущөм вөлі чөв, а өні геравлө дај сымда і ем. Јеремакан ескөн, пі-кө чужас, јона-жө!.. да, поэө өні налы геравны, поэө і тешитчыны. Час-өд ачым... А ог, јөз-вылад һөкор ог герав. Ме көт мыј, а һөтчыд ог тешитчы. Өһиө-Јемельлы ескөн і јанзім колө төдны. Ачыс кущөм бур друг вөлі, кущөма артмывлімө, а төрыт весіг-і сїјө щөщ дурөһитис: „Кызкө һеладһө-жө-кө-пө те бабаыдкөд олан-а?“ Вот, гадука... Нөкор ме талыг тащөм тортө ег вїдчыс. Шуис ед! Шуөмөн ед і шуис! Ҷикөз став гыркөј гудыртчыліс. Быттө, кущөм-кө лок сабан гөрыштіс, став емсө і абусө муткыртис. Ок, ескөн, чужө-кө, сек...

Өлөкән өтнас да өтнас і сорһиталө, јөз-дорыс јансөдчөмөн і јансөдчө. Став другјас быттө мустөммисны. Јанзім кажитчө һи-мыј-һи, һөкод-дорө оз-і лыгт мунны. Мед-бур јортјасыс весіг щөщ вїл-шалөны, а мукөдыд дерт-һиң сесга вїлшагасны. Первојсө јанзім быттө, сорһитны окота боғтас да ылө јагө мунас. Мед ескөн һөкод оз кыв кустјас-сајө вөлі сајөдчас. Бөрја-пом, велалїжык-да, вескод быттө, весіг і муніг-тырјыс сорһитө. Туж-куға мунө да мунігөныс і сорһитө. Лычкіа-өд сорһитөмөн і сорһитө. Өдјөн, гора гөлөсөн, ыжыд гөлөсөн і сорһитө. Кїјаснас шөныслас і быдөн. Сорһыс перыд²⁾ да јасыд. Чөлафјас век сїјө гусөһикөн кывзысөны. Ылыг-на адғасны да быдсөн паныдөн ускөдчасны.

1) нокгасны-вежһагасны.

2) терөб.

II.

Баба ескөн регыдөн і гөктө. Јенсыкөд, мортыс јона рөдја. Быд во кага вайө. Быд во рушкуа ветлө. Бөрја кагаыс со ічөт-на і ем, ачыс бара-нын рушкуа. Кагасө һөһөдө-на-а бара-нын һө-басө.

Өлөкан, ескөн, бабаыслы, бытө, і мелі. Сөлөмзыс матышт-лас, ворсөдыштлас і быдөн, а кывјөн һебыд кывтө оз шу. Мед ескөн оз-жө бара ныв чуж, оз-нын көсјы мелыјтны. Гашкө-пө скө-ралөмнас да локалөмнас пі чужас-да. Бабасө век јөзтөдлө, век страһитө.

— Ныв-кө бара ваян, ҙик кыкнантө вја, һайтөҙ шөјда.

Баба тіралөмөн і полө. Јурғыс вегіг шогысла кісө. Кыз-һө ескөн төдан пі һөбө ныв?! Рушку быдмө дај сымда і јем. Ферт, ескөн уна ныв-да, пі-кө вайлан, колөкө і воҙыв сөгга төдан. Гашкөн һинад кыҙкө і мөд-ногөн һөбасөны-да? Пі кагаыд гашкөн і рушкуад, кыҙкө, мөд-ногөн быдмө-да? Өлөканлөн баба, пі вайлы-төг, оз со і төд. Кущөмја со і пісө новлөдлөмыс? Нывјастө-тај зев сөкыд-а. Өдва і лөвтө коласны, сешөма мучитасны. Пыд гашкөн оз і мучит да. Кінтас*) ед, аслад вайлытөгыд со кыг-на јешцө тө-дан. Өлөкан бабалөн сіҙ-жө вай-мозыс быдмө дај сымда і ем. ҙик жө воҙза һөбазанјас-коғ і быдмө. Воҙзаяс-коғ-жө сөкыд, воҙза-јас-коғ жө фелө. Кыз ескөн со сөгга төдан.

Өлөканлөн баба ескөн төдө, регыд-нын ваян-кад. Вайон-нын рушкуын вөрғыштчис. Талун-һө аскі-һө колө-нын петны, а век кре-пйтчө Сілаыс-нын абу, терпйтныс-нын оз вермы, а век-на көсјө збо-фөритны, век-на ужышталө. Пһсө векуштлас да дојымөһнаыс то-пөдлас. Рытја-дор став терпөһһеыс бырі, дукөс шөј богтис да ко-төрөн гідө.

Гідын шардлөны балөјас. Көһайкатө адґисны да быдөн гөгө-рыс сувтисны. Кущөм-нын сен мелыјтчөм. Кущөм-нын маласөм. Кы-һөмыс өрјөдлө. Көсјас ескөн став му-пагтаыс равөстны да оз лыгт Мыжа-моз пелөсө јөжгылтчөма, пһсө векуштөма, һөбсө мыј-ебө-сыг куртчөма да сізі і олө. Вегіг гөлөс оз сетлы. Көсјылас-нын горөдны, көсјылас-нын гөлөсысө петны, да өдјөжык дукөс-пөласө вомас сујас. Вөм-тырыс сујас да һекыт і равөстныс.

Балөјас гөгөр чукөртчөмаөз, вәдөдөны, оз вегіг шаркөдчыны. Ічөтк сөд бала локтис да көһайкалыс кісө һулыштис. Жалытыштө бытө. Бабалы со мелі-торјыд бытө і лөыд. Өтчыд балөыд і һу-лыштис, а бытө пөг-пывғанын шөныштисны.

Өлөкан места-вылас-нын оз өшјы. Төдө—бабалы ваян-кад. Рушкуыд јона-нын ыжыд. Һекытчө ывдысны оз-нын і көсјы. Сіҙ мыкө горт-гөгөрас і һөкышталө, горт-гөгөрас і ужышталө.

*) кодтөдас.

Өлөкөн бабаыслыг вошөмтө друг каҗалис да і ужыс щөщ угі. Некущөм уж кіас оз сур. Уна-пөлөсөс ескөн бостлас да нинөмтор оз артмы. Өткікөс бостлас: шыбітас, мөдөс, којмөдөс... Нинөм тор оз артмы. Сің толькөн өтарө да мөдарө жөҗө-ветлө. Ветлө, а ачыс нинөм тор оз адҗы. Быд токмарө кокыс крукаслө. Ічөтжык ныв-сө муртса ез талышт. Кокнас крукаслис да ыҗыда лешыштөмөн каканас вачкіс. Некоп-на челаҗөс ез нөйтлы, а өнісөлөмгысі швач-көптис, дојмымөнја і кучкіс. Некеыс нинөм ез адҗы да јуны му-нис. Сандра-төтлыг сула вина бостис да қик ставнас і јуис.

III.

Өлөкәнлөн баба јона дыр кујлис, јона дыр вијгис. Јона дыр мучитчис да друг ічөткік вөснөдік гөлөса морт чирөстис. Гөлөсыс не-быдік, тіралө, бытө петө і мыыг-кө полө. Полөмөн бытө свет-вылас петө.

Ој, јона-жө-нын делө! Јона-жө-нын ыҗыд да сөкыд тајө уж! Өлөкәнлөн баба кыкө-кујмыг лолыштис да кагаөс перјыштис став-нас. Кыс дрөжжітө, чуңјасыс чералөмаөс, вөснөммөмаөс. Ебөсыс қикөҗ бырөма. Кіјасыс нинөм-вилө оз көсјыны кывзыны. Муртса-ні-сө муртса кықкө і һајтсө перјыштис. Көсјис ескөн гөгсө ордны да ез ед і вермы. Сіңі і лоі.

дыр-на јешщө Өлөкәнлөн бабаыс оліс, дыр-на шојтчөмөн-со-рөн лөгөдышталис, сөгга һөжјөнікөн, зев һөжјөнікөн, кімаласөн, кага кок-костө пырис. Аслас кыс дрөжжітө, сөлөмыс јонҗыка да јонҗыка вөрыштө. Со јешщө ічөткіка-і... Ок-ма, бара-на ныв!..

Оз веритчы, өдјөнжык мөдыг видліс... Ныв... Мыј сөгга керан? Јона і забеднө бостис. Сінваыс тургөмөн і тургө.

— Мыј со, сітукөј, мјанлы текөд лө-а?! Мыјла со те свет-вылас чужин-а?!

дыр бөрдис. Кагаыс дрөжжітө-нын а, век-на нинөмтор оз лыгт вөчны. Кагаөс дукөсөн гартыштис да сіңі і кутлө. Аслас ебөсыс абу, вөгіг гөрөднытө оз вермы. Көсјө вөрөдчыны, а полө. Сіңі і еновтчис.

Бөрті пөчмам*) гортас локтис да вөлыс каҗалис. Өдјөн летчис гідө да первој кагаөс котөртөдіс катөдіс, сөгга і кага-мамлы от-салис. Көщасса лабічө скамја ортчөдіс да крөват-кодөс вөчис. Мед һөбыдҗык лөө, іҗас вольсалис дај сөгга і водтөдіс. Ічөт мортлы пөчмам гөгсө вундіс да сунисөн көрталис. Гөг-помсө чөрс-дозјө пунктис, мед-пө мөдыг быдмас-да, суга печкыны пондас.

Ыҗыдҗык нывјас быдөн чукөртчөмаөс да шемөсөн виқөдөны. Ставсө көсјөны төдмавны, а оз вермын. Став торјыс налы теш-кодҗ кажитчө. Чукөртчөмаөс да өтторја толькө төвзөны.

— Пөчмам, а, пөчмам, кыг-нө тајө ічөткік кагаыс?

*) Гөгынь.

— Гулујас, бобö, вајöмаöг, гулујас.

— Но-о!.. Кытчö-нö најö пунктöмаöг?

— Сарај пос-помад, бобöј, і пунктöмаöг. Тіјанлы віңны і вајöмаöг. Кагаöс мыскісны-керісны да мамлы җетісны. Мам морöссö вог-тіс да аслас һоң-dorö і ласкіс.

Öлөкан код. Пеңдалөмөнја код. Туж-куза мурзіг-тырји локтö. Чужөм-вылас скөр. Ілла-Кöгта бара-һын вільшыштіс.

— Мыј-нö, Öлөканлөн бара-һын пі чужөма?..

Öлөканлөн гөлөмыс пузö. Скөрысла став плешкыс чукрагö-ма. Чужөм сөнјасыс ставыс зелалөмаöг, быттö лөзөдөм һизувјас плешкас һугласöмаöг. Піһсö векуштлас, јуö. Кыкнан кулаксö чорыда гөрдралөма да сіңі і локтö.

Бабаыс ловја-һигö кулөм, кывсö шуны весіг оз вермы, Гінсö сувтөдөма да візөдö. Толькө-һын чөла відчыгö.

Со Öлөкан пыріс керкаö. Челаф укөдчісны патчөрö. Пöчмам чепөсјіс паныдөн.

Гөгөрвоіс Öлөкан, бара ныв вајöма. Јешщö јона скөрміс. Јешщö јона гөлөмыс пузіс. Пöчмамöс тојыштіс бокö, сорјыс öщөпек кватітіс да бабалы кокас швачһитіс. Чорыда і кучкіс.

Баба ез весіг і вөрзөдчыв. Чужөмыс векһаммөма, келдөдөма, весіг öтк вір-пас абу. Щөкајас чуқыртчыштöмаöг. Гінмыс вөјөма гөптö, ыжыд гуранö, көзыда візөдö. Гінјасыс візувтö гінва. Јурсіыс ставыс лөзмөма. Вом-dorғыс чепөссö вір. А морөсас, һоң-doras, ласкөма кага. Акан-код ічөтк кага! Ічөтклөн чужөмыс гөрд став јайыс гөрд. Кіјасыс ічөткөг-ічөткөг, думзыс ескөн һоңсö тыдалö көсјö кабыртны да оз сур. Кіыс тіралö дај ачыс щөщ ставнас тіралö.

Öлөкан візөдліс да став кіыс лотмуні. Öщщөпекыс шмуткыіс жождö. дыр-на јешщö візөдіс, дыр-на сулаліс. Ез вермы терпітны. Гінваыс тұрөбтіс да ыжыд гөлөсөн і бөрдзіс. Баба-возö піңкокагіс да ыжыд гөлөсөн і бөрдö.

— Прөсөт... Прөсөт менö, пјанікөс... Те мучітчін. а ме... а ме... Прөсөт менö, баба... Прөсөт, дона морт. Һөкор-һын сөгга ог вөрзөд... Мед сераласны-кө. Мед еща вомнысö калдласны. Мед міјан нывјас-кө. Нывјасыс да быдмөны јонөс. Ем торнад огө-һын бара матајтчö... Мед сераласны... Чорту... Тащөм ічөткөсö, мічасö да донасö, һөкод-на оз вермы вөчны. Со кущөм јурсіыс һөбыд!..

Öлөкан һөжјөһыкөн, зев һөбыда шылөдö кагасö. Муртса-муртса кісö інмөдыштлас. Шылөдö щөщ і бабасö, зуггөм јурсісö һөжјөһыкөн вескөдышталö. Јурлөссөлö гөдд шебрөдö да гінва-сорөнкевмысö:

— Прөсөт менö, баба... Ег öд тајö ме ачым кучкы. Мутівејасыс мутітісны... Мед сераласны-кө, һөтчыд-һын сөгга тенö ог вөрзөд. дас ныв јешщö вај. Помала і вај. даснансö помала і вај. Весіг і чуһөн ог вөрзөд. Етащөм-жө ічөткөс, јонөс да зарһы-код мічаөс і вај.

Бабалөн өлөмыс небзис. Гырк-пыщкөсыс шоналомөн бытто і шоналіс. Весіг і доймөмыс оз премеја кыв. Радысла зік ставыс ву-ні. Важгыс візула турөбтіс гінва, сөмын мөд-сікас. Абу-нын чорыд, курыд гінва, абу-нын гөрдзаслана, гөрыштана, а серам бана, југыд. Міча југыд гінва. долыд гінва.

Бөрдө щөщ і пөчмам. Бөрдө радысла, серам-банөн. Радысла весіг і кывјыс оз артмы. Бөрдөны і чельад. Патчөр серөг-пелөсө јокмылтчөмөн бөрдөны. Быдөнлөн тургөмөн војталө гінва.

Өлөкан ескөн і оз көсјы ескыны. Мед-пө, кодлы колө, еща сераласны. Морт-тујныс-кө-пө ем, мед еща кілскасны. Сөмын код-јурјасөс забеднөыс бөстлас. Быдөн бытто сіјөс өтдортоны. Сіјө кө-сјө бурөн, көсјө лучкіа төлкөн горнитны, а мужікјасыд, сорні-ко-стад пыр і вільшыштасны. Өлөкан ескөн і оз көсјы скөрмыны да төдлытөгыс өлөмыс пузас. Төдлытөгыс і скөрмас.

IV.

Өлөканлөн баба, тајө кынөмөн, ез-нын гортө колтчынысө лыст. Парөјасө муніс. Парөјасын кага важны лөгөдчіс. Он-пө-өд і төдлы, југас да мыјөн-гурө шванітас, нем-кежлад калекаө вөчас. Мыј сегга ськөд керан? Код јурнад ед быдторјыс удајтчас.

Парө—баба бур, мелі, Өлөкан гөтырөс бура і лөгөдіс. Кыльчө ігналіс, ортсыган тасаліс да һекөдөс оз леҗ. Кывтө*) іҗас пыртіс да іҗас-вылө і водтөдіс.

Шоныд-инад да југыд-инад јонжык-нын өкыд кажітчө, јонжы-ка гөг-вуж-дінтө орјөдлө. Өлөкан-гөтыр төрпітнысө оз вермы. Шөјтө-шөјтө жож-кузтаыс, інас оз өшјы. Кымыныс-кө сорјасөшөд чылас-жө, да һінөм. Век өтторја орјөдлөмөн і орјөдлө. Парөыс-јан-зім-нын кажітчө да ескөн оз ојзы, мырдөн төрпітө. Чагтор курт-чөма да сөмын мурөстлас.

Парө быд-ногыс бурөдө, быд-ногыс раммөдө. Ачыс ед һева-жөн-на-жө кагатө вајліс. Став доймөмсө і мучеһнесө-на төдө. Мыј вермө ескөн став ебөсыс көсјө кокһөдны, жын доймөмсө пөжалуј ас-вылас бөстас, да оз вермы. Өлөкан-гөтыр-бөрге вөтчысө да кі-нас малышталө. Рушкүөдыс малыштлас, мышкүөдыс малыштлас. Малалө бура, малалө һөжјөһік, һебыда. Небос-тај һекыті оз дојд! Бабајасыдлөн-өд һебыд кіныс. Уна-на-жө і мелі налөн выјім!

Мучітчіс-мучітчіс да коркө сегга і водіс. Петны көсјө... Парө мыј-вермө тојтө, мыј вермө отсагө. Сосјассө гырҙағзыс пущөма. Кодкө-ногөн, кагалөн војдөр кыс мытчысөма, тасалөма. Парөлөн пөг-нын кісгө да век һінөм тор оз артмы, век оз шед.

Өлөкан гөтыр төлкө-һін пошкө. Шушун-помсө вомас сујөма да өтторја куртчө, өтторја вомсө топөдө. Јонжыка да јонжыка пін-сө зелөдө. Друг-тај став топөдөмыс лічаліс, став рузумыс лөталіс

*) Пачвөз-дорө.

da ыжыда гарөктіс. Ез вермы терпйтны да ыжыда і ојөстіс. Став шупөдыс бытө өрі, став кутөдыс мыні. Чужөм-кузтаыс көзыд пө толкө зүлмуні.

Горөдіс шөщ і Парө. Ез вермы пыкыны, да гашкөн і [Оль- кан гөтырыг-на чорыда горөдіс.

— Пі-ед, нылө, пі!..

— Чө-ө!

Көсјыс на ескөн мыјкө шуны. Олькан-гөтыр уна тор-на көс- јіс шуны, да нінөм тор ез артмы. Сөмын вомыс бытө нумдыш- тіс да гінваыс доршасіс. Кісө көсјіс нужөдыштлыны да веіг і сі- јө ез вөрзы. Со пудја із бытө көрталөмаөс, веіг чунь суда оз лыб. Сізі і еновтчіс. Сөмын гінсө дорјөдлө да аслас кага-вылө ві- зөдө. Аслас пі-вылө візөдө. Аслас чужтөм пі-вылө візөдө.

Парө бытө машина. Чышкө, мыскө, пожалө—быдлаө ујдітө, быдтортө вөчө. Пөсва пүма уна, тырмө. Ворјө кістөма да кагаөс купайтө. Кага гізгырасө, чужјасө, оз көсјы гетчыны. Ачыс тыдалө көсјө вартчыны-лы мыјлі, кі і кок чургөдөма.

Парө терыба мыскіс керіс, гөг вундіс, кагаөс рузумөн гартіс да котөрөн Олькан-ордө котөртіс.

Олькан важөнсаң-нын јөјталө, Вінаы нінөм-на ез ју, а кодыг- код. Быдлаыс-нын бабаөс корсіс, да һекыс ез адзы. Став гід, гід- һа і карта корсіс да һекыс ез адзы. Сарајыс став турун і ізас путкылаліс да нінөм ез адзы. Музтөзыс корсіс. Кущөм-нын уж, ва- жөн-нын ужыс кіыс усі. Челафлыг і быдөнлыг јувагө да һекод оз төд. Кытчөкө вошөмөн і воші. Сылыштіс бытө.

Ез-нын көсјы јуны. Тајөс чужтігөн ачыс-нын вөлі көсјө отсав- ны. Ачыс-нын вөлі көсјө чужтөдны. Гашкө-пө кодкө вежлалө-нын- да, нароснө-пө ныв лөгөдлө-да. Ачыс-нын, аслас гіннас вөлі көсјө візөдлыны. Аслас кіөн-нын мед-первојыс вөлі көсјө бөгтны. Ачыс- нын гвет-вылас көсјө вөлі петкөдны. Ачыс-нын бабітчыны лөгөд- чыліс. Гашкөн-пө бабітчысјасыс-нын омөльөс да сіјөн і нывсө өттор- ја вајалөны-да.

Ставсө көсјіс вөчны да нінөм тор ез удајтчы. Нінөмтор ез артмы. Отарө-мөдарө шөјтіс-шөјтіс дај өввзіс. Ставсө шыбітіс да Сандра-төтө мөдөдчіс. Јуыштны-кө-пө лоө-а. Јурсө өшөдөмөн дунк- өдө. друг кылө Парө горзө.

— Олькан, Олькан!.. Пі... бабаыд пі вајіс...

— Пі... пі... Көні?.. Менам пі, о-о!..

— Міјанын, міјанын... Ödjөн...

Ез-тај ков плет. Котөртө, бытөкөн том морт. Саженыс ылөз четчалө. Кокыс һекытчө оз і такавлы. Зік бытө муыс кытчөкө вошөма, кокыс муассө оз-і інмыв, лебөмөн лебө. Парө ескөн өдјөн-жө котөртө, да јона ылөз колы, оз вермы вөтөдны.

Олькан пыріс да уекөдчіс кывтө. Баба-дорө кымыһасіс да ме- лытө. Кагаөс көсјө ескөн малыштны да оз і лыгт, Оз і лыгт вөр-

чөдныс, чорыд кинад-пө он і төдлы, јешщө дојдтчас дај. Воздук-
јывтыс і малышталө. А кывјыс кущөм мелі! Кущөм меліа сорнитас!

— Донаөј, зөлөтөј, зарніөј, бобөөј... Пі... Збылыс-нө пі вайн?
Кыҕ-нө ескөн ме тенө ошкышта. Час өні жө пыр... Парө, а, Па-
рө, вай пуд-мөдыс і гудрав, быдса шанө і гудыртлы. Ыжыд шан
сур пуамө да пір вөчламө. Ыжыд пір, мед став јөзыс төдласны...
Мед став му-вывса олыгыс төдлас, Олюканлөн пі чужөма!.. Пі...
Аслам пі! Аслам вөчөм пі!.. Відчысөј өні мыс лок јөзјас!.. Час,
кодөс понданныд серавныд? Ек, баба!.. Топыда-жө ескөн ме тенө
кутыштла. Мусаа-жө топөдла, қик сөлөм-бердө ескөн ласкыштла,
да оз поҕ... Бурд-нө регыджык, да бура быдты, бура һөңөд, жо-
на. Сөмын-тај јөз-ордын вайн да абу шаң. Гортын колі... Мед-нө
мед... Мед јөзын-кө. Пі!.. менам пі!.. Менам аслам пі!..

дыр Олюкан мелыјтіс. Јона-на дыр ескөн колөкөн сорнитіс, јо-
на-жө дыр мелыјтіс да Парө һөуна өлөдыштіс.

Олюкан быттө пула. Кытчө мыј оз щөктыны, һөв-моз лы-
јыштлас, аһа бі-моз коһныштлас. Өтік здукөн пывсан ломтіс, ва
вајаліс дај сугедјас-ордө пыравны удітіс. Быд керкаын ошјысө.
Быд мортлы ошјысө, быттө сарганөн варөдө. Важдоргыс-һын во-
мыс терыб да варов. Некод і торкнысө оз вермы, боетсөма да
толькөн і тібрітө. Јешщө-өд кіјассө коскас пуктылас.

— Тіјан ед піјаныд мыј, зырымбөдјас!.. А ме вот аскі прө-
мышлајтны-һын көсја нулыны. Муртса-на свет-вылас петіс, а ош
кыјны-һын нуөдчө. О-ок, енө і думайтө!.. Тіјанлыс нывјастө ог-жө-
һын бара ічөт коһиннад вайө... Відчысөј, нывјас! Не пі, а прамо өг-
һаннөј лоө...

Олюкан сорнитны мастер. Уна і серам петкөдлас! Ставсө шы-
чөдлас. Унаөн чукөртчасны да ставыс кывзөны. Ыжыд чукөрө чу-
көртчасны да дыр сорнитөдасны. Олюкан еща быдтортө і висталас,
еща і сольҕас вистагас! Некодыс-һын өні оз пов, һинөмыс-һын оз
јандыс. Ед пі чужі, пі! Віт ныв-бөрын чөлөј пі чужі! Аслам пі!
Код-нө ескөн сөгга оз радлы! Кущөм батлөн-нө сөлөмыд оз вөрҕы!

— Шабаш өні... Став пісарлы шабаш. Менам піөј көсјө ве-
лөдчыны да і пісартө вежны. Быдтортө вөчны кужны пондас. Быд-
тортө мастерітас. Некод-һын сөгга міјанөс оз понды ывјөдлыны...
О, ме төда! Менам пі лоө мастер. Өні-һын кущөм зумыд да јон.
Кулакјассө вөлі гөрдқалөма да вувтны і көсјө, а мөдыс быдмас-да
мыјыс-һын оз ло. Ме, думайта, ставнас лок олөмтө путкылтас. Пут-
кылтас, ставсө шылөдас. Ті ед мыј, јөршітөмныд піјантө да һө-
кытчө онө і леҕлө. Колө вөла сетны, мед еща јурвемсө пөслөд-
ласны, мед еща өіннысө јүгдөдласны. Мед ставсө төдмаласны.

Олюкан сорнитны бөггас да і помыс оз во. Сөлөмыс толькө і
јопјөдлө Чужөмыс һумјалө, тошыс һумјалө, став тушаыс быттө
һумдөма. Кыыс і кокыс щөщ радлөны. Став јайыс щөщ радлө. Ед
пі чужөма, пі! Чөлөј пі! Җоһ морт! Аслам пі! **Ічөт-Іван.**

Кыз-віт шайт.

— Те жуалан, кыге ме петі. Ок, вокө, бур-мортө!.. Менам пета-н-вужыс кыскысө пыдысаң, ме петі му-дорыс. Сің-һин ме-во-зын нуөдөмаөс олөмнысө менам ајө, мамө, пөлјас і пөчјас. Сіңи со вужјалөмаөс-і менам вокјасө, менам чојјасө. Менам дөдөлы зев сөкыда овесылөма. Көкјамысдас дөсатін вөр сіјө бырөдөма нем-вылас. Гурс ветымын-кымын мыр бергөдөма. „Суја-пө вокө,—віставлө вөлі, дөдө, кор слөј да кад сылы волас,—суја-пө пощтө мырвуж-улас-да, беровтігам триң-четчас“. Віставліс,—уна-пө мырјас лажкөдлі. Ачым-пө, дөрт, мед-јона лажкөдчі. Отпыр, вокө-піјө, пощ-помыс-пө мыни-да, ок, зонмө-ө, јона-жө лажкөтіс менө. Нөмтор-пө. Пің кујим-һол чарлаалысыс четчөма!

Ајөлы, вокө, кызкө абу-жө воғө туј пістылөма. Пөлөлыс му-сө дөсатін віт-кымын молөдөма да көчөма. Мукөдсө ставсө „бур-војтыр“ өктөмаөс. Дастө-өд боестысөд аңысас. Мукөдсө пон-үе-көдөм-торјыс оз бөр кут; һылас і сіјө. Ез, ез, сіңи һинөм мјан воғө вешјы. Ме? Ме-өд мыј?! Шөдөм морт-һин. Воғө, бура-кө, ылө өтнам ог-һин во. Квајт во-тај пур-вылын көч-моз четчалі гөжөм-быд. Нажөтка һеуна локтө олышта-тај-на. Вај жуышт, вокөј! Ка-ла-чукарөлы көсја мича-торјас һөбыштны. Мыјкө, гортпондас век-на-тај јур менам төждысө. Кыңи-һө, бабејө, вокө, быдөныс-на до-на. Чөладө ескө каң-піјан-моз һавзөны да мед муса-на!.. век-на ас. Ас-карөм-өд, бөкө он кол. Жуышт, вокө!.. Талун-өд ме воі-на шайт кыз-віт. Шуасны: роч-да, мыј-да, суе-да, сінма-да пөла, грамөтеј... Вај вістав, вокөј, мыј төдө сіјө грамөтанас?.. төдө-тај!. Гөзным дас-пудја тук ваб вөјі. Лун һөл сөбітчим. Горзөны, шыңө-ны, палөдөны гашкө став му-увса олысајассө комын верс-сајыс. Рочыд кык гөз өчки вөјтіс пур-колас-пыр. Кытчөң ме іг шыдөчы, һөмтор налөн із артмы. Төдан-ө, піјө, ме-һин вөтөда ветымына ар-лыдөс. Аңан-ө? А віңөдлы кіјасө-вылө. Јон-на, піјө, ме, јон-на, вокө. Таво-на өтнам Ежва-шөрыс пур-плыта өтнам куті. Төд, вокө, кымын кер вөлі? Комын! Мыј-кущөм сөмын өті комын?! Кык ко-мын! Ветымын. Сіңимдас вөлі, сіңимдас. Ог бріт, вокө, ме ог, мед јөмыс колө-кө палічөн гөбөһитас асыс сөд-кыщыл-мыгөра воксө! Час, інлы... Те-өд, буракөс, кіскыллан-жө... Те-өд он-на төд, піјө! іг-на вістав ставсө!..

Јортө пескылтис шара-паліч кыза чігаркі. Зөран чуң-помјасөн бі шөдөдіс. Чіркөһитис, өзтіс. Щыныс бөр петігас ныр-руңјас-пы-рыс сурөн петіс, нырагөзјөн гартөвтчиг-моз.

— „Віңөда-а, рочыд да јортјасө сөмын бергалөны да козув-котјас-моз пүдны өті местөын.— „Еј, говору, боестө менө ортөсаны-тө, кызкө-дашкө слөјмас“... Ас-вомув шенңа-коркө ныждөм, һө-

кытчө-тујтөм чер лептылі нол сыв-содта ва-улыс, а таяб бур-кы-
 ыс ог-жө лез.— „Лок, лок ортсав“! тарзөны ставныс чиракјас-моз.
 „Матысси да јуала рочыслыс—ина-ө дон пуктас. Көсјысис кыз-віт
 шайт да вежовлунја шотчөг. Шуа: „вајлө, вокјасөј, лезлө-инө пыж-
 ныдө ва-вылас да петалам берөгө. „Легач“—тө ин вунөддө. Пур-тө,
 шуа, нуөддө көч ставныд, сөмын пыжныдө мен коллө. Мыј-инө таяб:
 ина-алі пөрјөдла ме најөс? Полөны пыж-колөмыс. Пышјөда-пө.—
 „Лозөс і черөс кола поланныд-кө! Лезө, лезө-вајө пыжныдө!“
 „Роч-мортө кык төрјө кокнас пыкөс да везөддө...—Но, көсөјө, везө-
 дө-инө везөд“! а аслам сөлөмө сүтса четчө. Ме-өд сөшөм морт:
 кор бостча мыкө-кө керны, бөјөн нуа да сота, ваыс өдјө кусөда.
 Лез менө секі сөмын, ин-нын кут. Артмас инө, мед оз. Арт-
 мыны-кө колө, артмас. Сөні і помыс. Нинөм дыр гөрзыны. Петі
 пыжөн берег-дорө да везөда: өтө из абу. Котыртлі вылөжык. Квајт
 из тув дасаөе кыскі мөздорын. Легачө *) абу куз-ні, абу женід.
 Јзјасөс көртолли легачам өт-куз-а коласјасөн. Каті ме өдјөнкојда
 гез-тук вөјөм вестасө. Петі ју-шөрө да і лезали ассым эверјасөс.
 Шуа: кывтө инө, вајө, корсө, мед рочыдлөн кыз-віт шайтыс тая-
 жө кылалас ме чөптө... Мыјнө-ескө те, шөјө, ме местөын сек вер-
 мін мөдпомдаө төждыены? Öтө морт өтө јүрөн кыкпомдаө оз вер-
 мы сөрнитны, а кык уж нуөдны вермас. Вескыднас сынө, а шу-
 ганас бөжалө-пө-тая,—шуласны.

Легачө вөјө да і кыјис гез-туктө. Вескөдчө ме өдјөнжык бөр
 берегө і кыскі сөјөс ва кывтөг-моз. Быд сөкыд-тор, мыј вөјө ваө-
 кокхаммө. Позө секі со пуд кыскыны дас пуд-пысди. Сөјө-өд
 те төдан-жө, бур-шөјөј!? Вај ју, ју!.. Сөгнал сетө ме белеј платукөн.
 Вај ју!.. да сөсса ин дөвит. Дашкө дөзмөдө тенө ме, төдтөм морт.
 Колө-тая, тыдалө, мен петны татчө. Муыс-өд паскыд ескө-да, даш-
 кө, бур-шөјөј, адзыслам-на коркө. Ин дөвит...“

Паракодые мукөдыс вөлі петөмаөс-нын. Крежја-берегас код-
 јаскө-тая окасөны вөлі-а. Јортө мөнам сүвтис да мөдөдчөс өзөслам.
 Мунө-да, бөрсаныс бытөө пөжөмыс јөнжыка-на сулалө коквылас.

Г. А. Стартсов.

*) Кызиник бечовка.

Коліс шудтөм олөмыс.

Шонді муртса-на петөма, а Пила-Прокө важөн-нын ноккө өшин улас, гөр да телега лөгөдө.

Но, зонмө, јона-нын-тај омөл менам гөрјыд, гөгөр пазалөма. Зев-жө-нын-өд-і важ-да, федө-на, буракө, тајөс лөгөдліс. да-өд і вөлөј со сещөм-жө омөлік, көрымтөм-пондаыд өдва агсө новлөдлө. Кы-қи со таво көзнысө кутам-а. — дыр тақи Прокө мөвпаліс, нөжјө-ныкөн гөрсө лөгөдіс. Өтилаті тувјыштас, мөдлаті көртыштас.

— Мыјкө-мындасө-өд бара-на гөра. Мөдво көт мыј, а лөгө-да-нын гөртө.

— Бат, төткаыд сојны коріс, өні-жө лок, көзалө-пө шыдыс, — чукөстіс өшин-пырыс баҕсө ічөтік нывка.

— Локта, локта. Өні-жө пыра.

Прокө пыріс, пукөіс сојны. Вајісны ача-шыд.

— Ме ог төд, мыј-нын і керны, көјдысыд оз тырмы, гөмыд абу, воҕсавны некытыг. Савө-Кузмалөн ескө, ферт, ем-да, сіјө-өд, морыд, оз сет. Те, Өфа, ветлы, кодлыкө јуав — шуө гөтырыслы Прокө.

— Мыј-нө нывјастө кытчөкө он ысты, кодлыкө слугаө-лы, ка-гавыгысө он сет-лі. Мед Марјаыд гөртө колас ужалыг-пыдфәі, а Аннатө да Настатө поҕө-на і сетны.

Прокө нинөм ез шу. Жалөс-өд аслад чельадыд. Сің-нын көнөр-јаслөн мамыс абу. Сојсіс, пызан-сајыг четчалісны. Прокө додфа-сіс, бөстіс аскөдыс ічөт нывсө, мунісны гөрны. Луныс зев жар, лөн. Весіг кымөр-чір абу. Јона лоі песыны Прокөлы омөлік гөр-над, жебынык вөвнад да быдсөн пөгыс летчө.

— Но, јерөмакан, Карко, ветлөдлы зілҕыка, регыд-нын еш-тас. Гөрјыс жугавлө, вөлыс сувталө—қиқ мат. Рытја-вылыс Прокө мөдөдчіс гөртө. Борјас-куза җептас кісө гујөма да локтө Сава-Кузма.

— Здорово, Кузма Саввіч. Кытчө-ні мөдін?

— Сіқи, мујас-вылө-тај каја. Те со гөран-нын-а.

— Гөра ескө-да, сөмын омөлік гөрнад да вөвнад нөти оз сод ужыс. Көјдысөј оз тырмы-ні. Менам ескө те-дінө зев ыжыд мог ем-да—он-ө көјдыстө меным сетышт, мыјөн-кө-өд кықкө мынта.

— Көјдыстө... Ог төд. Абу-жө-өд унаыс... Вот мыј, Прокө. Меным колө слуга. Сет Аннатө ме-ордө слугаө, көјдыстө ге-тышта.

— Прокө гыжыштіс јурсө, зумыштчіс. Жал ескө-да, том-на-өд, сөмын 17 арөс-на і ем. Нер-на, јона жугөдасны, а мөдарө-кө, һаныд, көјдысыд, туруныд—нинөм со абу.

— Но, мыј журтө гыжјалан, вiстав кодарөкө.

— А сетны тыдалө лоө, он-өд рушкүтө тув-жылө ош. Сөмын көјдысыд регыдзык ковмас-а.

— Донгыд артмам, сыыг ен пов. Ысты-инө Аннатө аски, уж-ыс-өд менам ендө.

— Ладнө-нө, ыста. Но, Карко! — Прокө мөдөдчiс воҗө. Шон-диыс летчан кад-нын. Прокө воiс гортө, леҗiс вөвсө, јукталiс.

— Марја, петав, телегасө вештам—чүкөстiс Прокө.

— Аннаыд-нө гортын абу?

— Гортын. Мельниклы сiјө мыскасны ветлис—шуиc Марја.

— Гортын. Кызi i вiставны слугаас ыстөм-жылыг. Јона-жө ескө жал конөрөс слугаад мөдөднүтө-да, мыј керан—мөвпалө Прокө. Сегга пырис керкаө, виҗөдлiс гөгөр, сiнваыс доршасiс.

— Талун паныдагiс Савө-Кузма да зев јона Аннатө слугаө корiс. Гета-пө көјдыстө. Аски-жө-пө i ыстөј. Анна, инө те мун слугаад.

— Бат, најө-өд зев җешкодөс, локөс—полiг-тырјi нөжјөнiкөн шуиc Анна.

— Јешщө мыј лыстан шуны. Зев прамеј јөз, лыөөмтө тенгыд оз чегјавны. Јөзас олыштан-да, сузжык лоан,—чорыда шуиc, бытө iзјөн пуө тацкiс Анналөн җөтыс.

— Мыј-нө керан, Анна. Төдан-өд мијанлыг олөмтө,—некыҗ ог сузгi, быт мун. Сөмын бура ов, ен ылөдчы... Небыдика, жал-гөлөмөн шуиc батыс.

Богтiс Аннаөс шогыс, чужөмыс кельдөдлө, гөрдөдлө, гөлөмыс пуө, тiрҗө, сiнваыс доршасө. Гөкыд сылы лоi керкаын, бөрдгө. Ывлаө петiс, пукөiс сад-бокө. дум-вылас угiс, сiн-воҗас сылы воiс став лок олөмыс җөтка-дiнын. Нөжјөнiкөн бөрдө: — Мамөј, мату-щөј, мыјла те мијанөс колын, воҗа-воҗ кулин. Те-дырјi-өд ми шо-ныд-борд-улын-моз олим. Кузма-дөвеч-ордө лоө мунны.

дыр-на шогөiс Анна, шондi петiгөн сөмын бөр пырис керкаө.

II.

Гажа асывоҗ. Виҗас-выдын өҗилаын-мөдлаын тыдалөны ыщ-кысјаслөн щынторјас. Шондi-воҗас ывлаыс ералө-радлө. Турун-вы-лыг лысваыс абу-на җiкөҗ козмөма, уна-пөлөс миҗа рөмөн југјалө веж турун-вылын. Каяјас чөлҗөны, чуксалөны мөда-мөднысө. А ва-ыс, ваыс кущөм миҗа! өҗи быгөр абу, шондi-улас кельд-лөзөн җiр-далө. Ставыслы долыд, быдсөн радлөны. Сөмын Анналы өтнаслы гөлөм-вылас өшјөм ыжыд шог. Сiјөс бытөө гөкыд изычкө. Чужөм-ыс вежгөма, вiрпасыс вушјөма, сiн гуранјасыс вөјөмаө. Сөмын-нын гөд сiнмыс да тасјасыс миҗмөдөны чужөмсө. Гөкыд, јона гө-кыд сылы овны Кузма-ордын.

— Gojis менгым Саво Кузмаыд став том олөмөс, том гажос. Кытчо ме өни воштыга каганад. Kodi менө видчысө? Мыј шуас меным батө? А јөзыс?.. Tödic-öd тајос менам гөлөмөј, tödic.

Нуис Кузма вөрө керагны. Сени шуө: ваја-пө ме тенө. А со-тај, mödöd төлыг-вылө-нын сөкыд, а век-на ог лыгт виставнысө. Талун вистала-нын. Öd, быдлаті вiгө, dojmö, а век лоө лун і вој ужавны. Со і воө-нын лок мiгтөм Кузмаыд. Öтнас воө.

— Аннуш, шөјтчышт, мујин-öd-нын. Талун ме өтнамон локті, старікјасос ысті мөд виç-вылө куртны. Мыјкө тајнө те, Анна, зев жугыл?

— А вiса-код талун...

Ыщкісны пажынөз. Анналы зев сөкыд лоі. Пукісны паж-најтны.

— Кузма, ме-öd теныд мыјкө көсја виставны—јона полиг-тырјі гугөһікөн шуис Анна.

— Мыј-нө? Вистав.

— Ме-öd, Кузма, теган мөд төлыгга кага-нын новлөдла.

— Меган? Кага?—Кузма скөрміс, пуçіс, гінјассө чашкөдіс, Ан на-вылө жарышмуніс. — Те, гашкө, гокөд ветлөдлін-da, сесга өні ме-вылө көсјан вештыны...

— Гокөд? Те... те өтнад, јандыгтөм бугыл, гојин менгым том олөмөс.

— Талун-жө мед ен вөв менам керка-помын. Мун кытчо гажыд!

— Те-жө та-выјөз менө воштін да өні вөтлан.

— Меным теөз һекущөм мог абу. Мун, мiга, убiрајтчы.

Анна һөжјөһік четчіс, чышјанасіс, мөдөдчіс шатлаліг-тырјі, мунны. Кытчо сiјө мунө, ачыс оз төд.

III.

— Ен бөрд, бобөөј, ен бөрд, вiгаөј. Регыд-нын, регыд воам. Батыд тенад озыр, һаһыс сылөн уна.

Воісны Сава-Кузма-керка-дiнө.

— Со-тај батыд өшиң-улад мыјкө вөчө... Мед ескө һекөд-жө оз адзыв.

— Виçа-олан Кузма!—һөжјөһікөн, полиг-тырјі шыасіс Анна.

— Те бара-нын тани, менам гінвозын. Мыј-нө теныд һемуж-төмлы меган колө. Мун, весаг ме-дiныг—локыс горөдіс Кузма.

— Быт-öd ветлы. Каганад, тенад пiөн менө һекөд оз виç... Жа лытышт ассыд пiтө, ем-кө ас-пыщкад кущөмкө морт-сөлөм Вердышт мiјанөс, бөгт мiјанөс ас-дiнад.

— Менам тiјан-код-јасыслы абу һаһсө заптөма. Мун бөр кы-тыг локтін, а то понмөс угөда. Коркө-кө һөшта локтан, ловтө і боста.

Анна һөжжөнүкөн бөрүнтчис. Чужом-кузаяс гөгылтчис зарава коф жүгүд сінва. Шогысла тыріс сълөн гыркыс.

— Өні кытчө мунан? Бат-дінө? Ог. Көч шыг ола-а, із коф чорыд сөлөма төтка-дінө ог мун. Муна, көні кыкнанымлы лөзы лө. Со кытчө мунам.

Морөс-бердас топөдіс кагасө, котөрөн мөдөдчис вадорлаң.

— Со тани, Ваңук, кущом лөгыд, кущом міча ваыс. Зев до- лыд лө міжанлы текөд овны.

Угис сылы дум-вылас бур бағыс, дона чојјасыс. Сувтіс кыр-ј-лө, вічөдліс бутвіқан ју-вылө, сы-кості кыліс іөлөс:

— Сулав, ен-на.

Анна вічөдліс мышкө, сы-дінө зев өдјө котөртө Степан-Гемө

— Анна, мыј-нө те вөчан. Ен-өмөј-нө кут вольней эветас төр- ны. Лок, кајам міжанө—кутіс сојөдыс Аннаөс.

— Мыјла-нө те, Гемө-фад, локтін?

— Лок, лок, міжанө кајам. Сегга бағыд-өрдө нуа.

— Ог лыет ме гортө мунны. Төткаөј вөтлас...

Анна мөдөдчис Гемөкөд. Аннаөс кагаыскөд вердісны-јукталіс- ны. Аскінас бағыс-өрдө, Пыла-Прокөө мунісны.

— Мыјла-нө те сы-дырасө ветлін, Аннуш. Мыј лөма, лө- ма-һын, мыј-нө керан. Кычкө-өд быдтам-жө. Анна радысла кывсө шуны оз вермы. Сіјө чайтіс відасны, бөр гортғыс вөтлас бағыс. А вөлөмкө, корғны-һын сіјөс көсјөны мунны. Јычөдіс Анна асғыс шогсө.

IV.

Колыс 7 во. Ваңа піонер-һын. Бағыс, Сава-Кузумаыс, быдлун најөс мамыскөд корө гортас овны. Најө ез мунны. Зев чөла олөны еңа-піа. Кузума мынтө 8 шайтөн төлыг. Јона-жө ескө пөйтчө вөлі суд-вылад-да, быт-өд мынты, быт верд асғыд пітө.

Н.

Ылөдiс морттö.

Асывоз. Омлалö, шуьлалö кöчд вöртöв. Ышмас-да, пом сылы абу. Туј-шөрö жуыда течö талајас. Моздoras бостас небыдiк лымсö, качöдас вылö, бьд-ногыс гартас, сезга шелöдас кытчöкö ылö.

Туј-куза көнöвал мунö. Јежыдöз тыртöма лымјөн. Бöрас кыскö „пу-кока вöв“¹⁾.

— Со, труктö, поводфа,—шүö.— Зiк-нын кынми-а, өиктыс көн-на.

— Морид-тај југылас кыскö... Јурöј-кö оз вöли вiс, ег-жö-нын ескö ташöм локнад тујад пет.

Недыр-мыгтi мытчыгiс өкт. Сег кыза пушкö өöd шын.

— Ме чајтли, мiса, ог-нын во,—кынма. Бара-на-тај ловјөн кола!..

Мед-возга керка-дорас лекасöмагö шöйтчыны зев уна вöла.

— Пырыштла татчö. Ферт, тајö вiна катöдöны.

Пырис. Шöйтчыгас-пиг адзiс тöдса-код мортöс. Гүөник јуалö сылыс:

— Кытчö-нö ветлöмныд, зонјас?

— Котлассаң вiна катöдам.

— Гашкö i вузавны ем-да?

— Менам, зон, абу. Со, Педöрлөн ем, кык четверт, асвылас бостöма, катöдö.

Көнöвал шпынмунi:

— Педöйд меным важысаң сват. Тöдöмыс менгым пöкмелълатö вегкöдас— мөвпалö аслыс.

Матöжык Пед-dinö пукгiс. Сорнiö воисны: сiз да таз...

Кодi—шүö—вöлөн вежсыс тiјан-пиг ем?

Педöлы нырас пыр шукiс. Вöв сылөн ез вöв зев бур. Көнöваллыс вöвсö тö-дö, колан-во öтiлаын карын шöйтчiсны-да.

— Вај мекöд вежсам.

— Көнi тенад вöлыд?—јуалö көнöвал.

— Со-тај, куз-бöжа Серкоыс. А тенад-нö век-на важ вöлыд?

Көнöвал вашјалö:—сiјö, ферт, он-öмöј тöд?

— Но, кыз-нö ог тöд, тöда. Кареј вöв?

— Сiјö—шүö көнöвал. Аслас ескö даффыс-кынчi нинöм абу.

— Уна-ö-нö ескö содтан?—јуалö Педö.

— Ме содта?. Теныд?!. Мыјнö те, зонмö!..

— Вежöм-кö дум вылад ем, кутам вај сбылыс горнитны,—скöра-код шүö көнöвал.—Со веккыд кi тесаң содтöд—вiт парта вiна да, шуам-кöт, өмөн даc шайт.

Педö ыжыда ышловзiс. Вiнаыс буракö мортыдлы жал.

— Мыј текöд вöчан. Вiт парта-вiна да вiт шайт өм сета.

— Лöсыд i сiзi. Сöмын менгым бур-вöвсö бура вiз. Ок, вöлыс-öмöј вöв! Оз ков, мајбыр, сылы плетыд, дофтö век разö.

Педö вiна да өм клоп пуктiс пызан-вылö.

Недыр-мыгтi жураныс мöдiс жувгыны тöv.

Педöдс бостiсны јортјасыс севарны: вöлыс-пö көнöвалыдлөн зев лок. Лыыс да куыс-пö сöмын-нын колöма. Педö зев шогö воiс.

— Вај,—шүö,—бөр вежсам вöвнад.

Көнöвал сiјö i вiдчыөб: вiна-колассö пöрјавны колö.

— Вај вiт-парта содты, колöкö, бөр вежса.

Педö содтiс бара вiт парта, боктiс бөр ассыс вöвсö. Лунтыр јуiсны Педö-лыс вiнатö. Мыј јешшö ег ылав асгым Серкодс тенад мерли-на-вылö сетны—ас-лас вежöрыс-вылö нiмкофагö Педö.

Ф. Некрасов.

¹⁾ дад.

Пөрјалис.

Быдми зев жеба. Тушаөј воғо оз і сод. даскөкјамыс арөса-нын вөлі-а, тушаөј век-на гыр-судта.

Нывјас менө оз рафејтны, ілі поңи*) туша-вөсна ілі мыјкө мүкөдтор-вөсна—ог төд. Ез рафејтны да і сөмын.

Јона ескө нывјас-бөрга ветлөдлі-да, нинөм оз артмы. Вегіг оз сорңитны мекөд. Кушөм-нын омөль вөлі мјјан гіктын Ваг-Лыда, вегіг-і сіјө оз көсјы ветлыны мекөд, оз сорңит-ны. Ну, а ме-өдабу-жө қік шыбытана зон, ме-і ачым-на ог көсјы сещөмјасыдкөд ветлыны. Бур нылөс окота мусукө бостны.

Вөлі мјјан Ганов-Маң. Мыјсө ме сы-воғын ег вөчлы, кушөма ег укаживајт сы-бөрга—оз рафејт дај сөмын. Нинөм ог вермы вөчны!

Скөрмі ме сесга, шогғыны куті. Ог гој, ог ју: војјас ог узлы. Кағалис менгым шогөмөс Паш-Педа, шуө:

— Ен шогғы. Габов Маңыд лоас мјјан!

— да кығ-нө вермас сің лоны?—гажмі ме вег.

— А сің вот, лоас да і сөмын. Те Матрөн бабатө төдан?

— Төдтөг-өд ог ов—шуі ме Педлы.

-- Вај те ветлы талун-жө рытнас сы-ордө, тенө сіјө велөдас нывтө емілітны.

Шонді летчөм-бөрын мөдөдчі Матрөн-баб-ордө. Воі. Вігталі мыј-понда ме сы-ордө локті. Гегіс меным кушөмкө кабала, шуө:

— Тајө кабалагыс гижөдсө те бура велөд. Велөдан-кө да ку-жан вөчны, Маңкаыд лоас тенад.

Кабала-вылад сеті бабалы өті шајт сөм. Воі гортө да і куті велөдны. Кабала-вылас со-мыј вөлі гижөма:

„Јемва-ју-јылын, ылыг-ылыг гіктјас-дорыс, выјім ыжыд ді, ді-вылын сулалө ыжыд кыз пожөм, пожөм вужјас горулын ем пес плака, плака горулын ем ыжыд шог, медем Маң шогөіс і јона кутіс шогөм-вөсна рафејтны кувтөзыс. Сің-жө Маң-моз і те ен вунөд, кут бура рафејтны нывсө“.

— Ог-нын бара вунөд, медем сөмын кутас менө Маң рафејтны-а. Гажмі ме вег тајө лыфөм-бөрын. Ну, өні і еміліта..

Велөді ме тајө кывјастө да і мөді гулајтны. Унаөн ныв-зон чукөртчөмаөс, Маң сені-жө.

Матыөтчі Маң-дорө. Гөлышти бөкө кујимыс, понді вомгорулын ымкыв лыфөыны. Маңыд і кағалис.

— Мыјнө те јөз-дорас таңі сөлаган?—јуалө менгым.

Ме јона повчы: көсјі төдлытөг, гугөн вөчны-а, јөзагіс.

— А сің-тај, курітчі да ез моғді табакщыныс...—Көсјі ылөдны.

*) Ічөт.

— Мыј, мыј те, Мітреј, шуан?.. Курітчыны алі мыј-нын көс-жан велөдчыны?..—кутісны жуагны менгым зонјас. А ме ҥекор ег курітчыв. Заводітисны ме-вылын вакыны. Зев меным лоі жанқим, көт пышјы на-дорыг.

— Тајө јеретҥикасны, буракө, көсјө,—кутісны сорҥитны ныв-јас. Ме-дорыг ставыс муналөны, пышјалөны. Көлі ме өтнам, весіг Паш-Педҥыд щөщ мунис.

— Паш-Пед-кө-і висталөма том јөзыслы-а?.. Віқөдны куті, а Паш-Пед век өтлаын Маҥкөд. Скөрмі ме сегга да бөр мөдөдчі гортө.

Жал лоі Матрөн-баблы сетөм деҥгаөј, да бөр он кор.

— Пөрјалис менө Паш-Пед, пөрјалис і Матрөн-баблөн ҥим-кывјыс.

Јертөмса Паш-Кольа.

Вөр-керкаын.

(Вөралыелөн вист).

Ічөтысаҥ ме зев јона ветлывлі вөравны, кыјлывлі уна-сікас прөмыс: уртө, гөдбөжтө, тулантө, быдтор. Өтнам вөрө ветлігөн быдсама местаад—ва-інад, ҥурјасад, кос-інад, јајјасад воывлі. Зерө-көт шлҥача арнад, кытчөз оз пемды век шөјтан. Пемдас-да, кытчө војыс суас, сені-і лоө уҥны. Уҥлывлі коз-улын, уҥлывлі-і вөр-керкајасын. Оз-тај ҥебог полөмыд овлы, дерт, ескө шуштөм-жык-жө мукөд-дырјыс-да, быдторсө-жө мөвпалан, уна-тор дум-вылад углө. Мөвпыштла вөлі мукөд-дырјыс баҥлыг висталөмсө, коркө кодкө сы-дінө вөр-керкаын сібавлөма-да, бура дыр он унмовгы, бытөкө унмыд кытчөкө пышјөма.

Өтчыд вөр-керкаын уҥгөн і ме-дінө щөщ кодкө сібаліс. Со кыці сіјө вөлі: рытнас сорөн-код-нын вөр-керкаө воі. Пөртчыгі, пес кералі, пачсө ломтышти да өшөді ужын пуны. Пусіг-костыс кылышти лунга кыјөм урјассө. Сегга ужнајті. Бура дыр лоі менам олөмыд. Водігөн понјөс щөщ ас-дінө чукөсті. Водөм-мыгті муқөм моргыд пырыг-пыр чорыда унмовггі, бытөтө лажкөдлыны кутісны, сешөм чөскыда уҥа. Друг-тај уҥгөн кодкө гөна куҥ гыжја кіөн кабыртіс чужөмөс бытөтө өнмөс көсјө перјыны. Ун-јывгыд рісҥіті пуксі. Віқөда-да бокгаҥ кодкө ҥужөдө мелаҥ гөна чужөмсө. Ме ывладҥ бырскөбті, ачым тірала повчөмла, бытөтө көзыд ваөн јур-ывгаҥ көкулөз кістөны. Оқөс порог-ывгаҥ суқөдчөмөн корсі ла-бічыг ізтөг, шарскөбті бі.

Коді, міга, сібалі татчө, вај пет да мөдыг ен лок.

Нөжөнөк пырі. Вөлөмкө, жур-воң н көлү-жажын вөлөма лө-кнөк гөн тыра чуман. Сіјө чумантө понјөј лапанас кыскөма да мө-ным чужөм-вылө шляпкөма-ускөдөма. Гөныд киггөма. Кос чуман дөрышыс гыжыштөма менгым чужөмөс, сіјөс і менам чајтгөма куң гыжа да гөна кинад. Бөрынас сөгга понјөј вөлөм нырвомсө вайө ме-дінө, мед ме ог дөзмы сы-вылө, мед ме ог нөјт, а ме сі-јөс повчөм-јывгыд уңан гинад сібалыгсн чајті. Со-өд і мыјыс вер-ман повчынытө полысжык сөлөма мортыд.

Өзті сартасө бі, бура-дыр пукалі-курітчі, мөвпалі. Водөм-бө-рын асылөңыс сөгга ег-ннн сағмыв. Өні ме сы-бөрын ог-ннн пов-ні ог ескы некодлы.

ШІМ.

Göd vöрын.

I

Топыд сірөд мыр-коң-жө јон быдмө Шыгыр-Степанлөн Гергеј нма піыс. Арлыдыс ескө еща-на, да туша-рожаа мортыс, ннөм ај-мам-вылө норасны. Јемөн-кө чужөмас чуткан, пувваыс вт сыв-сајө прыгнитас. Кабырјасыс неыжыд нөш-коңөг, јургыс чорыд—лок-пө тајө лөө быдмас-да гөгөныс вөлі шулывлө. Гінјасыс Гергејлөн зев мичаөс, гөд кумаөс, полоңныча-коң лөзөс, взыв ва-коң југыдөс, бу-рөг, сөмын зев јогөг.

А суг зонкаыс быдмө, ннөм шуны. Вөрад мунас да тујјастө сылы оз ков небог індавнытө. Вөр-ватө зев паскыда төдө көч ачыс даскујім арөса-на і ем-а. Вотасјасыд-кө көнкө быдмөны оз гашкө ков Гергејды воставны, јөзгаыс воңжык ставсө шарөдө-відлалө. Оз рафејт сіјө јөз борд-улын вотчыны. Четчас асывоңын, көтіасас, лазјасас, чукөстас ічөтжык воксө, богтасны пестөрјас, наберушкајас, мунасны кытчөкө мөдлапөлө лібө давјө, гөд парма-шөрө. Оз повны ај-мамыс чельаф вошөмгыд.

Віңөдан, пажын-гөгөр лібө соржык, бор-ннн воөны зев сөкыда мыјкө вайөны. Еңкајас паныдасасны, сөмын шенчөны:

— Јельдөг-ннн вотөмаөс! Быд вотас јөз-воңас уфитөны вотны! Сурајасыс-ннн-кө тіјанөс новлөдлөны-а?! Уна-ө-нө коң суріс јель-дөгыд?

Гергеј зев збылыс-моз сорнитө, неуна вомулас сералыштө. Пестөрыс ескө тыр, чукјөн течөма, наберушкаас нарөшнө еща во-төма, озжык-пө кутны сорнитны. Тувтчалө сіјө кокнма,—мышкас бытө гөн тобрас і нуө.

— Кока морттө-өд оз-жө вөрса новлөдлы!.. Јельдөгыд еща су-ріс. даңө ыж-мында сөмын... Еңкајас вак-вак сералөны, Гергеј щөщ... Төдөны еңкајасыд,—даңө гозја нем чөжыс өті ыж-кежыс олөны.

II

I велөдчыны Гергејыд зев суз вөлі. Велөдан-иныс ескө вөлөстас өтi i вөлі дај сiјө нөшта пөла бока. Велөдыгыс арлыда-нын, поп гөтыр (буржыкјасыс оз вөлі овны гөд вөр-шөрад. Вөлі өтi том ічмонь, да бөрдөмөн сорөн бөр пышјіс—гажтөм-пө). Бура велөдчө вөлі Гергејыд, сөмын поп гөтырсө вывті-јона дөзмөдлывліс—быд лун скөрысла лөз печенча-код. Шоч лун ез нораслы велөдыг Гергеј-вылө ајыслы. Гергејөс гортас нөјтасны кучік потлытөңыс, ынөм оз отсав. Аскінас велөдчыны мунас да бара-нын важкодыс, јур-вылас ветлө. Сесга велөдыг көсјіс-нын сiјөс вөтлыны, вөліг Гергејлы лоіс сағгалыштны.

Сартө шыбытөм-бөрын во-мыгті-кымын воіс вөлөстө ыжыд тушаа том морт; чужөмыс војмөма, кучік кышана, зев куң јурга. Чукөртіс став јөзсө, томөс i пөрыөбс, да мөдіс вiставлыны—саргө сөмын аңкыщ-моз. Вiсталис зев уна тор: мыјыс сартө шыбытiсны, кыңи воңө сартөг кутасны олөмсө нуөдны. Мед-пө ставныдлы лөгыд вөлі овны, колө өтувтчыны. Зев шылыда да мiчаа вiставліс. Пөрыөјас шуісны сiјөс рај-пос посјысөн, ез кутны кывзыны да пышјісны.

Сы-бөрті сiјө кутіс гiжавны том јөзөс комсомолө. Вiсталис ставсө лычки, мыј сiјө лоө комсомолыс. Оз вөлі гiжавны, том јөзыд, полөны ај-мамгыс. Гергеј букуштгөмөн мед-воң муніс гiжалыг-дінас:

— Вај, зон, гiж менө!.

Гiжіс.

Том јөз пырыг-пыр-жө вiсталөмаөг ајыслы: тенад-пө пiыд өни абу-нын пі, а комсомол-пө... Гергејлөн ајыс порышгiс.

— Мыјла гiжгiн? Мыј те сені кутан вөчны?

Щөктө гiжгыны, ме i гiжгi. Ме-өд ог төд, мыј кута сені вөчны.

Кучік потластөңыс гезјөн нөјтiс багыс Гергејөс, сесга тојыштiс керкагыс i мун-пө кытчө гажыд... Гергејлы ынөм... Бостіс пiшщальсө, чукөстіс понсө, ыаң тупөг кватітiс да гортас вежончөж ез воы. Корас-пө, ужавныс ковмас-да...

III.

Во-чөж-нын Гергеј ужалө комсомолын. Гергејлөн гөгөныс зев ын пөрыг вөлі. Век ветлөдлө да кашкө, шоггөмөн быдөнлыг јуагө: вескала ог-пө ме рајө, богтасны оз менө сетчө? Вiсталөмаөг сылы серамөн-моз. сөмыд-кө-пө ем унжык, гет поп-факлы. Најө-пө теныд кабала тор сетасны. Сiјө кабаланас-пө сесга рајад зев регыд леңасны.

— Гөмыд ескө ем-да—шапөдө нөжјөнiк пiнътөм вомнас. дас шајт ем, жој-улө дөбөма. Лоө-гај-iнө сiңкө сетны попјасыдлы...

Кывлөма Гергејыд гөгөныдлыг сорытө—гажыс петөма пөр-јавны сылыг гөмсө. Гiжіс зев ыжыд кабала-вылө гырыг гiжөдөн:

тајо пöрыг мортыс-пö зев бур, шаң, һöтi абу мыжа, сiјöс позö рајö леңны. Сiјöс (гöгöһсö) мугаңыс рајöҗыс кајöдны колö ыстыны јенвевтаңыс паныд кык вöв...

Гiжöм-бöрын Гергеј гöрд краскаиң кабала гöгöрсö мавтiс, печат вöчиc сiјö красканас-жö, јонжык-пö кабалаыс лöö. Гетас гöгöһыдлы кабалатö, мöд сымда вывтыс пöрјалас. Пöрыг мортлы зев һимкоф лöма рајö вегкалöмыд. Пырыг-пыр Гергејлы дас шайт тö гетiс, ачыс мунiс поп-одрö мытчöдлыны рајö кајан кабалатö. Вомыс вег оз топав һимкофысла.

Поп гозјаыд вiгталiсны, Гергејыд-пö тенö ылöдöма, тајö кабалаиң һекущöм рајö он вегкав. Гöгöһ мöдiс ымзыны-бöрдны. Мунiс пыс-ордö (Гергеј ај-ордö) вiгталiс ставсö сылы. Гергејлыс гөмсö бөр мырфiсны.

Бағыс шенчö сöмын—мыј-пö сөгга такöд кутан вöчны. Гөв-җiс кок-улас дај мунiс.

Кык во-мыгтi Гергеј мунiс Гöрд армијаö. Бағыс зев рад. мең-пö сенi сiјöс пeсыштасны велöдасны овнысö менгым-öд оз-жö-һиң кывзы-а

IV.

Вој. Ме пета вöлөн гортö. Корöмаöс вöли ужалыг-пö абу-да. Муна Гергејјас вöлөст-пыр. Гергејöс ме кујим во-һиң Гöрд армијаас мунöмгаң ег адзыв. Ог i тöд көн-һиң бур јурсö новлöдлö. Кöсја вöли шойтчыштны пыравны кытчöкö, кујимлаö-һиң вöзјыöi да һекод ез вогты. ставыс-һиң узöны. Јамщiкöј менам зев јона вiдчö. Вöчны һиңöм. Мöдöдчим воҗö. Нeылын, туй-дорын тыдовтчиc бi југöр. Муним сетчö. Воим зев омöлик ыжыд керка-дiнö. Пельöсас тув-јалöма пöв. Пöвјас гырыза гiжöма: „Лыффыган керка“. Öшиң воҗас вöли зöрö öтка вужöр. Ме пырi керка пыщкöсас.

Виҗа оланныд!

Пызан-доргаң лептiс јурсö кушöмкö морт.—Но, мокогтö, Гергеј! Олан-вылан! Ми сетим öтик-мöдлы кiјасöс. Гергеј зев јона веж-öма; омöлтчыштöма, быдмыштöма; сiңјасыс чорыдҗыка виҗöдöны...

— Мыјнö те тани вöчан?

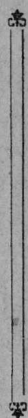
— Ужала. Ме тани избач, Гöрд армијаыс воөм-бöрын татчö пуктiсны. Аски, со, тани праҗнык, попјас кутасны ветлыны. Ме тер-мага најöс панјыны, көсјалеңны стенö öшöдан гает. Быдтор-јылыс гiжи: поп-фактö тракһитi, самöкур пуөм-јылыс пасјi, коператсiјаö щöкта пырны. Уна-тор гiжи! Сöкыд сöмын, öтнам-да кадыс оз тырмы, вој-нас лöö ужавны. Ме виҗöдлi гаетсö. Гаетыс зев мiча артмöма. Ним индан инас рiсујтöма шондi петöм. Шондiлаңыс мунö нопја морт, кинас индö.

— Кытчö-нö сiјö мунö?—јуали ме Гергејлыс.

— Југыдлан! Гаетыслөн сiҗi i һымыс. Сöлöмöј менам быдөн бурмiс, долыд лоiс. Гергејыд јöзад ветлöма-да бурлан вежöма. Ужалас тащöмыд.

Кар-вылө пукөис сөд вој.

Кар-вылө пукөис сөд вој.
 Кытөнөг војтырыс, кытөн?
 Чөскыда уѣоны быдөн...
 Кар-вылын лашвиѣо вој.
 Ичөтик џузало би.
 Kodі-нө сетөн би-дорас?
 Кодлы-нө етащөм сорөн
 Мусмөма џузалан би?
 Ғерт көнкө, томыник морт
 Би-дорас өтнасөн пукө.
 Ог төд ме гажа-ө, жугыл
 Бідорса томыник морт.

Гашкө-нө нерыник ныв.
 Сөлөмыс нукрасө, вогмөм,
 Көџуклы лөгөдө пігмө
 Оз туө-код нерыник ныв.
 Томдырсө каџтылө пөль?
 Вігыс морт ружтө і кашкө?
 Выл олыс чужө сен гашкө?
 Код сені? Том морт-ө пөль?
 Код төдас, мыџа сен морт—
 Сөд војыс пельтөм і кывтөм...
 Јенежті тег-тагті кывтө...
 Код төдас, мыџа сен морт.

Кар-вылын шлыпвиѣо вој.
 Кытөнөг војтырыс, кытөн?
 Ныргорөн уѣоны быдөн.
 Карвылын шлыпвиѣо вој.

Ілля-Ваг

Мукөд-пөлөс јөзлөн поезіја.

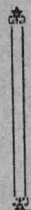
Редактсijасань. Комі учонеј **Лыткин Ілля-Ваг** (сіјө-жө комі поет) төдө бура уна-пөлөс јөзлыг кывсө, медса јона угро-финскеј јөзлыг,— сіјө вужыг-жө петлөма і комі војтыр. Быд сещөм аслыс пөлөс јөзлөн ем асланыс поезіја. Ілля-Ваг комі кыв-вылө вужөдөмөн төд-мөдө мијанөс сещөм јөз поезіјанас—петкөдлө, кыџі гіжөны мијан-көд өтi вужја јөзлөн поетјас. Сыыг-кынџі Ілля-Ваг, Ғерт, оз еновт-чы џик коміөн гіжөмыс, коргө выль пормајас, кыџі-егкө мічмөдны комі гіжөдсө, щөц комі кывсө бурмөдөмөн.

Тані мі леџам Ілля-Ваглыг комі кыв-вылө вужөдөм өткымын мукөд-пөлөс јөз поетјаслыг шылыд-гіжөдјассө.

Шонд-і-код-жө...

(Удморт поетесса Аш а л ч и-вылыө)

Шонд-код-жө мича
 Гөгрөс чужөм баныд,
 Јенеж коџув-кодөс
 Лөз сінјасыд тенад.
 Бытө гөжса лунө
 Кор потігөн ывла—
 Зев кокні, зев долыд

Тенад өлөм-вылыд.
 —Kodі-нө те? Кытыө?
 Нимыд тенад кыџі?
 Нимтө-вичтө төдтөг
 Менам петө гажөј
 „Віџыв гөрдөв џоріџ“—
 Ним тед өетны сөмөн.

Льбмпу зорічалө...

(Удморт поетесса Ашалчі-
вылыг.)

Льбмпу зорічалө жежыд...
Жборгө-жургө расын шорін...
Чушканзі һоһалө зіріз,
Льбмпу зорічалө жежыд...
Міча ныв рафејтө жона,
Міча зонлы мусмөм сіјө—
Ванјөм чужөм өзјө бідн...
Льбмпу зорічалө жежыд...

1928 И л л а - В а в .

Өні да мөдыг.

(Фін поет Ечкко-вылыг.)

Ветлөдлы, өблөмшөр кагіһеј,
Жоқ-куһта тани.
Он верны усны те—ускөдчас
Мамыд тең паныд.
Услаһ кбө—терыба лептасны,
Гөгөрыд візыг.
Быдман-да, јөз-костө петан кор,
Оз-һын ло сізі:
Быдһн сек тојыштөм вөзјө—
Лептыныс һекөд оз көсјы.

1927 И л л а - В а в .

Ізъаын.

Оз-өд вев шуны комі школаын велөдчөтөм јөз: комі һыгатө-пө өбкыд лыдһынытө, сөгса уна кыв-пө огө гөгөрвоө.

(Комігіжы ејас конференсја-ыв-са кывјас.)

Комі јөз зев аслыс-һыраөс, һекызі оз көсјыны вешјыны важ оланног-ыввгыс вьл-вылас. Өнөз-на Ізъаын шуалөны:

Міјанлы-пө комі кывјыд абу төдса, абу рөднеј кыв. Рөднеј кывјыс-пө міјан Ізъа-кыв.

Мыј сетчө шуан?

Гөгөрвоөны ескө,—Комі кывјыс да Ізъа-кывјыс зік өткодөс, да оз ескыны асланыс гөгөрвоөмыс-вылө. Һекызі оз лөгав вьл гөгөрвоөмыс важга вежөралөмыскөд. Важөн-өд Кардор губерһаын комісө төдлісны Ізъасаөн, комі кывсө Ізъа-кывјөн.

Сөгса-од бара-жө, код-һө віставліс сы-јылыг Ізъаса дадөлы? Школајасын пыр велөдісны роч јөз, рочөн. Јөз-пыщкөсса вежөртасыс ез вөв комілаһ-дор. Сещөм вежөртасыс өнөз-на пөрыгжык да шөркос-арлыда јөз-піјас кольөма.

Том јөз комі школаын велөдчөм-борын, ферт-һын, оз сіз шуны. Налөн јурвежөрныс гылыджык. Колө сөмын бурногөн, гөгөрвоанаөн најөс індыны вьл туж-вылө. Ферт, өтпырјөн он вермы ставсө бергөдны, а һөжјөһкөн поэө.

Со кызі комі кыв пырө Ізъаын, Мохчөјса ыжыд школаын велөдчыгјас-пөвсө.

1. „Комі кыв да Ізва морт.

Комі кыв да Ізва морт өтлаагисны школаын. Јорта јортө паньдалисны дај сорнїө ускөдчисны.

Ізва морт. — Те-инө мыј? Коди тащөмыс лоан?

Комі кыв. — Ме тенад рөднеј кывјыд. Школајасө көсја пырны, паөкөдчыны көсја.

Ізва морт. — Мыј-нө теңе мїјан костын? Мї рочөн велөдчам.

Комі кыв. — Тї рочөн велөдчанныд-да сїјөн ме-ї локтї тї-костө. Тїјанөс важысаң велөдїсны школајасын рочөн. Öнї војдөр пондасны велөдны комїөн, а сөгга вөлье рочөн.

Ізва морт. — Сїзкө-инө вайлы мыјкө лыддам да гїжны вошјылам комї кывнад.

Комі кыв. — Регыд... регыд мөдам і лыдфысны, і гїжны

Ізва морт. — (Лыдфөм, гїжөм-бөрын.) Аттө зонмөј! Мыјла-нө тајө мїјан-костө важөн ез лок? Зев тыдалө і бур велөднысө асөнд рөднеј кывтө! Вајө велөдамө, төдмаламө, паөкөдламө асөным рөднеј комї кывнымөс. **Јакөр**“

Тајө Мохчојса школаын велөдчыгјас гїжөны асламыс өтеннеј газетаныс. Таг адçam, лөгыда, кокнїда лыдфысны да гїжны пөзөм-јылыг куға-мыгтї вөльс гөгөрвоөмаөг. Со мөд сецөм-жө велөдчыгјаслөн гїжөд.

2. „Комі кыв.

Воїс мїјан комї кыв,
Вїдчїм сїјөс зев-нїн дыр.
„Енө норас мїјан-вылө,
Егө төдлө мї тенө“.

дасөд во-нїн öнї тырї—
Мїјан-дїнын те олан,
Быдла гїјам тенад ногөн
Көт-ї ег кужлө важөн.

Марја, Педөр јурсө кутө—
— „Мыјла танї воғ ез вөв
Весїг думыг оз-ї вошлы
дона төдса комї кыв“.

Коди тајөс мїјан өетїс,
Сылы радїта куғнем,
Ог вунөдө, дона вокјас,
Коди өетїс комї, нем“.

А сөгга нөжжөнїкөн пыдөжык пырас. Том јөзыд велаласны шылыда, лөгыда лыдфысны, сорнїтны, гїжны комїөн. Ізвасыд-өд весїг пондїсны-нїн комї гїжыгјас петавны (Чупров Јаков-кодфөм).

Коркө воғө адçam том комї Ізваса јөзөс комї-дор олыгөн, комї кыв шылөдыгөн, паөкөдыгөн. На-пїыг öнї-нїн сецөм јөзыслөн вужөрныс төдчөны. Шыјаснысө öнї-нїн најө өетөны, кысөны вылөм, бур олөмлаң.

Со налөн һекымын гижӧдныс:

„3. Шудтӧм олӧм.

Уна, уна комі јӧзыд

Кыјӧ ӧбла-ур.

Ветлӧ сјӧ уна ырмыд,

Корӧӧ кынӧм нур.

Пӧыс сълӧн војна-вылын

Важӧн угӧма,

Гӧль јӧз вӧља помла сјӧ

Јурсӧ воштӧма.

Мамныс налӧн вӧт-во-сајын

Тӧпӧн кулӧма,

Ӧні толькӧ пӧрыс старік

Ӧтнас колӧма.

Пӧрыс ајлы уна чельӧд

Лӧд вердны дыр,

Гӧкыд сылы, пӧрыс мортлы,

Рӧбӧта оз быр“.

„4. Важӧн.

Ајӧ-мамӧ менӧ томӧн

Верӧссајӧ ӧетӧсны,

Кодӧс ме ег адзъв һемын,

Сещӧм другӧс корӧйсны...

Уна во-нын сылы бӧрын,

Ег-на тӧдлы ме бур-лун.

Помнӧта, кыч менӧ томӧн

Петкӧдӧсны,—тот талун.

Луныс лун мужікӧј јуӧ,

Сӧвтӧ ӧлӧм менӧым пыр.

Кӧлујтӧ мыј ӧурӧ нуӧ,

Оз-і воы гортӧ дыр.

Мукӧд лунас, гажа јурнас

Менӧым јурыс љетас ӧі,

Оз-і кывсӧ шулы бурнас,

Оз-нын жалӧт ӧтӧ-ӧі.

Ај-мам-ордам дырмыгт волан,

Бӧртӧ ыгтытӧг он мун;

Кыльчӧ-возас јона бӧрдан...

Сӧі колӧма том лун.

Јансӧдчынытӧ-кӧ поӧс—

Ӧтӧ лун сыкӧд ег ӧв.

Медым сјӧ ӧдјӧ воас,

Мездас бабајаслыс лов“.

„5. Шыр даур.

Ӧтчыд шыр петӧс ас кајтыс,

Паныд локтӧ зев гӧрд ур.

„Тайӧ локтыс абу матыс,

Оз-кӧ ӧој,—кыв шуны бур“—

„Урӧј, урӧј-те, бур мортӧј,

Шу те меным сещѡм кыв,
 —Кѡн мыҗ вѡчѡ ыҗыд каңѡҗ,
 Пола, пола ме-вѡд зев“.
 Гѡрд ур шуѡ авҗа кывнас—
 „Ен пов, ынѡм повныд, шыр.
 Ѡни жагѡдѡмаѡ каңѡс,
 Каңлы ѡҗны те он ѡур!“
 Шырлы жона лѡи долыд:
 Бырѡ, бырѡ налѡн враг.
 „Некѡдыѡ мѡҗанлы повныд,
 Петѡҗ ставныд гут і гаг!“

6. „Лѡеҗин-жортлы

Со-вѡд, нѡлѡд во-җин тырѡс
 Бырѡ мѡҗан-костыѡ морт.
 Кодѡ мувыв олѡм пуктѡс,
 Сылѡн Мѡсква-шѡрын горт.
 дыр-җин муҗа сѡҗѡс мырѡс,
 Пуктѡс асҗыс олан лун,
 Ужалыҗлыѡ ѡнсѡ вѡстѡс
 Бытѡ палѡдѡс куҗ ун.
 Став му-паҗта јѡзыд тѡдѡ,
 Кушѡм тајѡ вѡлѡм морт.
 Овны сѡҗѡ ногѡн мѡдѡ—
 —Кыҗѡ шѡктѡс Лѡеҗин-жорт!
 Ачыс бырѡ—уҗыс колѡ
 Оз кус некор тајѡ уҗ,
 Кѡт ме-улѡ, кѡт-ѡ вылѡ
 Паскѡдѡчѡ кыҗѡ нѡввуҗ.
 Пуктѡн, воштѡн ебѡс ставтѡ,
 Гѡль-сајѡ сѡҗѡ оз вош.
 Бурѡн каҗтас тенҗыд ваҗтѡ,
 Орјѡдлас озырлыѡ горш“.

І. Разманов.

Мем ѡтѡ арҗа рытѡ...

(Сывѡѡ „По мурѡмской дороге“-моз).

Мем ѡтѡ арҗа рытѡ
 Сѡҗ шуѡс муса зон:
 „Ме тужѡ аскѡ муна.
 Те тајѡ тѡдан-он?
 Ме муна сещѡм муѡ,
 Кѡн абу пемыд вѡр.
 Ферт, торјѡдчыны ѡбкыд,
 да ынѡмтор он кер!“
 Ме бѡрҗѡ: „Муса зонмѡҗ!
 Ен җѡкѡз мемѡ колѡ
 Ог вунѡд тенѡ ачым
 Кѡт кујѡм во, кѡт нолѡ!“

Сек зонмыс мемѡ бѡстѡс
 даҗ окалѡс ѡо пѡв:
 „Ме тенѡ ог-пѡ еновт,
 Те дѡна меным зев.
 Мѡд җыв-вылѡ ог вѡҗѡд,
 Ен шѡҗы, ѡлѡмшѡр.
 Мѡ гаҗа тувсов лунѡ
 Тан ѡтлааҗам бѡр!“
 дыр прѡшҗаҗтҗѡ ме сыкѡд,
 дыр кывзѡ мелѡ кыв:
 „Квајт тѡлыг-мыҗѡтѡ локта,
 Сек вѡдчыѡ, муса ныѡ!“

Таҥ туйо мунис менам,
Том нывлөн, донатор,
Кыз мунё-золго увлаң
Веж турун-пөвсын шор.

Ме ётнам кути овны,
Пыр артала быдлун,
Кор воас менам мусук,
Оз некор сижо вун.

Ме кызко ёти војо
Лок мигтом адаи вёт:
Оз бытё зонмыд радејт,
Оз бытё менё тёд.

Ме серокти да шуи:
„Мем повны оз-на ков.
Оз шыбыт менё мусук,
Оз метог сижо ов!“

Пыр артмо сещом торжыс,
Мыј мөвпыштны он куж.

Оз быдмы секи зориз,
Кор угё кёзыд пуж.

Лок вётыд менам инис,
Он нинём сикод кер.
Зев гажа тувсөв лунё
Том зонмыд воис бөр.

Бөр гортас сижо воис,
да абу важкод шаң:
Щош вёли сикод гётыр,
Год сина мича аң.

Ме бөрдны ег-нын вермы.

Пёс ёлём лои кын.
Јөз-пөвсыг менё адаи
Лок пөрјасыёлён сін.

дерт, гөргөвоис сижо
Мен кушом вёли шог,
да ичот сылы вёли
Важ мусукёзыс мөг.

М. Н. Лебедев.

Өтiк...

Год вөр-сајсаң зоргё тöлыг.
Год вөр-дорын лыжыг чукоёр.
Мунё ыжыд, чорыд ког.
Клопкакылё пишщальныс.
Өтiк, чептын кујлыг-пыщкыг,
Омоль мөвпалёма мөвп.
Гажтом лоём сылы чептын—
Гортыс угөм дум-вылас:
Ез вөв гортас кујим во.
Гөлём четчө јона зев.

Јенеж шөрсаң зоргис тöлыг.
Кустјас-пыщкын волі өтiк...
Кылис сегаң клопкөм шы—
Лыјис сижо асгыс ки...
Нимкоф-өни гортас мунас,
Тырмас овны окоп-гуын.

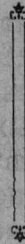
Адајо гөтырсө i мамсө.
—„Лок-жө, лок-жө, дона пиөј!
Волы, волы, сөлөмшөр!“
Пызан-вылын самөвар,
Небыд шаңга, выја һаң...

Год вөр-сајө летчө тöлыг.
Ез мун гортас агсө дојдыг.
Төдис полевеј суд мыж,
Ыстис сижөс гуё бөр,
Ыстис сижөс гуас зикөз,
Тыртис муөн сылыг гу.
Парма-дорын һищјас-вылын
Төдчө лыа-сора сој.
Паскыд тöлыг, јенеж ми,
Лөһа виқөдис выль гу.

Илья-Вас.

Тујын.

Ödja пачын
 Біа 8гыр.
 Шыдтор рачын.
 Шојтчө гөгөр.
 Паччөр-дорын
 Шомбс шузө.
 Јон ныргорбн
 Кодкө узө.

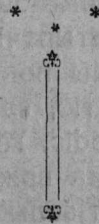
Кбщас пемыд,
 Гбббч гу-код...
 „Кодкө ем-ө?
 Шыао, шу кыв!“
 „Лок-жө шонтыс,
 Туј морт кынмін...
 Пачсө ломті...
 Вблін кбн-нын?“

Бара гортын,
 Ас кыв кыла —
 Комі-ордын
 Паччөр-вылас.

Ильа-Вас.

1925.

Рөмдігөн рытын
 Туј-вылын быдбн
 Термагіс... Кытчө?..
 Пач-дорын шоныд...
 (Локтө-тај онмы!)
 Коллым мі рытсө.

Ен төд те: муна...
 Аскіа лунб...
 Муна ме зікбз.
 доршасө сінва-ј...
 Жугыл—лөз сінмыд,
 Чужбмыд—бі-код...

Ильа-Вас.

1927.

Медым јортыд вөлі бур.

Важөн Помөд-сіктын овлісны
 Коміјас: Ыма да Пома.
 Öтчыд најө гожөмын кыкөн
 вөвјасөс корсны мунісны пармаө.
 Тылаыг-тылаө шөјтісны лунтыр,
 вөвјасыс налөн ез сурны некыс.
 Увтасміс шонді—пемдыны мөдіс,
 Помалы секі Ымаыс шуіс:
 „Оз-жө-нын, тыдалө, вөвјасным сурны-а,
 пемдытөз вай-жө туј-вылө петам.
 да гортаным нөжјөнык летчам“.
 Пома піщөггыс перјыліс matka,
 візөдліс кодарө мунны, да шуіс:
 „Асывлаң, буракө, сетчыны лө“.
 Пармаын пујас щөкыдөг, кузөс—
 Чащаті мунөны Ыма да Пома,

паномас—кыһны ош-жылыг сорһи:
 козувкот карјос жугломма ош, со.
 Воэвылын өһи-на мунөма, бесыд.
 Мед ескө огө-жө паныд ми сурөј.
 Муртса-на шуисны, важөн-һин сені—
 најөлы паныд ыжыд ош воис.
 Кык кок-жыв сувтис, саркөдчө гыжжөн.
 Ғима да Пома повзисны жона—
 Јокмуні сөллөмныс, жургыс сувтис.
 Борсалис Пома, котөртис сартөг.
 Коз пуө каһ-моз кышагис-кајис,
 Ғимаөс ош-динө еновтис ас-кеж.
 Ғималөн вежөрыс воһи лы, ез-лы—
 огөј-на төдөј висталам бөрын...
 Ускөдчис муө—оз вөрөд ки-кок,
 оз лолов вегиг—бытөкө кули.
 Ғима-динө матыгтчис ыжыд ош секи,
 тушасө исавны пон-моз-жө мөдис.
 Куломөн чажтис, ез вөрзөд һекыт,
 чарөстис-горөдис, гөһитис воэө.
 Кывлөма Ғима важ-јөзлыг коркө:
 „Кулом мортјаслыг-пө шојјас
 Һекор оз чашјыны ошјас.
 Сөмын-һин чашјөһи чувалан кадө“.
 Пома летчис пу-жылыг секи,
 петөма садыс, сералө, вакө,
 Ғималыс јуалө, нарөһнө елтчө:
 „Мыј-һө теd гусөһсө висталис ошкыс?“
 Ғималөн сөллөмын пузөдчис вирис сек,
 Помалы пөв-мөд кыв шупыштис воча:
 „Со мыј, вежөрыд-кө ем, кывзы:
 Омөль-жө тенад тыдалө јортыд,
 Пикө воһн-да, еновтис ас-кежад тенө.
 Омөль-јорт—абу јорт—
 Јортыд вөли медым бур“...

Јаг-зон.

Комі гіжыяслаөн ужыс.

Лёёдам пролетаріат мөвпјас-нога літэратура.

Комі гіжыяслаөн отувтчөмлөн мед-ыжыд могыс—лёёдны пролетаріат сама да мөвпјаса художества літэратура. Міжан-кө ескө вөлі асланым, комі пролетаріат, ферт, тајө мөгтө кокніжык вөлі нуёдны. Сөмын комі пролетаріатыд абу. Міжанлы выннимөс (гіжыяслаөн) лө бөгтны крестана-пөвсыг дај гіжны літэратураcө крестаналы.

Көт і абу комі пролетаріатыд, оз-на поз шуны—комі гіжыяслаөн асланыс ідеологіја-бокгаң оз вермыны лоны пролетаріат-нога гіжыяслаөн. Пролетаріат-нога гіжыгөн вермасны лоны шөщ крестана-пөвсыг да інтеллігентсіја-пөвсыг петөм гіжыяслаөн, бытөө најө-кө спугу гөгөрвоёны пролетаріатлыг ідеологіяслаөн.

Крестана-пөвсыг петөм гіжыяслаөн, ферт, унаыг дај дыр оз вермыны пыркнітчыны крестана-сама мөвпјасыг, јешшө-ко-нін најө пыр олөны крестана-пөвсаc. Крестана-пөвсаcа гіжыяслаөн асланыс гіжөдјасын сујөны висталөмјас, мөвпјас, кодјас абу зік лучкіёб пролетаріат ідеологіја-серті. Ташөм гіжыяслаөнсө КАПП оз тојышт ас-бердөыс. Најөс колө вочаслаөн, луныг-луно, крїтіка-пыр да велөдөмөн кыскыны пролетаріат ідеологіјаёз, отсавны налы гөгөрвоны пролетаріатлыг туслаөн да көсјөмсө.

КАПП аслаc ужөн вел-јона восковтіс воэө пролетаріатлы колана мөвпјаслаөн літэратура течөм-бокгаң.

Мыј лоі вөчөма КАПП-лаөн.

Комі гіжыяслаөн отувтчөмлөн котыртчан ужыс вылыг гіжасөм нуёдөм-бөрын (таво тулыснаc вөлі) лоі помалөма. Сыёз котыртчөм-бокгаң КАПП нуёдіc со кушөм ужјас: 1) зіліc котыртны став комі гіжыяслаөн, пыдфї-кө пунктөсіјө отувтчөмлыг мөгјаслаөн, 2) отсаліc петны да сөвыны выл гіжыяслаөн; 3) зіліc лёёдны комі художества гіжөд печатајтан-ін.

Тајө здук-кежлө пөшті став комі гіжыяслаөн лоі котыртөма КАПП-ын,—өні сені 29 морт. Гіжны бөгтөыяслаөн отувтөма Сыктывдін-карын літэратурнеј кружокјаслаөн. Сіктјасын лёёдавны кружокјаслаөн мі егө-на вермө.

Вөјдөр, КАПП лёёдтөз комі гіжыяслаөн петліcны інтеллігентсіја-пөвсыг (учітельјас, студентјас), өні петөны унжыкыc крестана-пөвсыг, медга јона селькорјас-піыг. Тазі лоі, ферт, КАПП лёёдөм-вөсна да ас-ужнаc, ас-мөгјаснаc крестанаёc төдмөдөмла.

КАПП-лы мед-воэза кадјаснаc котыртчөм-бөрын позө вөлі печатајтны художества гіжөдјас сөмын өті лістбокө „Комі Сіктын“. Сөгга „Ордымын“ лоі літэратура јукөд. Літэратура јукөдыс „Ордымын“ петө кык во-чөж-нін. Сетчө лоі печатајтөма вел-уна гі-

жөд коми гіжыгјаслыг, медга-јона том гіжны ботгыгјаслыг. Выл вогаң (локтан октабр төлыггаң) „Ордым“ лоө куш література журналөн. Мі чајтам, сіјө журналыс КАПП-лы художествао гіжөд печатајтны тајө војас-кежлас тырмылас.

Міјан ужын уна-на ем нельучкіыс.

Комі художествао літератураыд, воқда-герті көт і вел-јона тувтчіс воқө, јона-на жеб. Гіжны ботгыгјаслөн гіжөдјасныс вывті-на омөл, јона-на улынөг збылыг художествао літератураыг. Откымын гіжны ботгыгјас асгыныс бур самлуннысө петкөдліснынын, да воқөсө оз мунны, гіжөд артмөдан бокгаңыс өвілаын тојтөны. Бур гіжыгјас зев нөжјө петөны.

Міјан-пөвсын емөг лептыгыгјас, лышнеј ошјыгыгјас асланыс ужөн, гіжөдөн. Најө оз зев ышавны велөдчөм колан ужө, лөгасөны колана крїтікаыс. Тајө торјыд зев омөл, некытчө туйтөм. Мі-кө кутам ас-јылыг вывті уна думайтны, огө пыфди пуктөј пыр-өтарө велөдчан могнымөс, секі еща-нын бур література лөгөдан самлуннымөс вермам бурмөдны.

Откымын гіжыгјас мукөд-дырјі, олөм бергөдөм уж сөкыдлунвөснаыс, жугылымылөны, воштылөны надејасө бур выль олөм течөмын. Медга јона жугылымылөмыс төдчө том гіжыгјаслөн нывбабајаслыг олөмсө да ужсө кокнөдөм-бокгаң вермагөмын. Уна гіжыг радејтө гіжөд-пыр нывјасөс өөктөдны, севга шоггыны чорыда сакны аснысө да асгыныс олөмсө, мед-бөрын вөјтны јуө жужыд кырјывгаң.

Мі огө-на кужө бөрјыны асланым гіжөдјасын сурөссө, кодїескө колө јонжыка.

Унжык бур гіжысыс еновтчывлөны дыр-кежлө гіжөмыс. Мөда-мөднымкөд огө волыглөј „ош-моз гуагөмөн олам“ кызі гіжіс Ільла-Вас өті јуөрын.

Уна-на міјан гырыг-ужјас.

Воқө-кежлө КАПП-возын сулалөны зев гырыг ужјас. Мед колана ужыс—велөдчөм. Міјанлы колө лөгөдны сещөм гіжыгјасөс, кодјас ескө асланыс гіжөдјасөн збылыг кыскїсны став коми крестанасө сотсіализм стрөітан ужө, велөдісны крестанасө сіјө ужас. Колө сөвмөдны дај паскөдны коми літературатө.

Пыр-өтарө зілны петкөдны крестана-пөвсыс выль гіжыгјасөс, отсавны налы бурмөдны гіжөдјассө, паскөдны вежөрсө. Быд коми гіжыглы колө збылыг чорыда нуөдны тајө ужсө. Колө топыдчыка жітчыны коми гіжыгјаслы мөда-мөднымкөд, гіжавны, вїставны ас уж-јывгыс, ас олөм-јывгыс.

Міјан коми-пермјакјас гіжыгјаскөд өтсама могјас. Горні-ногыс пөштї өткод. Сїз-кө, КАПП-лы пермјакјас гіжыгјаскөд колө кутны јон жітөд быд бокгаң.

Јонжыка воқо-кежло ковмас КАПП-лы крїтіка уж-выло бостыны. Крїтікаыс мед отсаліс бурмыны комї гїжыгы, отсаліс гогорвоны пролетарїатлыг идеологїясо. Коло јонжыка комї гїжыг-јаслыг ужсо гујны јоз-пыщкo, тoдмoдны комї ужалыг јозoс комї художествоа лїтературан.

Јона гырыг ужјас емoс воқо-кежло КАПП-воқын. Мї чајтам, сїјo ужјасo јешщo јонжыка котыртчoмoн, мї комї, гїжыгјас, вермам нуoдны. Мї ас ужoн, мїча гїжoдoн комї јозлы отсалам југдoдчыны, нуам најoс, коммунист-партия чуждoдoмoн, выл. кокнї, долыд oлoмлaн.

Жугыл.

Колo комї гїжoд бурмoдны.

Мыјла уна комї гїжoдјас oтї банаoс.

„Ордым“, „Комї гїжoдчукoр“-јукoдo унжыкo гїжoны выл том гїжыгјас. Гїжoны том јоз-костса oлoм-јылыг: зонјаслыг нывјаскoд мусукасoм-јылыг, нывјаслыг јїрo пырoм-јылыг (зонмыс-кo нывсo еновтас) да сїз воқo. Оз петкoдлыны асланыс гїжoд-пырыс oіктсo гoгoрбок. Олoмгыс вылсo да важсo, выл oлoм вoчoмсo да важыскoд, лoкыскoд oіктын вермасoмсo. Оз петкoдлыны oіктлыг выл чужoмбансo, важыслыг пемыд вужoрсo.

Сегга уна гїжoдын сурoссo бoстoмaдe рoч-вылыг. Сїјo, ме-ногы, комї гїжoдлы уна бурсo оз вaј. Комї крестаналы ещa сетас рoч-вывгыд гїжoмыд, абу сїјo налы тoдса-да.

Со мыјла художествоа комї гїжoд выл том гїжыгјаслoн петo oтї бана.

Комї гїжoдјаслoн формаыс ез-на-жo шылав. Став выл комї ыланкывјассo, сїз-жo унжык oтїкјассo, гїжoны рoч-ногoн. Комї гїжыгјас комї гїжoдсo зевтoны рoч гїжан-бала-ногo. Комї лїтературалoн абу-на аслас комї формаыс.

Богтам, со, 1928 вога нoлoд нумер „Ордым“. Гїжoмaдe уна-кoд выл комї ыланкывјас, сoмын ставыс ыывгo рoч-ногoн: „Сама садик“-моз, „Среди лесов дремучих“-моз, „Вечерняя заря“-ногoн, „Понапрасну Ванька ходишь“-моз да сїз воқo.

Рoч формаo зевтoмыд оз лeз бурмынысо комї гїжoдјаслы, кутo сылы зїк натсїoнальнeј лoбмыг. Лыффан-кo кущoм-кo комї гїжoд, ещa адқан сетыг комїсo, комї oлoм-јывгыс—ставнас рoч-гама. Сы-вoсна-oд і комї јoзыд oмoла лыффo oіктјасын комї гїжoдјастo. Выл комї ыланкывјастo oіктјасын зев oмoла ылoны рoч шы-гор (мотїв)-вoснаыс, комї мoртыдлы сїјo oкыда ыывгысo-да.

Комі шы-гора выль комі ғыланкывјасад кутчісоны ѓджӧжык, ғылӧныжык. Бостам со: „Міча нывјас“, „Југыд козув“, „Шонди банӧј“, „Тутуруту“, „Чабанӧј“,—тајӧјасӧс ғылӧны ғырыг і посні.

Гіжысјаслӧн сесга гіжан кывјыс абу јона міча, гӧлӧг најӧко-мі кывнад; комі кывјыс ескӧ-і озыр-да, гіжӧны сӧмын аслыныс тӧдсажык кывјӧн. Ріфмујтӧны бонзытӧзыс-нын нарјалӧм кывјасӧн: „ныв—кыв, ылӧ—вылӧ, олӧ—полӧ, колӧ—волӧ“ сің воӧ. Том гіжысјасыс гӧль кыв-пондаыс оз вермыны мічаа, художественнеја гіжны. Міча кывјӧн јонжыкасӧ гіжӧ том гіжысјас-пыщкыс сӧмын Шаков Ӧ. Ј.

Мыјла-нӧ гіжысјас гӧлӧг комі кывнас?

Ӧті-кӧ, најӧ томӧг-на; мӧд-кӧ, омӧла корсалӧмаӧг міча кыв-јасӧ јӧз-костыс, гіжӧдјасад сесга омӧла тыдалӧ міча да кокніјӧз-костса сорніыс.

Ташӧм торјасыс јона кутӧны, оз сетны бурмыны, мічмыны, шылавны комі літературалы.

Том гіжысјасыд јона тӧждысӧны комі гіжӧдтӧ бурмӧдны, су-рӧсыс гіжӧдјасас нӧжјӧнікӧн пыр-ӧтарӧ бурмӧ. Сӧмын кыңі гӧгӧр-бок бурмӧдны сіјӧс, ме-ногӧн, абу-на ставныс гӧгӧрвоӧмаӧг. Сіјӧс ме шуа со мыј-куџа: ӧтчыд літературнеј кружок-вылын Гім-Ваңлыс јуалісны (сіјӧ вӧлі руковоџительын) сешӧм-тор: „Кыңі том гіжысјас вермасны бурмӧдны гіжӧдыслыс формасӧ, да мед ескӧ вӧлі қік натсіональнеј, а ез вӧв роч-вывса, роч-нога?“ Гім-Ваң шуіс сіңі: „Мед комі гіжысјас гіжӧны унжык ногӧн. Секи позӧ бӧрјыны на-костыс буржыксӧ да сы-ногӧн і ставыслы гіжны“. Ме-ногыс, тајӧ абу лучкі. Ташӧм-ногӧн вӧчӧм комі літературалы бурсӧ сетны оз вермы со мыј-вӧсна: шуам, Гім-Ваң, лібӧ кодкӧ мӧд коргіс ас-јургыс кушӧмкӧ выль гіжан форма (мед, шуам, колӧкӧ і міча), да став гіжысјасыд (міча-вӧснаыс) бозтчісны сы-ногӧн гіжны. Ме-ногыс, сіјӧ гіжӧдыд оз ло комі јӧзлӧн, оз ло сіјӧ натсіональнеј форма, а лоӧ кушӧмкӧ ӧті мортлӧн, гашкӧ Гім-Ваңлӧн, лібӧ кодлӧн-кӧ мӧдлӧн. Выль формасӧ он вермы вӧчны комі јӧз-костса олӧм-пыщкӧ пыртӧг, сіјӧс велӧдтӧг.

Кыңі комі гіжӧдсӧ бурмӧдны.

Мед ескӧ комі гіжӧдыс отсаліс комі ужалыс јӧзыслы ӧтувјӧн мунны став пролетаріатыскӧд сотсіалізмӧ, мед гіжӧдјасыс гӧгӧр-бок вӧліны пролетаріатлы колан-нога,—колӧ гіжысјаслы тӧдны, гаммыны ас-гіжӧд-пырыс петкӧдлыны: 1) коді выль олӧм вӧчӧмыслы сулалӧ паныд, кыңі сіјӧ ужалӧ, мыј чайтӧ, 2) коді отсалӧ да

Тані, „Шонди банӧј“-кыңі, абу-жӧ қік комі мотивјасыс, сӧмын Нобдінса Віттор лӧбӧдӧма ғылан-ногсӧ кокніфіка-да, быдӧн вермӧдны ғывныс.

Редактсіја.

вөчө вьл олөмсө, кыңи сiјө вөчө, 3) кыңи егкө вермасны вьл олөм вөчыгјасыс ас туж-вывыс вештыны, шыбытны налы торкалыгјассө. Сөки вөлигтi верман петкөдлыны гiжөдөн олөмсө, индыны бур олантујсө.

„Ордымын“ щөкыда овльвлө гiжөдјасын ңелучкiјас. Бостам көт 3 (18) нумерыг (1928 вогаын). Сөни ем вiгт „Kадја-нур“. Гiжыгыс (лываныс) петкөдлөма оласногсө (бытсө) гiктса том јөзлыг. Сөмын-тајө гөгөр сiјө петкөдлө важ-нога, лок-олөмсө. Локтор-гөгөрыс, пельстөм пыжын-моз, гөгралөма да ңекытчө i абу воьма. Öтi важ-нога локтортө-өд јөзыд i гiжөдтөгьд-нын бура төдө. Мед егкө јөзыс вермiс мунны гiжыг бөрғаыс, гiжыглы колө көт ңеуна-да сулавны возынжык јөзгыс,—медым гаммiс олөмгыс локсө петкөдлыны дај вермiс сетны indöd, кыңи локыскөд когагны вьл торјаснас.

Кытыг поңө коргны комi гiжыгјасыл комi формасө? **Важ комi јөз-костса ыланкывјасые, мојдјасые, нөдјасые** да сiң воңө, а оз поң Гiм-Ваң шуөм-гертi коргны.

Öни роч пролетарiјат-гiжыгјас вөчөны вьл пролетарскеј гiжөд форма да гiжны велөдчан туж (теория пролетарской литературы). Најө сетчө велөдчөны: 1) важ озыр јөз-костса ыланкывјас-куңа, 2) важ јөз-костса ыланкывјас-куңа (сiјөс уна-нын налөн чукөртөма), 3) öнија да воңө олөм туж-гертыс.

Тајө ужјасыс сувтөны i мiјан-воңө. Комi јөзлөн важ гiжөдјас абуөг (зев еща ем Куратовлөн). Сы-пыфди ковмас јонжыка лыффыны роч гiжөдјастө. Сөмын поңө чукөртны **важ—комi јөз-костса ыланкывјас, мојдјас, нөдјас**—кодјас колөмаөг гiжөдтөг јөз-костө. Сiјөс течыгыс, лөсөдыгыс—јөз. Лөгөдөма кокнi, гөгөрвоана, мiчаа. Формасө i сурөссө ас-олөмгыс бөстөма. Сы-пыр тыдалө комi јөзлөн став важга олөм-вылөмыс, озырјаскөд когыс, став шоглуныс i гагыс. Налыг паскалөмсө озырјаслөн власт ез вермы кутны, көт ылөмјасас i вөлины налы ковтөм торјас. Сiјө паскалiс вомыг-вомө, олө јөз-пөвсын öнија кадөң. Сөмын важыс пыр-өтарө јонжыка вунө, сы-пыфди течөны вьлөс, гiктјасын важјассө кужөны ывыны сөмын ңекымын морт. Чукөртөма зев-на еща.

Оз ков вунөдны јона велөдчөма комi мортлыг, Жаковлыг, кывјассө: вошөны-кө-пө јөз-костса важ ыланкывјас, мојдјас, нөдјас, оз-пө вермы бурмыны, оз ло шылыд, мiча вьл поезија.

Комi гiжыгјас-воңын ас-гiжөд бурмөдөм-куңа сулалөны со кущөм ужјас:

Öтiкө, јонжыка ужавны ас-выланыс, мед вөли јурад пролетарiатлы колан-нога мөвпјас (пролетарская идеология), да саммыны сiјөс сетны комi крестаналы олөмсө бурмөдөм, öтувтөм-бокгаң. Јонжыка лыффыны роч класгiкјасыг гiжөдјас, (фөрт, оз ков велөдчыны қiк сы-куңа зевтны комi гiжөдтө).

Мөдкө, колө гаммыны гижны мича, кокни гөгөрвоана кывжөн да формаөн. Сытөг гижөдыд оз ло художествоа, а прөтөкөл гижө-нога лоө. Гижыгјас тајөс вермасны вөчны сөмын, кор најө пырасны пыдөжык комі јөз-костса олөм-пыщкас, чукөртасны та-пиге важ комі сыланкывјассө, мојджассө да нөдкывјассө, да куталасны јөз-костса сорныгыс мича важ комі кывјассө, озырмөдасны агнысө мича комі кывјасөн, кывјассө јитлан-ногнас-да.

Кор том гижыгјас бөгтеам да чукөртам өктјасыг важсө, выл натсіоналнеј форматө корены лоө кокнижык.— Гижны вылјассө важ шыгөр-куға, коді өнија кадыслы матынжык, шуам, озырјаскөд ког сыланкыв-ногөн. Секи выл сыланкывјасыд јонжыка пондасны өвыгыны өктјасын муса, төдса комі шыгөр-куғаыс.

Со кущөм ужјас сулалөны комі гижөд бурмөдөм-куға том комі гижыгјас-возын.

КАПП-возын сулалө уж: 1) „Ордым“-пыр щөкыджыка гетавны індөдјас гижны бөгтеыс өктса том јөзлы, 2) најө быдмөны кре-стана-костын да еща төдөны пролетаріатлыг колан-ногсө (живы пережитки собственности), 3) „Ордым“-пыр выл гижыгјасөс төдмөдны коміөн лөсөдөмөн, комі јөзкөд өті вужыг петөм јөз гижөдјасөн удмурт, мордва, фін да мукөд сещөм-пөлөс јөз гижөдјасөн.

Боріс Јарасов.

Иш. № 4

Редколлегия:

{	Ильчуков, Ф. Н.	Попов, Н. П.	Редактор: В. А. Савин.
	Минин, М. П.	Жакова, А. Г.	
	Надеев, А. Н.		

Облит № 371 Т. Устьысольск. Тип. Коми Издательства. Тираж 850

Сузөдөј быд-төлығын-петан журнал

Ордым

(Леэө ВКП (б)-лөн Обком).

Глооны сетчө комиён:

Сөвет-власт да Ставсоюзса коммунист-партия ужалом-
жылыг, сиктса олөм-жылыг, крестана олөмсө да овмөссө
бурмөдөм-лөгөдөм-жылыг, коперативжас-жылыг, комиён гиж-
өм-жылыг да бур мича гижөдјас (свикјас, вигтјас) да уна
мукөдтор.

Быд номерын: 50—60 листбок-сајас, емөг
серпасјас.

доныс: гражданагы 30 урөн төлыг.
учрежденьејаслы да организацијајаслы
—60 урөн төлыг.

Журнал сузөдан
адрес:

Сыктывдин-кар, Вадорыв-
улыч, 41 № керка,—
Комі ыга лезан-ин.

33653

НЖ Коми
1-1

Торја-номерён ньобыяслы - 50 ур.

Крестьянский журнал на коми языке. Орган Коми Обкома ВКП (б).
№ 8 (23) — август — 1928 год.
Устьысольск, Набережная, 41.